

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΤΟΣ 28ον

ΙΟΥΛΙΟΣ-ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ-ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1965

ΑΡΙΘ. 263

Η ΕΚΛΟΓΗ ΤΟΥ ΔΡΟΜΟΥ

Τὸ μικρὸ κορίτσι ἐμεγάλωσε. Ἐσπούδασε καὶ εἰσήλθε στὴν ἐπαγγελματική ζωή.

Κάποια ἡμέρα, ὅμως, παρετήρησε ὅτι ζητοῦσαν ἀπ' αὐτὴν, κατὰ τὴν ἀσκησι τῆς ἐργασίας της, κάτι ποὺ ἢ συνείδησίς της ἀπεδοκίμαζε.

Ἀναστατωμένη, τότε, ἐξωμολογήθη στὸν προϊστάμενό της. «Αὐτὸ δὲν σὰς ἀφορᾶ», τῆς ἀπάντησε ἐκεῖνος. «Κάνετε, ἀπλῶς, ὅπως ὄλος ὁ κόσμος, τὸ καθήκον σας. Δὲν θὰ πρέπει νὰ κρίνετε τίς ἀπαιτήσεις τῶν πελατῶν, ἀλλὰ μόνον νὰ τίς ἱκανοποιήτε».

Ἐγκατέλειψε, τότε, τὴν θέσιν της, καὶ ἦλθε νὰ μὲ συμβουλευθῆ.

Ἐπῆρξε ὁ μυστικὸς σύμβουλος σὲ πολλές παρόμοιες «περιπτώσεις συνειδήσεως». Λίγο νὰ ἔχη ἕνας ἄνθρωπος μία κάπως λεπτὴ ἠθικὴ εὐαισθησία, δὲν θὰ βρῆ πολλές καταστάσεις ὅπου νὰ μπορῆ νὰ μείνῃ χωρὶς ἀμφιβολίες ἠθικῆς φύσεως. Καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν ἀπαιτοῦν ἀπ' αὐτὸν πράξεις ποὺ θεωρεῖ ἀδικες, νοιώθει νὰ εἶναι ἀλληλέγγυος μὲ τοὺς συναδέλφους του, καὶ μὲ ὀλόκληρῃ τὴν ἐπιχείρησι στὴν ὁποία ἐργάζεται.

Θὰ πρέπει, τότε νὰ παραιτηθῆ; Τὸ πρόβλημα αὐτό, δὲν εἶναι, γενικῶς, εὐκόλο νὰ λυθῆ. Βλέπει κανεὶς ὅτι, μὲ τὸ νὰ ἀπομακρύνεται ὄλο καὶ περισσότερο ἀπὸ τὴν ζωὴ τῶν συναλλαγῶν, γιὰ νὰ διατηρηθῆ ὁ ἴδιος καθαρός, κινδυνεύει νὰ ἀπιστήσῃ πρὸς τὸ καθήκον ποὺ ὁ Θεὸς τοῦ ἀνέθεσε, θάζοντάς τον μέσα

στὸν κόσμον σὰν ἰδικό του μάρτυρα. Καὶ δὲν εἶναι, ἐξ ἄλλου, ἀλαζονικό, νὰ διορίζῃ τὸν ἑαυτόν του κριτὴ τῶν πράξεων καὶ τῶν ἐντολῶν τῶν προϊσταμένων του ἢ τῶν συναδέλφων του, τῶν ὁποίων πράξεων δὲν γνωρίζει ἐπακριθῶς τὰ ἐλατήρια;

Ἐχω πεισθῆ ἀπόλυτα, γιὰ τὴν ἀλήθεια ποὺ ἀνεκάλυψε τὸ μικρὸ μας κορίτσι, στὴ μέση τῆς γεφύρας τοῦ Ροδανοῦ. Ὁ Θεὸς διευθύνει τὸν φυσικὸ κόσμον μὲ αὐστηρὴ ἀκρίβεια. Ποτέ, τὸ νερὸ δὲν λησμονεῖ νὰ πῆξῃ στὴν θερμοκρασία τοῦ μηδενός. Ποτέ ἕνα ἄστρο δὲν ξεφεύγει ἀπὸ τὴν πορεία ποὺ τοῦ ἐπιβάλλει ἡ παγκόσμιος ἔλξις. Οἱ νόμοι καὶ οἱ «τροπισμοὶ» τῆς Βιολογίας κυβερνοῦν ἀπόλυτα τοὺς φυτικὸς ὀργανισμούς. Ἀκόμα καὶ στὸ ζῶο, ἡ συμπεριφορὰ του καθορίζεται ἀπὸ τὴν φυσιολογία καὶ τὰ ἔνστικτά του. Ὅταν εἶναι εὐθύμο ἢ λυπημένο, δὲν μπορεῖ, στὴν δεδομένη στιγμή, νὰ εἶναι διαφορετικὸ ἀπ' ὅ,τι εἶναι. Ἄν κατασπαράξῃ τὴ λεία του, θὰ πρέπει νὰ δεχθοῦμε ὅτι ἀκόμα καὶ τότε παραμένει ὑποταταγμένο στὴν ἐντολὴ τῆς φύσεως.

Μόνον ὁ ἄνθρωπος ἡμπορεῖ νὰ ξεφεύγῃ ἀπ' αὐτὴν. Αὐτό, τοῦλάχιστον, φρονῶ μαζί μὲ ὄλους ἐκεῖνους ποὺ πιστεύουν στὴν ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου καὶ στὴν ἠθικὴ εὐθύνη ποὺ πηγάζει ἀπὸ αὐτὴν.

Ἄς παρακολουθήσωμε, ἀκόμη, καὶ τίς ἀπόψεις τῶν ἐπιστημόνων ποὺ βλέ-

που στον άνθρωπο μόνο το ζωϊκό στοιχείο που βρίσκεται σ' αυτόν, τις ένστικτώδεις παρορμήσεις και τις οργανωμένες μηχανικές αντιδράσεις του. "Αν αναγνωρίζουν, οι επιστήμονες αυτοί, κάποια σκοπιμότητα στις ανθρώπινες πράξεις, την αποδίδουν, όπως και στο ζώον, στην επιδίωξη της ευχαριστήσεως την οποία προξενεί ή ικανοποίηση μιας ένστικτώδους επιθυμίας. Στην νατουραλιστική αυτή θεώρηση του ανθρώπου θα πρέπει να προσθέσουμε αυτό που ονομάζεται ψυχαναλυτική έννοια των πράξεών μας, την παρόρμηση δηλαδή, προς πραγματοποίηση των άσυνειδητών επιθυμιών μας.

Είναι όμως φανερό, ότι στον άνθρωπο, ή «άρχη» αυτή «της ευχαριστήσεως» είναι ένας οδηγός ολιγώτερο ασφαλής απ' ό,τι είναι για τα ζώα, που ήμπορεί να πάρη στον άνθρωπο διαστάσεις εξαιρετικά μεγάλες, και κατευθύνσεις διεστραμμένες που να τον παρασύρουν, αντίθετα με ό,τι συμβαίνει στα ζώα, έξω από την τάξη της φύσεως. Και τούτο, διότι διακυβεύουν, αντί να εξυπηρετούν, την ζωή και την εύτυχία του.

Κάποια ημέρα έρωτησα έναν ζωολόγο, τον καθηγητή Portmann, για την στοιχειωδέστερη διαφορά που υπάρχει ανάμεσα στον άνθρωπο και το ζώο, ως προς τη συμπεριφορά τους. Μου απάντησε, ότι ο άνθρωπος έχει την ευχέρεια να ανάσσει την απάντησή του σ' έναν έρεθισμό οποιονδήποτε. Δείξατε π.χ. σ' έναν σκύλο τη σουπα του: Θα τρέξη άμέσως να την φάη. Ο άνθρωπος, αντίθετα, ήμπορεί να αναστείλη την πράξη του, να εξυψώση και να έκλεπτύνη την ευχαρίστησή του, άρτύζοντας, και επιβραδύνοντας, διαλέγοντας για να την απολαύση την κατάλληλη στιγμή. Στο σημείον αυτό, διακρίνομε την πρώτη εκδήλωση της έλευθερίας στον άνθρωπο.

Μάλιστα, όποιος μιλά για «έκλογή», μιλά για έλευθερία. Ο άνθρωπος ήμπορεί να επιδοκιμάση ή να αποδοκιμάση τις ίδιες τις πράξεις του, καθώς και την κατάλληλη ή όχι στιγμή στην οποία τις

έκτελει. Ήμπορεί να ένεργη σύμφωνα με την ιδέα του, και όποταν αυτός θέλη. Απ' την στιγμή αυτή, νοιώθει να είναι δαρκώς υπεύθυνος για την συμπεριφορά του, και όταν άκόμη ή συμπεριφορά του αυτή υπαγορεύεται από κάποια ένστικτώδη επιθυμία' και τούτο, διότι θα ήμπορούσε να αναστείλη την πραγματοποίησή της.

Και έτσι, το «νόημα» των πράξεών του παίρνει αναγκαστικά στα μάτια του μια καινούργια διάσταση: όχι μόνο την ικανοποίηση μιας επιθυμίας, αλλά και την πραγμάτωση ενός σκοπού τον όποιο έκρινε αξιόλογο. Και όταν άκόμη, μαζί με τους φρουδιστάς, παραδέχεται ότι ή κρίση του αυτή του υποβάλλεται από τον κοινωνικό καταναγκασμό, νοιώθει πώς είναι έλεύθερος να την άκολουθήση ή όχι, να προβή στην ένεργεια ή να αναστείλη την πράξη του.

Οί πιστοί παραδέχονται εκείνο που μάς άποκαλύπτει ή Άγία Γραφή. "Ότι, δηλαδή, ή έλευθερία αυτή του ανθρώπου του έχει δοθή από τον Δημιουργό του, ότι ήμπορεί να Τόν υπακούη, ή όχι. Και ότι ή άνυπακοή του επέφερε γι' αυτόν, για τους άπογόνους του, και για την φύση άκόμη όλόκληρη, διαταραχές άνεπανόρθωτες και παθήματα άμέτρητα.

Άλλά και οί περισσότεροι από τους μη πιστεύοντας διαισθάνονται έπίσης την άλήθειαν αυτή... "Ένα πλήθος από μυθολογίες και θρύλους, την έκφράζουν μ' έναν τρόπο συγγενή προς την βιβλική κοσμοθεωρία της πτώσεως. "Υπάρχει στην καρδιά των ανθρώπων όλων, είτε πιστεύουν είτε όχι, μια νοσταλγία ενός χαμένου Παραδείσου, και ένας πόθος για να ένταχθούν πάλι—έλεύθερα!—μέσα στην τάξη του κόσμου.

Αυτό είναι, ακριβώς, που είχε καταλάβει ή νεαρή Γαλλίδα, καθώς βρέθηκε στη μέση της γεφύρας της: ότι κάθε ιδιαίτερη πράξη πρέπει να βρίσκεται σ' άρμονία με το γενικό σχέδιο του κόσμου...

Άλλά, πώς όμως να γνωρίζωμε, όπως και ή ίδια έλεγε, έαν το να πορευθή κα-

νεις ἀριστερά μᾶλλον ἢ δεξιά, τὸ νὰ κάμη αὐτὸ μᾶλλον ἢ ἐκεῖνο, εἶναι σύμφωνο ἢ ὄχι μὲ τὸ γενικὸ σχέδιο τοῦ κόσμου; Μήπως ἡμπορεῖ ὁ Θεὸς ὁ ἴδιος νὰ μᾶς κατευθύνῃ, νὰ μᾶς φωτίσῃ; Μήπως ἡμπορεῖ νὰ μᾶς φανερώσῃ ὄχι μόνο ἕναν γενικὸ ἠθικὸ νόμο Του, ὅπως τὸ ἔκανε στὸ ὄρος Σινᾶ (Ἐξ. κ'), ἀλλὰ καὶ ὠρισμένες ἐντολές του ἰδιαίτερες, ποὺ μᾶς καλοῦν νὰ μεταθοῦμε ἐδῶ ἢ ἐκεῖ, νὰ κάμωμε τοῦτο ἢ ἐκεῖνο;

Μήπως ἡμποροῦμε νὰ ἀκούσωμε τὴν φωνὴ Του;

★ ★ ★

“Ὅτι ὁ Θεὸς ὁμιλεῖ στὸν ἄνθρωπο μ' ἕναν τρόπο ἄμεσο, καὶ συχνά, πολὺ συγκεκριμένο, εἶναι κάτι ποὺ θεβαιώνει ἀπεριφραστα ἢ Ἄγ. Γραφή, καὶ ἐπικυρώνει ἢ μαρτυρεῖ ἀναριθμητῶν πιστῶν σὲ κάθε ἐποχῇ. Λέγει ὁ Ἰεχωθᾶ, στὸν Ἄθραάμ: «Ἐξέλθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου καὶ δεῦρο εἰς γῆν ἣν ἂν σοι δείξω». (Γεν. ιθ' 1). Στὸν Μωϋσῆ λέγει: «Καὶ νῦν δεῦρο ἀποστείλω σε πρὸς Φαραῶ βασιλέα Αἰγύπτου καὶ ἐξάξεις τὸν λαόν μου τοὺς υἱούς Ἰσραὴλ ἐκ γῆς Αἰγύπτου». (Ἐξ. γ' 10).

Καὶ λέγει τὸ Πνεῦμα, στὸν Ἄπ. Πέτρο, στὴν Ἰόπη: «Ἀναστάς κατάθῃ καὶ πορεύου σὺν αὐτοῖς μηδὲν διακρινόμενος, διότι ἐγὼ ἀπέσταλκα αὐτούς» (Πράξ. ι' 20). Καὶ βλέπομεν τὸν Ἄθραάμ, τὸν Μωϋσῆ, τὸν Ἀπόστολο Πέτρο, νὰ μπαίνουν σὲ περιπέτειες ποὺ δὲν μποροῦσαν ποτὲ νὰ φανταθοῦν. Σὲ ὅλους μᾶς εἶναι δυνατόν, σὲ ὁποιαδήποτε ἐποχῇ—ἂν αὐτὸ ἀρέσῃ στὸν Θεό—νὰ ἀκουσθῇ «ἡ μικρὴ φωνή» γιὰ τὴν ὁποία μιλοῦσε ἐπίσης ὁ Γκάντι.

Τὸ πρᾶγμα αὐτὸ ἡμπορεῖ ἀσφαλῶς νὰ συμβῇ. Ἐχω μάλιστα γνωρίσει ἀρκετὰ πρόσωπα τὰ ὁποῖα μοῦ εἶπαν ὅτι αὐτὴ τὴν φωνὴ θὰ ἡμποροῦσαν, ἂν ξαναμιλοῦσε, νὰ τὴν ἀναγνωρίσουν ἀδίστακτα καὶ νὰ τὴν ἐξαγνώρισουν ἀπὸ ὁποιαδήποτε ἄλλη. Ἄλλοι, δοκιμάζουσαν τὴν ἴδια ἐμπειρία μὲ τὸν νεαρὸ Σαμουὴλ

(Βασ. γ' 1-18), ποὺ διέκρινε καλὰ τὴ φωνὴ ἀλλὰ δὲν γινώριζε ὅτι ἦταν τοῦ Θεοῦ. Πρέπει ἐν τούτοις νὰ εἰποῦμε, ὅτι αὐτὸ εἶναι κάτι τὸ σπάνιο. Προσωπικῶς δὲν ἄκουσα ποτὲ φωνή. Αὐτὸ ἔχω νὰ ἀπαντήσω σ' αὐτοὺς ποὺ μοῦ λέγουν: «Προσπάθησα νὰ συγκεντρωθῶ, νὰ σιωπήσω, ὅπως μοῦ ἐσυστήσατε, ἀλλὰ δὲν ἄκουσα τίποτε!». Ἄν κινοῦνται, οἱ συνομιληταὶ μου αὐτοί, ἀπὸ κάποιον πλέγμα ἀνωτερότητος, συμπεραίνουν θριαμβευτικά ὅτι εἶναι ἀδύνατο νὰ ἀκούσῃ κανεὶς τὴν φωνὴ τοῦ Θεοῦ, ἂν ὅμως ἔχουν προσβληθῇ ἀπὸ πλέγμα κατωτερότητος, νομίζουν ὅτι ὁ Θεὸς τοὺς ἀποστρέφεται, ἀφοῦ ὁμιλῇ σὲ ἄλλους, καὶ ὄχι σ' αὐτούς!

Στὴν πραγματικότητα, αὐτὴ ἡ ἔκφρασις «ἀκούω τὴν φωνὴ τοῦ Θεοῦ», εἶναι συχνὰ εἰκονική. Ὁ Δρ. Frank Buchman, ποὺ ὠδήγησε τόσους ἀνθρώπους στὴν ἀκρόαση τοῦ Θεοῦ, χρησιμοποιεῖ μιὰ λέξη ἀρκετὰ παράδοξη: μιλεῖ γιὰ τὴν «μικρὴ, σιωπηλὴ φωνή». Σὲ ὠρισμένες περιπτώσεις, ἡμπορεῖ νὰ ἀναπηδήσῃ μιὰ σκέψη ἀπὸ τὸ πνεῦμα μᾶς, τὴν ὁποία, ὄχι θέβαια χωρὶς καμμία ἐπιφύλαξη, ἡμποροῦμε νὰ ἀποδώσωμε σὲ θεϊκὴ ἔμπνευση. Καὶ κάνομε λόγο γιὰ ἐπιφύλαξη, διότι ποτὲ δὲν εἴμαστε ἀσφαλισμένοι ἀπὸ τὴν πλάνη. Εἶμαι γιατρός, καὶ εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ δηλώσω ὅτι κανεὶς δὲν εἶναι περισσότερο θέβαιος γιὰ τὴν θεϊκὴ ἔμπνευση ἀπὸ ὠρισμένους διανοητικῶς ἀσθενεῖς, ἐκείνους ἀκριβῶς οἱ ὁποῖοι ἔχουν ψευδαισθήσεις ὅτι ἀκούουν φωνές. Ἕνας παρανοϊκὸς ἐκτείνεται σὲ ἐρμηνεῖες γιὰ τις ἰδιαίτερες, προσωπικὲς του περιπέτειες, χωρὶς τὴν παραμικρὴ ἀμφιβολία ὅτι καθοδηγεῖται ἀπὸ τὸν Θεὸ τὸν ἴδιο. Εἶναι ἀδύνατη κάθε συζήτηση μαζί του ἐπάνω εἰς αὐτὸ τὸ θέμα. Εἶναι ἐπικίνδυνο γιὰ τὸν ἄνθρωπο τὸ νὰ εἶναι δυνατός, καὶ ἡ πνευματικὴ δύναμη εἶναι δίχως ἀμφιβολία ἢ πιὸ ἐπικίνδυνη ἀπὸ ὅλες, περισσότερο κι' ἀπ' αὐτὴν τῶν Ρωμαίων αυτοκρατόρων, στοὺς ὁποίους ἕνας δοῦλος ἔπρεπε νὰ ψιθυρίσῃ στὸ αὐτί, σὲ ὄλο τὸ μῆκος τῆς θριαμβευτικῆς των

πορείας: «Ἐνθυμοῦ ὅτι θά ἀποθάνῃς»...

Ἡ θεβαιότης τοῦ διανοητικῶς ἀρρώστου ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος νομίζει ὅτι ἔχει περιθληθῆ κάποια θεϊκὴ αὐθεντία, βρίσκεται σὲ παράξενη ἀντίθεση μὲ τὴν διστακτικὴ ταπεινοφροσύνη ἀνθρώπων ὑγιῶν, στοὺς ὁποίους νοιώθουμε νὰ ὑπάρχει μιὰ αὐθεντία πνευματικὴ. Μερικὲς φορές μὲ συμβουλευτήκαν ὠρισμένοι ἄνθρωποι ποὺ ἐφοβοῦντο μήπως ἡ ἔμπνευσή των ἦταν κάποια παθολογικὴ ψευδαίσθηση. Ὅπως γιὰ κάθε ἀμφιβαλλομένη διάγνωση, ἡ ἀπάντηση δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ κάποιο μοναδικὸ κριτήριον, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ κάθε τι ποὺ ἠμποροῦμε νὰ γνωρίζουμε γιὰ μιὰ ὠρισμένη περίπτωσι. Ἀκόμη καὶ πέρα ἀπὸ ὅποια-δήποτε διανοητικὴ ἀσθένεια, ὁ ἰατρός γνωρίζει πόσο ἠμπορεῖ ἕνα ἀσυνείδητο ψυχολογικὸ πλέγμα, νὰ παραπλανήσῃ ἕναν καλόπιστο ἄνθρωπο γιὰ ἐκεῖνο ποὺ ἐκλαμβάνει ὡς θεϊκὴ ἐντολή.

Βλέπομε, λοιπόν, πόσο εἶναι λεπτὸ αὐτὸ τὸ πρόβλημα καὶ πόσο πρέπει νὰ μὴν προσπαθῆ κανεὶς νὰ τὸ λύσῃ μόνος του, χωρὶς τὴν βοήθεια τῆς βιβλικῆς ἀποκαλύψεως, τῆς Ἐκκλησίας, τῆς συναδελφικῆς βοήθειας καὶ τῆς ἰατρικῆς, κάποτε. Ἐχω ἰδῆ π. χ. ὠρισμένον ἀριθμὸν ἀπὸ ἀποτυχημένους γάμους, ἐκτεθειμένους στὶς χειρότερες συγκρούσεις, μὲ ὅλες τὶς τραγικὲς γιὰ τὰ παιδιά συνέπειές τους, ποὺ ἀφοροῦσαν συζύγους οἱ ὁποῖοι παντρεύτηκαν ὄχι ἀπὸ ἀγάπη, ἀλλὰ ἀπὸ μιὰ «ἑσωτερικὴ κλήσι» ποὺ ἀπέδωσαν σὲ θεϊκὴν ἔμπνευση. Δὲν ὑποστηρίζω ὅτι ἀπατήθηκαν, ὅτι δὲν ἠθέλε ὁ Θεὸς τὸν γάμο τους. Ποτὲ δὲν θά ἐπέτρεπα στὸν ἑαυτὸ μου νὰ διατυπώσῃ μιὰ γνώμη τόσο κατηγορηματικὴ. Δυσκολεύομαι ἄρκετὰ νὰ διακρίνω αὐτὸ ποὺ περιμένει ὁ Θεὸς ἀπὸ μένα, ὥστε νὰ μὴ τολμῶ νὰ ρυθμίζω ἀποφασιστικὰ τὴν ζωὴ τῶν ἄλλων. Φρονῶ, ὅμως ὅτι ἠμποροῦμε ὅλοι νὰ ἀπατηθοῦμε, καὶ ὅτι προχωροῦμε στὴ ζωὴ τρέμοντας. Νὰ εἶναι ἄραγε, τοῦτο, ἄρκετός λόγος γιὰ νὰ παρατηθῆ κανεὶς ἀπὸ τὴν διαρκῆ ἀναζητήσι τῆς θεϊκῆς ἐμπνεύσεως; Δὲν τὸ νομίζω.

★ ★ ★

Βαδίζομε, λοιπόν, πάντα, ἀνάμεσα σὲ δύο «πειρασμούς»: Τὸν σκεπτικισμό, καὶ τὸν «φωτισμό». Ἀνάμεσα στὴν συστηματικὴ ἀμφιβολία γιὰ τὴν θεϊκὴ καθοδήγηση, καὶ τὸν ἀλαζονικὸ ἰσχυρισμὸν ὅτι τὴν κατέχομε. Εἶναι πολὺ εὐτυχεῖς ὅσοι ἀκούουν τὴν φωνὴ τοῦ Θεοῦ, ἢ ὅσοι ἠμποροῦν νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν ἔμπνευσή του σὲ μιὰ σκέψη ποὺ ἔρχεται στὸ πνεῦμα τους, ἐνῶ διατηροῦν ταυτόχρονα τὴν ταπεινόφρονα σύνεση τὴν ὁποία μᾶς ἐπιβάλλει ἡ πάντοτε ἀβέβαιη ἀνθρώπινη φύσις μας. Ἐχω συχνὰ διαπιστώσει, ὅτι ἠμπορεῖ νὰ μᾶς ἐπαναλαμβάνῃ τις ἐντολές του ὁ Θεὸς μὲ ἐνοχλητικὴν ἐπιμονή, ὅταν ἀμφισβάλωμε ἂν προέρχονται ἀπὸ Αὐτόν. Μοῦ ἔχει συμβῆ, νὰ γράψω εἴκοσι, τριάντα φορές στὸ σημειωματάριό μου μιὰ ἐντολὴ ποὺ ἀνέβαινε μέσα ἀπὸ τὴν περισυλλογὴ μου προτοῦ ἀναγνωρίσω τὴν γνησιότητά της καὶ ἀποφασίσω νὰ ὑπακούσω. Μὲ ὅλους τοὺς κινδύνους νὰ ἀπατηθῆ κανεὶς, τὸ νὰ ζητῆ εἰλικρινῶς τὴν καθοδήγηση τοῦ Θεοῦ, παραμένει ἡ ἀσφαλέστερη μέθοδος γιὰ νὰ ζῆσῃ τὴν περιπέτεια τῆς ζωῆς του σύμφωνα μὲ τὸ ἰδικὸ του σχέδιον.

Ἐχω ἰδῆ ὅμως πολλοὺς πιστοὺς νὰ ταράσσονται θαθεῖα ἀπὸ τὴν σιωπὴ τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ τὸν ρωτοῦσαν μὲ θέρη γιὰ νὰ ἐπιτύχουν τὴ συμβουλή, τὴν καθοδήγησή Του, προκειμένου νὰ πάρουν μιὰ ἀπόφαση. Γιὰ ποιὸ λόγο, λοιπόν, ὁ Θεὸς δὲν τοὺς ἀπαντοῦσε; Ἐπιθυμοῦσαν μὲ ὅλη τους τὴν καρδίαν νὰ ἐκτελέσουν τὸ θέλημά Του, δὲν κατῴρθωναν ὅμως νὰ τὸ γνωρίσουν. Τὸν παρακολοῦσαν νὰ τοὺς τὸ ἀποκαλύψῃ, νὰ δώσῃ τέλος στὸν δισταγμὸ, στὴν ἀθεβαιότητα. Καμμία ἀπάντησις. Ἐχω ὁ ἴδιος δοκιμάσει τὴν ὀδυνηρὴ αὐτὴ κατάστασι καὶ γνωρίζω ἀπὸ πολλὰς ἐκμυσθηρεύσεις ὅτι εἶναι πολὺ συχνή.

Πολὺ συχνὰ, ἡ σιωπὴ τοῦ Θεοῦ εἶναι μιὰ δοκιμασία ποὺ ἠμπορεῖ νὰ μᾶς εἶναι σωτήρια, νὰ μᾶς ὑποχρεώσῃ σὲ μιὰν ἐπιστροφή στὸν ἑαυτὸ μας, γιὰ νὰ ἀνα-

καλύψωμε μέσα μας τὰ ἐμπόδια πού μᾶς χωρίζουν ἀπὸ τὸν Θεό. Νὰ μᾶς ὑποχρεώωνη, κάποτε, νὰ προσέχωμε σὲ τελείως διαφορετικὰ προβλήματα τὰ ὁποῖα μᾶς θέτει καὶ στὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ὑποταχθοῦμε προτοῦ μᾶς δώσῃ ἀπάντησιν. Θὰ ἦταν ὅμως, κάτι τὸ ὀλότελα ψεύτικο, ὑποκριτικὸ καὶ ἄδικο, τὸ νὰ εἰποῦμε σὲ ἕναν ἄνθρωπο πού ὑποφέρει ἀπὸ τὴν σιωπὴ τοῦ Θεοῦ ὅτι εἶναι ἀμάρτημα ἰδικό του, ἢ ἔλλειψιν πίστεως, ἢ αἰτία τῆς καταθλιπτικῆς αὐτῆς σιωπῆς. Μήπως ἐγὼ δὲν ἤμουν τὸ ἴδιο ἀμαρτωλὸς μὲ αὐτόν, τὴν φωτεινὴ ἐκείνη ὥρα πού ἄκουσα τὴν θεϊκὴ πρόσκλησιν; Μήπως εἶχα περισσότερὴ πίστιν; Ἄσφαλῶς, ὄχι.

Συνέβη κάποτε, ἕνας πιστός, ἐμπρὸς στὴν σιωπὴ τοῦ Θεοῦ, νὰ φθάσῃ νὰ ἀμφιβιάλλῃ τραγικὰ γιὰ τὴν ἀγάπην Του: Μοῦ διηγήθη ὅτι ἄκουσε πρὸ ὀλίγου ἕναν κήρυκα νὰ μιλῇ μὲ θεβαλιότητα γιὰ τὶς θείκεις ἐμπνεύσεις τὶς ὁποῖες φαίνεται ὅτι λαμβάνει πολὺ εὐκόλα. Ἄναστατώθηκε ἀπὸ τὸ γεγονὸς αὐτὸ καὶ σκέπτεται ὅτι ὁ Θεὸς ἔχει γι' αὐτόν λιγώτερη ἀγάπην παρὰ γιὰ τὸν κήρυκα αὐτόν. Εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ τὸν καθουχάσω, διότι πρόκειται μᾶλλον γιὰ ἕνα πρόβλημα ψυχολογικόν. Ὁ πελάτης μου εἶναι διστακτικὸς χαρακτήρως, ἐνῶ ὁ ἱεροκήρυξ, γιὰ τὸν ὁποῖο πρόκειται, εἶναι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους πού ἔχουν πάντα πεποίθησιν στὸν ἑαυτὸ τους.

Πραγματικῶς, ἡ ἀναζήτησιν τῆς θεϊκῆς καθοδηγήσεως δὲν εἶναι οὔτε ἀπλὴ οὔτε εὐκόλη. Ἡ ὑψίστη αὐτὴ ιδιότης τῆς ζωῆς—πρὸς τὴν ὁποῖα τείνομε—ἡ περιπέτεια πού κατευθύνεται ἀπὸ τὸν Θεὸ ὡς τὶς τελευταῖες λεπτομέρειες, παραμένει στὴν πληρότητά της ἀπρόσιτη. Ἔχομε, μόνον, ἀπ' αὐτὴν, κάποιες «προκαταβολές» ὅπως λέγει ὁ Ἅπ. Παῦλος. Μόνον ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς θρῆσκόντα ὀλοκληρωτικὰ καὶ σταθερὰ πληροφορημένος γιὰ τὴν θέλησιν τοῦ Πατέρα Του. Ὁ Θεὸς ὀμιλεῖ, καὶ δὲν ὑπάρχει τίποτε πῶς πολῦτιμο ἀπὸ τὸν λόγο Του, ὁ λόγος Του ὅμως αὐτός εἶναι σπάνιος... Ὑπάρχει μία θελκτικὴ φράσιν, στὸ βιβλίον

τοῦ Σαμουήλ, «ὅτι ἐκεῖνον τὸν καιρὸν, ἦταν σπάνιον νὰ μιλήσῃ ὁ Ἰεχωβά».

Καὶ ὅμως, σ' αὐτοὺς ἀκριβῶς τοὺς καιροὺς ὅπου οἱ ἄνθρωποι δὲν ἦταν πρόθυμοι νὰ ἀκούσουν τὴν κλήσιν Του, κάποιος ἀπ' αὐτούς, ὅπως π. χ. ὁ Γεδεὼν (Κριτ. 5, 12), ἤμπορεῖ ξεαφνα νὰ ἀκούσῃ νὰ τὸν καλῇ, μὲ τὸν πῶς ἀπροσδόκητο τρόπο.

Ἐννοοῦμε, ὅμως, καλὰ ὅτι ἂν ἔπρεπε νὰ περιμένωμε, πρὶν ἀπὸ ὁποιαδήποτε πράξιν μας ἢ ἀπόφασιν, μὴ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ ὠρισμένη, ἄμεση, συγκεκριμένη καὶ θέβαιη, ἢ ζωὴ μας θὰ ἦταν ἀδύνατη. Ἡ ἐλπίδα, λοιπόν, γιὰ μίαν καθαρὴν καὶ ἀδιάκοπην γνώσιν τοῦ θεϊκοῦ θελήματος, εἶναι μίαν καθαρὴν οὐτοπία. Πῶς θὰ παρακαμφθῇ, λοιπόν, ἡ δυσκολία; Νομίζω ὅτι ἤμπορεῖ αὐτὸ νὰ κατορθωθῇ, μὲ τὴν παραίτησιν ἀκριβῶς ἀπ' αὐτὴν τὴν ἐπιδίωξιν, μὲ τὸ νὰ ἀφεθοῦμε μᾶλλον νὰ μᾶς ὀδηγῇ ὁ Θεὸς κατὰ κάποιον τρόπο «στὰ τυφλά», παρὰ νὰ Τοῦ ζητοῦμε νὰ μᾶς δείχνῃ φανερὰ σὲ κάθε βῆμα τὸν δρόμον μας. Τὰ ἄστρα, ὅπως καὶ τὰ ζῶα, τὸν ὑπακούουν χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζουν. Βρίσκονται μέσα στὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ, διότι ἀκολουθοῦν τὴν τροχίαν, ἢ τὸ ἔνστικτό τους, χωρὶς νὰ ἀναρωτιῶνται ὅμως ἐπάνω στὸ θέμα αὐτό. Ἄκομην καὶ οἱ ἰδικές μας «φυτικές» λειτουργίες ὑπακούουν εὐτυχῶς εἰς τὸν Θεὸν μ' ἕναν τρόπον αὐτόματο. Ἡ καρδιά μας δὲν ρωτᾷ ἂν πρέπει νὰ κτυπήσῃ, οὔτε σὲ ποῖον ρυθμό.

Ἡ ἐνσωμάτωσίν μας αὐτὴ μέσα εἰς τὸ θεϊκὸ σχέδιον, τὴν ὁποῖαν νοσταλγοῦμε ὅλοι μας, δὲν ἤμπορεῖ νὰ ρυθμίζεται ἀπὸ μίαν σαφὴ καὶ ἀδιάκοπην ἀντίληψιν τοῦ θελήματός Του γιὰ μᾶς, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὴν ὑψίστην ἐνέργειάν Του πού ἤμπορεῖ νὰ μᾶς ὀδηγῇ, ἀκόμην καὶ ἐν ἀγνοίᾳ μας. Ἔχουν καταστήσει τὴν θρησκείαν πολὺ «νοητικὴ» ὅταν νὰ ἐπρόκειτο νὰ ἐννοοῦμε, σὲ κάθε περίπτωσιν, τὸ σχέδιόν Του γιὰ μᾶς. Θρησκεία σημαίνει, μᾶλλον τὸ νὰ συνδεώμεθα, νὰ ἀφηνώμεθα σ' Αὐτόν, νὰ Τοῦ ζητοῦμε νὰ μᾶς κατευθύνῃ, καὶ ὅταν ἀκόμην δὲν διακρίνωμε καθαρὰ τὰ πράγματα.

Είναι η θέσις μου τέτοια, ώστε να ήμπορῶ να ἀναμετρῶ τὴν δυσκολία καὶ τὸ περίπλοκο τῶν ἀνθρωπίνων προβλημάτων. Μὲ ἐπισκέπτονται συνεχῶς, ἀνδρες καὶ γυναῖκες κάθε ἡλικίας καὶ τάξεως καὶ πνευματικῆς ἀναπτύξεως, γιὰ νὰ μοῦ ἐκθέσουν τὶς διάφορες ἀπορίες τους. Μερικὲς φορές, ἕνας εἰλικρινῆς διάλογος μεταξύ μας, τοὺς ἐπιτρέπει νὰ διακρίνουν καλύτερα τὴν συμπεριφορὰ πού πρέπει νὰ υἰοθετήσουν. Κάποτε ήμπορῶ καὶ τοὺς διαφωτίζω, διηγούμενος κάποιαν ἐμπειρία πού ἐδοκίμασα ὁ ἴδιος. Ἡ ψυχανάλυση ἐπιτρέπει κάποτε νὰ ἀνακαλυφθῆ κάποιο ἐσωτερικὸ ἐμπόδιο πού πρέπει νὰ παραμερισθῆ γιὰ νὰ ήμπορέσουν νὰ κάμουν μιὰ σωστὴ καὶ ἄξια ἐκλογή. Ἡμπορῶ, κάποτε, νὰ δώσω «τρέμοντας» μιὰ συμβουλιὴ πού μοῦ φαίνεται ἢ καλύτερη. Εἶναι, ὅμως ἀδύνατο, σὰν περισσότερα καὶ τὰ σπουδαιότερα προβλήματα, νὰ δοθῆ μιὰ σαφῆς καὶ ἀσφαλῆς λύσις. Στὶς περιπτώσεις π. χ. ὅπου διστάζει κανεὶς ἀνάμεσα σ' ἕνα χρέος δικαιοσύνης καὶ σ' ἕνα καθήκον ἀγάπης, ἀνάμεσα στὴν καρδιά καὶ στὴ λογικὴ, σὲ δύο τρόπους ἐνεργείας τὸ ἴδιο φορτωμένους ἀπὸ αἰσθήματα ἐνοχῆς.

Κάποιοι ἀπὸ τοὺς ἀρρώστους μου ἤλθε καὶ μοῦ εἶπε: «Ἀπεφάσισα νὰ μὴν κάνω πιὰ ἐκλογή». Ἐνόησα ἀμέσως ὅλη τὴν ἔκταση τῆς σημασίας αὐτῆς τῆς φράσεως, ἐπειδὴ γνωρίζω τὴν ἱστορία τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ.

Ἐχω ὑπενθυμίσει πολλὰς φορές, ὅτι τὸ νὰ ζῆ κανεὶς σημαίνει «νὰ ἐκλέγῃ». Ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι πραγματικὰ ἄνθρωπος, σὸ μέτρο ὅπου ἐκλέγει τοὺς σκοποὺς του καὶ ἀναλαμβάνει μὲ θάρρος τὴν εὐθύνη τῆς ἐκλογῆς του. Διότι πολλοὶ ἄνθρωποι ἀφήνονται, ἀπλοῦστα, νὰ παρασύρωνται ἀπὸ τὰ ἐνστικτά των, ἀπὸ τὶς ἐπιθυμίες καὶ τοὺς φόβους των, νὰ κλυδωνίζονται ἀπὸ τὰ γεγονότα σὰν ἕνα καρυδότσουφλο στὸν ὠκεανό. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἄλλοι, πού ὑποχρεώθηκαν πρόωρα νὰ διαλέγουν, ὅταν

ἀκόμα ἦταν παιδιὰ, καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποφασίζουν οἱ γονεῖς τους γι' αὐτοὺς.

Τέτοια ἦταν ἡ περίπτωσις τοῦ ἀρρώστου μου. Ἡ ἀσυνεννοησία καὶ ἡ ἀδράνεια τῶν γονέων του ἦταν τέτοια, ὥστε, ἐνῶ ἦταν ἀκόμη μικρός, ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ σκέπτεται γιὰ τὴν συμπεριφορὰ του σὲ κάθε περίπτωσις γιὰ νὰ ἀντιμετωπίζῃ τὶς ἀπειλούμενες θύελλες. Δὲν εἶχε ποτὲ γνωρίσει τὴν ξενιοασιά τοῦ προστατευομένου παιδιοῦ. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ εἶχε ὀξύνει μέχρι βαθμοῦ ψυχώσεως τὴν διαύγεια καὶ τὴν εὐαισθησία του μπρὸς σὰν μεγάλα προβλήματα τῆς μοίρας, τὴν πνευματικὴ του ἀνάπτυξη καὶ τὴν κλίση πρὸς τὴ φιλοσοφία. Ἦταν ὅμως, αὐτὸ πολὺ θαρῶ γιὰ τοὺς παιδικούς καὶ τοὺς νεανικούς του, ἔπειτα, ὤμως. Ἀργότερα, ἢ χριστιανικὴ του μεταστροφή, ἀντὶ νὰ τὸν ἀνακουφίσῃ τὸν ἐθάρυνε μὲ μιὰ φροντίδα ἀκόμη σοβαρώτερη: πῶς νὰ διακρίνῃ, σταθερὰ καὶ εὐδιάκριτα τὸ θεϊκὸ θέλημα, καὶ νὰ δείχνῃ τὴν πίστη του μὲ μιὰ διαγωγὴ ὑποδειγματικὴ.

Ἐννοεῖται, θέθαια, ὅτι δέχθηκα μὲ χαρὰ μου αὐτὴ τὴν φράσι: «ἀπεφάσισα νὰ μὴν κάνω πιὰ ἐκλογή». Βλέπω σ' αὐτὴν, σὰν ἕνα πρόλογο τῆς προσεχοῦς θεραπείας του, τῆς πνευματικῆς ἀναπαύσεως, τῆς λυτρώσεως ἀπὸ τὴν ἀγωνία, τῆς ἀνακουφίσεως ἀπὸ τὴν ψύχωση αὐτὴ γιὰ διαύγεια πού τὸν θάραινε στὴν ζωὴ του ὀλόκληρη.

Ἡμποροῦμε λοιπὸν νὰ ὀμιλήσωμε γιὰ μιὰν ἄμεση, πού ἐναλλάσσεται μὲ ἄλλην, ἔμμεση, θεϊκὴ καθοδήγησις. Δὲν τολμῶ, ὅμως, νὰ ἀντιτάξω τὴν μία πρὸς τὴν ἄλλη: θέλω μᾶλλον νὰ δείξω, ὅτι συμπληρώνουν ἢ μία τὴν ἄλλη.

Ἐχω πολλὰς φορές δοκιμάσει τὴν ἄμεση αὐτὴ καθοδήγησις. Πολὺ συχνά, μ' ὅλη τὴν ἀβεβαιότητα πού ὑπάρχει πάντοτε, ὑπήκουσα μὲ πεποίθησι σ' ἐκεῖνο πού ἐπίστευα ὅτι ἦταν ἕνα θεϊκὸ κάλεσμα, καὶ εἶχα ἐκ τῶν ὑστέρων τὴν ἐντύπωσι ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ πραγματικὴ θεϊκὴ ἔμπνευσις. Πρόκειται, ὅμως, γιὰ περιπτώσεις «φωτισμοῦ» σπανιώτατες, διότι πολλὰς φορές ἐξακολούθησα νὰ

μένω στην άμχανία μου. Για τὸν λόγο αὐτό, ὅσο περισσότερο διαπιστώνω τὰ ὅρια τῆς ἀνθρωπίνης ἀντιλήψεως, τόσο περισσότερο ἐμπιστεύομαι στὸν Θεόν, παρακαλώντας Τον νὰ μὲ καθοδηγή κι' ὅταν ἀκόμη δὲν διακρίνω καλὰ τὸ δρόμο στὸν ὁποῖο μὲ φέρει.

Ἡ Βίβλος χρησιμοποιεῖ συχνὰ ἕνα τρόπο διαφορετικὸ ἀπὸ τὴν «φωνή» τοῦ Θεοῦ, κάποιαν εἰκόνα ὀλιγώτερον νοητική, ὅπως εἶναι τοῦ Ἀγγέλου, μιὰ παρουσία μυστηριώδη καὶ ἀόρατη ποῦ ἐπεμβαίνει, σταλμένη ἀπὸ τὸν Θεό, γιὰ νὰ κατευθύνῃ τὶς πράξεις μας. Ἐχω ἀναφέρει ἤδη, σὲ ἄλλη περίπτωση, τὴν θαυμαστὴ ἱστορία τοῦ Βαλαάμ (Ἀριθ. κβ'). Ὁ προφήτης αὐτὸς ἐρώτησε τὸν Θεὸ γιὰ νὰ πληροφορηθῆ ἂν θὰ ἔπρεπε νὰ ἀπαντήσῃ στὴν πρόσκληση τοῦ βασιλέως τῆς Μωαβ. Ἐπέρασε, γιὰ τὸν λόγο αὐτό, ὀλόκληρες νύκτες σὲ περισυλλογὴ καὶ προσευχῆ. Στὴν ἀρχὴ ἐνόμισε ὅτι ὁ Θεὸς τοῦ ἔλεγε ὄχι, καὶ ἔπειτα, ναί! Ἀνέβηκε, λοιπὸν στὴ γαϊδουρίτσα του, καὶ πῆρε τὸν δρόμο, ὄχι καὶ τόσο σίγουρος γιὰ τὸν ἑαυτό του, σὲ μιὰ κατάσταση «ἀμφιβολίας», ὅπως λέγουν οἱ ψυχολόγοι.

Ὁ Θεὸς στέλνει τότε τὸν ἄγγελό Του, ὁ ὁποῖος τοῦ φράζει τὸν δρόμο. Δὲν τὸν βλέπει ὁ προφήτης, ἀλλὰ «ἡ ὄνος», ποῦ δὲν ἐννοεῖ νὰ προχωρήσῃ. Θυμωμένος ὁ προφήτης χτυπᾷ τὸ ὑποζύγιό του. (Ἐνα ζῶο ποῦ δὲν θαδίζει, μιὰ περιπέτεια ποῦ δὲν ἐξελίσσεται ὅπως θὰ τὸ ἠθέλαμε, καὶ ἀμέσως θυμώνομε!). Ἐδῶ, ὅμως, πρόκειται γιὰ μιὰ θεϊκὴ ἐπέμβαση, διότι περιστοιχιζόμεστε ἀπὸ ἀγγέλους, τοὺς ὁποῖους δὲν διακρίνομε. Τὸ νὰ ζητοῦμε νὰ γνωρίσωμε τὴν περιπέτεια στὴν ὁποία μᾶς φέρνει ὁ Θεός, εἶναι ὡς νὰ Τοῦ ζητοῦμε νὰ μᾶς ἀνοίξῃ τὰ μάτια γιὰ νὰ διακρίνωμε μέσα εἰς τὰ γεγονότα τὶς προειδοποιήσεις Του.

Ἀντὶ νὰ ὀργιζώμαστε, θὰ πρέπει νὰ ἀφεθοῦμε νὰ μᾶς ὀδηγή μὲ τοὺς ἀοράτους ἀγγέλους Του, ποῦ ἄλλοτε μᾶς σταματοῦν καὶ ἄλλοτε μᾶς σπρώχνουν ἐμπρός, ἀριστερὰ ἢ δεξιὰ.

Ἐπάρχουν πολλὲς ἱστορίες σχετικὲς μὲ ἀγγέλους στὴν Ἀγ. Γραφή. Μιὰ ἀπὸ τὶς ὠραιότερες, θρίσκεται στὸ βιβλίον «Τωβίτ» τῆς Π. Διαθήκης. Ὁ εὐσεβὴς Τωβίτ, ποῦ εἶναι τυφλός, στέλνει τὸ παιδί του Τωβία στὴν Μηδία σὲ μιὰ ἐμπιστευτικὴ ἀποστολή. Τὸ παιδί δὲν ξέρει τὸ δρόμο, καὶ ἡ μητέρα του φοβᾶται μήπως τοῦ συμβῆ τίποτε κακὸ στὸ ταξίδι. Βγαίνει, λοιπὸν ὁ Τωβίας «στὴν τύχη» μήπως θρῆ κάποιον «καλὸ ὀδηγό», καὶ συναντᾷ τὸν Ραφαήλ «ὃς ἦν ἄγγελος, καὶ οὐκ ἦδει» (ποῦ ἦταν ἄγγελος, καὶ δὲν τὸ γινώριζε) (Τωβίτ, ε', 4). Τὸ βιβλίον ὀλόκληρο διηγεῖται τὶς θαυμαστὲς περιπέτειες τοῦ Τωβία, τὸ γάμο του, τὴν ἐκπλήρωση τῆς ἀποστολῆς του, πῶς ἔκαμε τὸν ἰατρὸ καὶ ἐθεράπευσε τὸν πατέρα του κ.λ.π. Καὶ αὐτὰ ὅλα, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ὅτι ὁ συνοδός του ἦταν ἕνας ἄγγελος.

Τὸ βιβλίον αὐτὸ μοῦ φαίνεται ὡς ἀληθινὸ σύμβολο τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ὅπως θέλομε νὰ τὴν ζήσωμε. Εἴμαστε ὅλοι παιδιά, μέσα στὴ ζωὴ, ποῦ ἀναζητοῦμε τὸ δρόμο μας, καὶ ἕναν ὀδηγὸ στὴν πορεία μας, ποῦ νοιώθομε νὰ μᾶς καλοῦν σὲ μιὰ περιπέτεια, σὲ μιὰ ἀποστολή, ποῦ δὲν γνωρίζομε πῶς νὰ τὴν ἐκπληρώσωμε. Ποῦ ὑποφέρομε ἀπὸ τὴν ἀδυναμία μας νὰ γιατρέψωμε αὐτοὺς ποῦ ἀγαποῦμε. Καὶ θάξῃ ὁ Θεός, στὸ πλευρό μας, τοὺς Ἀγγέλους Του, ποῦ δὲν τοὺς ἀναγνωρίζομε, καὶ ποῦ μᾶς ὀδηγοῦν δίχως νὰ τὸ νοιώθομε.

Ὅλοι αὐτοὶ οἱ Ἀγγελοι, ἐκφράζουν τὴν συνεχῆ, καὶ μυστικὴ θεϊκὴ ἐπέμβαση στὴν ἱστορία τῶν ἀνθρώπων, γιὰ νὰ τοὺς καθοδηγή ὁ Θεός στὴν περιπέτεια, στὴν ὁποία τοὺς ἐκάλεσε.

PAUL TOURNIER

Μετάφρ. Ἀρχιμ. Πολέμη

ΟΙ ΝΕΥΡΙΚΟΙ ΓΟΝΕΙΣ

Ένα νευρικό παιδί δέν είναι συνήθως παρά ό καθρέπτης πού αντικατοπτρίζει τήν νευρικότητα τών γονέων του. Πώς ήμπορεί νά εκδηλώνεται ή νευρικότης τών γονέων;

Με άμέσους άντιδράσεις: θυμόν, εδερθειστικότητα, έκφρασιν δυσαρσεκείας. Ήμπορεί όμως επίσης νά είναι περισσότερο «κυριαρχημένη» έξαιρετική αύστηρότης, φαινομενική ήρεμία με έκρήξεις, οί γονεΐς εμφανίζονται χαμογελαστοί ή άπαιτητικοί, σχολαστικοί ή και έκθρικοί ή άπλώς συνεχώς άνήσυχοι και άγχώδεις.

Όποιαδήποτε και άν είναι ή μορφή, έχει πάντοτε ως άποτέλεσμα νά κάνει τήν οικογένειαν νά ζή εις άτμόσφαιραν τεταμένην, άσταθή ή όποία κάνει δυσκόλους τās σχέσεις παιδιών και γονέων.

Οί εδρεθέιστοι γονεΐς

Έκείνοι τών όποίων ή έλλειψις ύπομονής και ή άπαισιοδοξία των εκδηλώνονται επ' ειδικαίριά τών ποικίλων έναντιοτήτων τής καθημερινής ζωής. Κατά τó τέλος τής ήμέρας κυρίως, καθώς συντελεί και ή κόπωση, αναπτύσσεται μέσα εις τήν οικογένειαν σημαντική ένταση ή όποία δέν περιμένει παρά μίαν σπίθαν διά νά έκραγή. Συνήθως ή «σπίθα» προσφέρεται από τó παιδί. Ένας κακός βαθμός εις τó σχολείον, ένα πολύ θορυβώδες παιγνίδι, ένα σπασμένο ποτήρι, μία παρατήρησις ή όποία κρίνεται αυθάδης και ή θύελλα ξεσπά. Εις τήν άρχην φωναί, άπειλαί, κατόπιν τιμωρία, αί όποια φυσικά κάτω από παρομοίας συνθήκας μένουν χωρίς άποτέλεσμα.

Υπάρχουν και άλλοι γονεΐς, νευρικοί και εδρεθέιστοι, οί όποιοι έν τούτοις «κυριαρχούν» όχι σκηναί εμπρός εις τά παιδιά! Έν τούτοις ή ένταση ύπάρχει, πλανάται, σιωπηλή, γεμάτη άπειλάς. Έάν μία

φαινομενική ήρεμία βασιλεύη εις τó σπίτι, ύπάρχει έν τούτοις κάτι, τó όποιον, χωρίς άμέσως ν' άντιλαμβάνεται, αισθάνεται τó παιδί· αισθάνεται ότι κάτι δέν πηγαίνει καλά. Αί φωναί εις αυτήν τήν περίπτωσιν είναι σπάνια, άλλ' έχουν αντικατασταθή από συνεχεις έπιπλήξεις, μίαν πολύ αύστηράν πειθαρχίαν και παρατηρήσεις πού πληγώνουν. «Πόσον είσαι άργός, πόσον είσαι άδέξιος! Ά, τί ζών πού είναι αυτό τó παιδί, πρόσεχε λοιπόν!»

Βεβαίως είναι τόσα αί άφορμαί, εις τήν σημερινήν μάλιστα έποχήν, διά νά είναι νευρικοί οί γονεΐς. Άλλ' είναι άνάγκη νά τó έχουν ύπ' όψιν και νά προσπαθούν, ώστε τó παιδί νά ύποφέρει όσον τó δυνατόν ολιγώτερον από αυτήν.

Οί άπαιτητικοί γονεΐς

Είναι δυνατόν, εις άλλας περιπτώσεις, ή νευρικότης τών γονέων νά εκδηλώνεται υπό τήν μορφήν συνεχών και ύπερβολικών άπαιτήσεων. Οί άπαιτητικοί γονεΐς είναι πολλοί, αλλά σπάνιοι είναι όσοι τó άναγνωρίζουν.

Οί άπαιτητικοί, αυταρχικοί γονεΐς είναι με τόν τρόπον των «νευρικοί». Άν όρίζουν ένα «κώδικα» τόσον αύστηρόν, είναι γενικώς διότι προσπαθούν νά άποφύγουν εύκαιρίας ένοχλήσεων, διαφωνιών, δυσκολιών, διαταγμών, άμφιβολιών. Τί πρέπει νά επιτρέπουν, τί νά άπαγορεύουν; Ένα πρόβλημα πού τίθεται κάθε στιγμήν τής ήμέρας και πού άπαιτεί κάποιαν έλαστικότητα, κάποιαν προσπάθειαν προσαρμογής, λύεται από αυτούς άπαξ διά παντός. Ζητούν νά άπομακρύνουν όλα τά προβλήματα με τούς αύστηρούς κανόνας συμπεριφορής τούς όποιους έπιβάλλουν.

μένω στην άμηχανία μου. Για τὸν λόγο αὐτό, ὅσο περισσότερο διαπιστώνω τὰ ὅρια τῆς ἀνθρωπίνης ἀντιλήψεως, τόσο περισσότερο ἐμπιστεύομαι στὸν Θεόν, παρακαλώντας Τον νὰ μὲ καθοδηγή κι' ὅταν ἀκόμη δὲν διακρίνω καλὰ τὸ δρόμο στὸν ὁποῖο μὲ φέρει.

Ἡ Βίβλος χρησιμοποιεῖ συχνὰ ἕνα τρόπο διαφορετικὸ ἀπὸ τὴν «φωνή» τοῦ Θεοῦ, κάποιαν εἰκόνα ὀλιγώτερον νοητική, ὅπως εἶναι τοῦ Ἀγγέλου, μιὰ παρουσία μυστηριώδη καὶ ἀόρατη ποῦ ἐπεμβαίνει, σταλμένη ἀπὸ τὸν Θεό, γιὰ νὰ κατευθύνῃ τὴν πράξεις μας. Ἐχὼ ἀναφέρει ἤδη, σὲ ἄλλη περίπτωση, τὴν θαυμαστὴ ἱστορία τοῦ Βαλαάμ (Ἄριθ. κβ'). Ὁ προφήτης αὐτὸς ἐρώτησε τὸν Θεὸ γιὰ νὰ πληροφορηθῆ ἂν θὰ ἔπρεπε νὰ ἀπαντήσῃ στὴν πρόσκληση τοῦ βασιλέως τῆς Μωάβ. Ἐτέρασε, γιὰ τὸν λόγο αὐτό, ὀλόκληρες νύκτες σὲ περισυλλογὴ καὶ προσευχή. Στὴν ἀρχὴ ἐνόμισε ὅτι ὁ Θεὸς τοῦ ἔλεγε ὄχι, καὶ ἔπειτα, ναί! Ἀνέβηκε, λοιπὸν στὴ γαϊδουρίτσα του, καὶ πῆρε τὸν δρόμο, ὄχι καὶ τόσο σίγουρος γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, σὲ μιὰ κατάσταση «ἀμφιβολίας», ὅπως λέγουν οἱ ψυχολόγοι.

Ὁ Θεὸς στέλνει τότε τὸν ἄγγελό Του, ὁ ὁποῖος τοῦ φράζει τὸν δρόμο. Δὲν τὸν βλέπει ὁ προφήτης, ἀλλὰ «ἡ ὄνος», ποῦ δὲν ἐννοεῖ νὰ προχωρήσῃ. Θυμωμένος ὁ προφήτης χτυπᾷ τὸ ὑποζύγιό του. (Ἔνα ζῶο ποῦ δὲν θαδίζει, μιὰ περιπέτεια ποῦ δὲν ἐξελλίσσεται ὅπως θὰ τὸ ἠθέλαμε, καὶ ἀμέσως θυμώνομε!). Ἐδῶ, ὅμως, πρόκειται γιὰ μιὰ θεϊκὴ ἐπέμβαση, διότι περιστοιχιζόμεστε ἀπὸ ἀγγέλους, τοὺς ὁποῖους δὲν διακρίνομε. Τὸ νὰ ζητοῦμε νὰ γνωρίσωμε τὴν περιπέτεια στὴν ὁποία μᾶς φέρνει ὁ Θεός, εἶναι ὡς νὰ Τοῦ ζητοῦμε νὰ μᾶς ἀνοίξῃ τὰ μάτια γιὰ νὰ διακρίνωμε μέσα εἰς τὰ γεγονότα τὴν προειδοποιήσεις Του.

Ἄντι νὰ ὀργιζώμαστε, θὰ πρέπει νὰ ἀφεθοῦμε νὰ μᾶς ὀδηγή μὲ τοὺς ἀοράτους ἀγγέλους Του, ποῦ ἄλλοτε μᾶς σταματοῦν καὶ ἄλλοτε μᾶς σπρώχνουν ἐμπρός, ἀριστερὰ ἢ δεξιὰ.

Ἐπάρχουν πολλές ἱστορίες σχετικὲς μὲ ἀγγέλους στὴν Ἀγ. Γραφή. Μιὰ ἀπὸ τὴς ὠραιότερες, θρίσκεται στὸ βιβλίον «Τωθίτ» τῆς Π. Διαθήκης. Ὁ εὐσεβὴς Τωθίτ, ποῦ εἶναι τυφλός, στέλνει τὸ παιδί του Τωθία στὴν Μηδία σὲ μιὰ ἐμπειστευτικὴ ἀποστολή. Τὸ παιδί δὲν ξέρει τὸ δρόμο, καὶ ἡ μητέρα του φοβᾶται μήπως τοῦ συμβῆ τίποτε κακὸ στὸ ταξίδι. Βγαίνει, λοιπὸν ὁ Τωθίας «στὴν τύχη» μήπως θρῆ κάποιον «καλὸ ὀδηγό», καὶ συναντᾷ τὸν Ραφαήλ «ὃς ἦν ἄγγελος, καὶ οὐκ ᾔδει» (ποῦ ἦταν ἄγγελος, καὶ δὲν τὸ γινώριζε) (Τωθίτ, ε', 4). Τὸ βιβλίον ὀλόκληρο διηγεῖται τὴς θαυμαστὲς περιπέτειες τοῦ Τωθία, τὸ γάμο του, τὴν ἐκπλήρωση τῆς ἀποστολῆς του, πῶς ἔκαμε τὸν ἰατρὸ καὶ ἐθεράπευσε τὸν πατέρα του κ.λ.π. Καὶ αὐτὰ ὅλα, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ὅτι ὁ συνοδός του ἦταν ἕνας ἄγγελος.

Τὸ βιβλίον αὐτὸ μοῦ φαίνεται ὡς ἀληθινὸ σύμβολο τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ὅπως θέλομε νὰ τὴν ζήσωμε. Εἴμαστε ὅλοι παιδιά, μέσα στὴ ζωὴ, ποῦ ἀναζητοῦμε τὸ δρόμο μας, καὶ ἕναν ὀδηγὸ στὴν πορεία μας, ποῦ νοιώθομε νὰ μᾶς καλοῦν σὲ μιὰ περιπέτεια, σὲ μιὰ ἀποστολή, ποῦ δὲν γνωρίζομε πῶς νὰ τὴν ἐκπληρώσωμε. Ποῦ ὑποφέρομε ἀπὸ τὴν ἀδυναμία μας νὰ γιατρέψωμε αὐτοὺς ποῦ ἀγαποῦμε. Καὶ θάζει ὁ Θεός, στὸ πλευρό μας, τοὺς Ἀγγέλους Του, ποῦ δὲν τοὺς ἀναγνωρίζομε, καὶ ποῦ μᾶς ὀδηγοῦν δίχως νὰ τὸ νοιώθομε.

Ὅλοι αὐτοὶ οἱ Ἀγγελοι, ἐκφράζουν τὴν συνεχῆ, καὶ μυστικὴ θεϊκὴ ἐπέμβαση στὴν ἱστορία τῶν ἀνθρώπων, γιὰ νὰ τοὺς καθοδηγή ὁ Θεός στὴν περιπέτεια, στὴν ὁποία τοὺς ἐκάλεσε.

PAUL TOURNIER

Μετάφρ. Ἀρχιμ. Πολέμη

Οι ἀνήσυχτοι γονεῖς.

Κάποτε ἡ νευρική τους τῶν γονέων ἐκδηλώνεται μὲ τὴν ἀνησυχίαν των. Τὰ δυστυχήματα, αἱ ἀσθένειαι, αἱ μολύνσεις, αἱ σχολικαὶ ἀποτυχίαι, αἱ κακαὶ συναναστροφαί, ὅλα τοὺς φαίνονται ἕξ ἴσου ἀπειλητικά. Αἱ συνέπειαι αὐτῆς τῆς ἀνησυχίας εἶναι σημαντικαὶ διὰ τὸ παιδί. Ἐντὸς ὀλίγου χάνει τὴν ἐλευθερίαν του, τὸν αὐθορμητισμὸν του, ἀπομονώνεται ἀπὸ τὴν ὁμάδα τῶν φίλων του, εὐρίσκειται κάτω ἀπὸ συνεχῆ καὶ στενὴν ἐπίβλεψιν. Ἐξ ἄλλου θὰ γίνῃ καὶ τὸ ἴδιον ἀνήσυχον, θὰ φοβῆται νὰ ἀναλαμβάνῃ πρωτοβουλίας, εὐθύνας, ἢ, ἀντιθέτως, ἐνοχλημένον ἀπὸ αὐτὴν τὴν συνεχῆ ἐπίβλεψιν, θὰ υἰοθετήσῃ στάσιν ἐπαναστατικὴν.

Πρέπει νὰ βεβαιωθοῦν οἱ γονεῖς ὅτι τὸ παιδί των ὀφείλει νὰ προσαρμοσθῇ εἰς τὴν ζωὴν ὅπως τὰ ἄλλα, καὶ ὅτι ὀφείλει διὰ τοῦτο νὰ διατρέξῃ τοὺς ἰδίους κινδύνους, νὰ ἀναλάβῃ τὰς ἰδίας εὐθύνας, νὰ παίξῃ τὰ ἴδια παιγνίδια. Ἡ ἀνησυχία των εἶναι, διὰ τὸν χαρακτήρα, διὰ τὴν ἀνάπτυξιν, διὰ τὸ μέλλον τοῦ παιδιοῦ, πολὺ μεγαλύτερος κίνδυνος ἀπὸ ὅλους αὐτοὺς τοὺς ὁποίους φοβοῦνται.

Συμπέρασμα.

Φαίνεται ὅτι ἡ νευρική τους τῶν γονέων, εἴτε ἐκδηλώνεται μὲ εὐερεθιστικότητα, ὑπερβολικὰς ἀπαιτήσεις ἢ ὑπερβολικὴν ἀνησυχίαν, μειώνεται, ἂν, ἀντὶ νὰ περιορίζωνται εἰς τὴν ἰδικὴν των ἄποψιν, καταβάλλουν προσπάθειαν νὰ καταλάβουν τὸ παιδί.

Πρέπει κατόπιν νὰ σκεφθοῦν ὅτι ἡ νευρική τους, ἢ ὁποία φαίνεται ὅτι προκαλεῖται ἀπὸ τὴν συμπεριφορὰν τοῦ παιδιοῦ,

ἔχει, πολὺ συχνά, παλαιότερα αἷτια. Ἡ ἐρεθιστικότης καὶ αἱ ἀνησυχίαι των ὑφίστανται καὶ ἐκτὸς τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς. Ἄν κάνουν τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ ἀποδίδουν εἰς τὰ παιδιά των τὰς ἰδικὰς των δυσκολίας.

Πρέπει νὰ ἀντιληφθοῦν ὅτι μόνον μέσα εἰς ἀτμόσφαιραν ἐμπιστοσύνης, στοργῆς καὶ ἀμοιβαίας κατανοήσεως εἶναι δυνατὴ μία ἰσορροπημένη ἀγωγή (*).

Ἴσορροπημένοι καὶ ἥρεμοι γονεῖς ὀδηγοῦν τὸ παιδί νὰ βλέπῃ μὲ γενναιοῦτητα τὰς καθημερινὰς μικροδυσκολίας διὰ νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ βλέπῃ μὲ γενναιοῦτητα τὰς μεγαλύτερας δυσκολίας τῆς ζωῆς. Ἀνήκουν εἰς τὴν ζωὴν τῶν περισσοτέρων ἀνθρώπων ὁ κόπος, ἡ καθημερινὴ φροντίς, ἡ ἐργασία, ἡ ἀπογοήτευσις, ἡ ἐπιτυχία καὶ ἡ ἀποτυχία, καὶ εἶναι ὀρθὸν νὰ τὰ ἀντιμετωπίζωμεν ὅλα μὲ πνεῦμα χριστιανικῆς γενναιοῦτητος. Πραγματικὸς χριστιανικὸς τρόπος ζωῆς ὁ ὁποῖος νὰ περιλαμβάνῃ ἀποφασιστικὴν καὶ ἥρεμον στάσιν εἰς τὰς καθημερινὰς καταστάσεις εἶναι ἡ καλύτερα προφύλαξις ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ ὁποῖου θὰ ἦτο δυνατόν νὰ καταστρέψῃ καὶ νὰ βιάσῃ τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν ἡρεμίαν τῆς ψυχῆς. Καὶ ἀκριβῶς, διότι ὀδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον νὰ ζῇ τὴν καθημερινὴν ζωὴν μὲ ἀπλότητα, φυσικότητα, ἡρεμίαν καὶ ταπεινώσιν, νὰ παραιτῆται ἀπὸ ἐγωϊστικὰς ἀπαιτήσεις, εἶναι ὁ καταλληλότερος τρόπος ζωῆς διὰ νὰ προφυλάσῃ ἀπὸ αὐτοῦ τοῦ ὁποῖου καλοῦμεν «νευρικὸν χαρακτήρα» τόσον εἰς τοὺς μεγάλους ὅσον καὶ εἰς τὰ παιδιά.

ΑΡ. Α. ΑΣΠΙΩΤΗΣ

(*) «Les difficultés quotidiennes de l'Éducation», édité par l'École des Parents, Paris.

χῆς διὰ τὰ καταστρίβουσαν τὴν ἀνακάλυψιν καὶ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν συγκινήσεων αὐτῶν ποὺ τοὺς ἀφοροῦν. Ἀντιμετωποιοῦν σὲ τέτοιες ἀλλεπάλληλες προκλήσεις, διαθέτοντες ἐνίοτε μεγάλα χρηματικά ποσὰ καὶ συχνὰ μὲ ἰσχνὴ συμπαθῆ καθοδήγησι ἀπὸ τοὺς γονεῖς ἢ τοὺς μεγαλύτερους, πολλοὶ νέοι ὑφίστανται ἕναν βαρὺν φόρτον ἐκλογῆς καὶ ἀναλήψεων εὐθύνης. Ἐπειδὴ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς δυσκολεύονται νὰ φέρουν αὐτὸν τὸν φόρτον μόνοι, ἐπακολουθεῖ ἕνας σημαντικὸς συμβίθιασμός δαπάνης καὶ ἐκλογῆς μεταξὺ νέων ἀνθρώπων, ὁ ὁποῖος παρατηρεῖται π.χ. στὴν νοσηρὰ ἐπιτυχία τῶν θεορῶδων τραγουδιστῶν, οἱ ὁποῖοι ὑπερψοῦνται στὶς ἐπικεφαλίδες τῶν ἐβδομαδιαίων φυλλάδων ἢ εἰς τὸν ἐκπληκτικὸν συμβίθιαστικὸν συρμὸν τῶν ἐνδυμάτων τῶν ἐφήθων στὴν Εὐρώπη κ. ἄ.

Ἐνας ἄλλος ζωτικὸς παράγων στὴν θέσιν τῶν νέων εἶναι ἡ ἐναλλασσομένη συγκρότησις αὐτῆς τῆς ἰδίας κοινωνίας. Τώρα, ποὺ τὰ πατριαρχικά καὶ ἱεραρχικά συστήματα τῆς κοινοπολιτείας κρημνίζονται, τόσον ἐντὸς ὅσον καὶ ἐκτὸς τῆς οἰκογενείας, διάφορα κοινωνικά συνθήματα ἀμιλλῶνται εἰς μίαν μόνην θάλασσαν, διὰ τὴν πιστότητα καὶ τὸ συμφέρον ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, νέων καὶ ἡλικιωμένων. Ἐνας νέος 17 ἐτῶν, ὁ ὁποῖος εἰσέρχεται εἰς μίαν τόσο διαφοροποιημένην κοινωνίαν πρέπει νὰ κάμῃ τὴν ἐκλογὴν του. Εἶναι ἐκπληκτικὸν ὅτι πολλοὶ νέοι ἀπορρίπτουν αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς πολυπλεύρου ζητήσεως καὶ γίνονται, σύμφωνα μὲ τὰ λεγόμενα μερικῶν ἀσχολουμένων μὲ τὴν νεότητά, «ἀκοινωνῆτοι», ἢ χειρότερα, θετικῶς ἀντικοινωνικοί, ἀπὸ μίαν γενικὴν ἀποψιν.

Τὸ ἐναλλασσόμενον ἐκπαιδευτικὸν πρότυπον εἶναι ἕνας τρίτος παράγων στὴν παροῦσα κατάστασις. Ἡ ἐπιστημονικὴ πλευρὰ οὐσιαστικῶς δεσπόζει τῆς σκηνῆς σὰν μιὰ περιοχὴ ἀνακαλύψεων ἢ ὁποῖα ἐπεξεργάζεται τὴν ἐπιτυχία τῶν σκοπῶν τοῦ ἀνθρώπου. Αὕτη ἡ ἀνάπτυξις ἐπιταχύνεται ἀπὸ τὴν ὑπαρξίν τῶν ἀπαιτήσεων μιᾶς προηγμένης βιομηχανικῆς κοινωνίας, ἢ ὁποῖα ἀπαιτεῖ

ὕψηλὴ βιομηχανικὴ ἱκμίλλα τῶν μελῶν της. Παράλληλα πρὸς αὐτὴν τὴν ὄξυνσιν δὲν ὑπάρχει σαφὴς κατανόησις, γύρω ἀπὸ κοινούς σκοποὺς ἢ ἐπιδιώξεις, ἄλλους ἀπὸ αὐτοὺς τῆς ἀνθρωπίνης ὑπεροχῆς, ἀνέσεως, ψυχαγωγίας καὶ προσωπικῆς ἐπιβολῆς. Αἱ ἀνάγκαι ἐπίσης τῆς κοινωνίας ἐπιτείνουν τὸ συναγωνιζόμενον στοιχεῖον στὴν σχολικὴ καὶ κολλεγιακὴ ζωὴ, καὶ ἡ ἐκπαίδευσις εἶναι τὸ ἐργαλεῖον τῆς ἀτομικῆς ὡς ἐπίσης καὶ τῆς κοινωνικῆς ἐρεύνης. Εἰς αὐτὰς τὰς ἐπιδράσεις τῆς ἐργασίας, εἰς τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς θεσμοὺς πρέπει νὰ προστεθῇ τὸ γεγονός τῶν μαζικῶν μέσων, τὰ ὁποῖα εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἔχουν υἰοθετήσῃ τὸ πιστεύω τῆς ἐπιστήμης — θορύβου, ὡς πανάκεια δι' ὅλους τοὺς ἀρρώστους. Εὐρῶς διαδεδομένοι γινώμαι τῆς παντοδυναμίας τῆς ἐπιστήμης ἔχουν ὑποσκάψει παραδόσεις, ἠθικὴ καὶ θρησκεία καὶ ἔχουν μεγάλως ἐντυπωσιάσει τοὺς νέους ἀπὸ τὴν παιδικὴν τοὺς ἡλικία. Δὲν εἶναι ἀκόμη σαφές, ἐὰν οἱ ἰθύνοντες τῆς ἐκκλησίας, διδάσκαλοι καὶ ἐκπαιδευτικοὶ ἔχουν πλήρῃ ἐπίγνωσιν τῶν συνεπειῶν αὐτῶν τῶν ἐπιδράσεων καὶ τῶν ἀντιθέσεων τοὺς πρὸς τὰ ἰδικὰ τοὺς συστήματα ἀξιῶν.

Πολλοὶ νέοι ἐγεννήθησαν κατὰ τὴν διάρκειαν ἢ μόλις μετὰ τὴν ἀστάθειαν τῆς ἐμπολέμου περιόδου καὶ μερικοὶ ἐμεγάλωσαν χωρὶς πατέρα στὸ σπιτί καὶ συχνὰ μὲ μητέρα ἐργαζομένη. Ἐταῖ εὐρίσκονται μέσα σὲ ἕνα συγκεχυμένον κόσμον, ἀκόμη δὲ ζοῦν μὲ τὴν ἀπειλὴν τῆς βόμβας καὶ τοῦ ψυχροῦ πολέμου. Δὲν εἶναι ἐκπληκτικὸν λοιπὸν, ὅτι ὑπάρχει μίαν ἀλλαγὴν στὴν ἔννοια τῶν ἀξιῶν μεταξὺ τοὺς καὶ τὸ ὅτι τόσον ἐμφαντικὰ εἰσέρχονται νὰ ἀπορρίψουν τὰ μαθήματα ἱστορίας καὶ παραδόσεων. Καὶ εἰς τὰ δύο ἄκρα τῆς Εὐρώπης, ἡ ἱστορία πρὸ αὐτῆς τῆς μεταπολεμικῆς τεχνικῆς ἐπαναστάσεως δὲν φαίνεται νὰ ἔχῃ νόημα.

Σήμερα, μεταξύ τῶν νέων, ὑπάρχουν πολλοὶ σοβαρῶς ἀντιμετωπιζόντες τὰ διάφορα θέματα, πρᾶγμα ποὺ καθιστᾷ δυνατὴ τὴν συμμετοχὴν τοὺς σὲ κριτικὰς συζητήσεις μιᾶς λέσχης τζάτζ, ἢ εἰς τὸ

Πανεπιστήμιον ἐπὶ σοβαρῶν ἠθικῶν συζητήσεων ἢ σὲ διαλέξεις μέσα στὰ σχολεῖα. Ἀπὸ πολλὰς ἀπόψεις εἶναι μία γενεὰ σοβαρὰ καὶ ἡ ἔλλειψις γέλιου εἶναι μία συνεχὴς λυπηρὰ ἔκπληξις. Ὑπάρχουν ἐπίσης σημεία μιᾶς ἀναζητήσεως διὰ μιάν νέαν θάσιν τῆς ὑπάρξεως ἢ ὁποία παραδέχεται τὸν νέο κόσμον μὲ τὴν τεχνολογία του καὶ τὸν ὕλισμό του καὶ ἡ ὁποία προσπαθεῖ νὰ δώσῃ ἔννοιαν σ' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον μέσα σ' αὐτὴν τὴν ποικιλία προτιμήσεων καὶ σ' αὐτὴ τὴν ἐπιδρομὴ τῶν ἐπιδράσεων τῆς συγχρόνου κοινωνίας.

Ἐπὶ τούτων ὑπάρχουν φυσικὰ μερικοί, οἱ ὁποῖοι ἀποσύρονται σὲ κοινωνικὰς, πολιτικὰς καὶ θρησκευτικὰς συνήθειας παλαιότερων χρόνων, μολοντὶ εἶναι ἀξιοσημείωτον, πόσοι ἀπ' αὐτοὺς τοὺς περισσότερον πουργιανούς τῶν θρησκευτικῶν καὶ κοινωνικῶν κύκλων παρασύρονται τελικὰ ἀπὸ τὴν τρομακτικὴν πίεσιν τῆς κοινωνίας τοῦ περιβάλλοντός των εἰς μιάν συμπεριφορὰν περισσότερον ἐλευθέραν καὶ πόσον περισσότερον μερικοὶ νέοι μεταρρυθμιστὰι ἀνακόπτονται ἀπὸ τὸ χάος μεταξὺ τῶν πεποιθήσεων καὶ τῆς πραγματικότητος. Πολλοὶ εὐαίσθητοι σπουδασταὶ ἔχοντες ἐπίγνωσιν τῶν εὐθυνῶν, εἶπαν ὅτι εἶναι ἀδύνατον σήμερον νὰ διατηρῆ κανεὶς τὴν ἀκεραιότητά του καὶ νὰ εἶναι μέλος μιᾶς πολιτικῆς μερίδος ἢ μιᾶς θρησκευτικῆς ὁμολογίας.

Ἡ ἀυξάνουσα ἀντίδρασις κατὰ τῆς ἀδικίας καὶ τῆς θιασιότητος εἶναι ἄλλο οὐσιῶδες χαρακτηριστικὸν σ' αὐτὴ τὴν γενεὰν τῶν νέων ἀνθρώπων, ἃν καὶ περιουσιάζονται σὲ μικρὸν ἀριθμὸν. Ἡ ψυχολογία τοῦ τρόμου καὶ τῆς θιασιότητος στὰ διηγήματα, στὰ θεάματα καὶ στὴν ὀθόνη τῆς τηλεοράσεως δημιουργεῖ μιάν διέξοδον σ' ἕνα μεγάλον ἀριθμὸν ἀνθρώπων καὶ αὐτοῦ τοῦ εἴδους οἱ ταινίες προβάλλονται σήμερον. Ἡ ἔλξις τῆς θιασιότητος ἐμφανίζεται σὰ νὰ ξεπηδᾷ ἀπὸ μιάν ἀναστολήν, ἢ ὁποία προξενεῖται ἀπὸ τὴν παραζάλην ἐκ τοῦ φόρτου ἐκλογῆς, πού ἔχει τὸ κάθε ἄτομον καὶ ἀπὸ τὴν αἰσθησὶν τῆς ἐγκαταλειψιμῆς του ἀνευ βουλήσεως, πρᾶγμα πού προσβάλλει

ταῦτα ἄτομα σὲ μιὰ μεγάλη κοινωνία, δεχομένην ἕνα ἀφινιδιασμόν. Ὁ ὑπερφορτισμένος καὶ ὁ ἐπισηφελὴς ἄνθρωπος, ὅπως καὶ αὐτὸς ὁ ὁποῖος αἰσθάνεται ὅτι δὲν ἀγαπιέται ὡς ἄτομον, ὑπόκειται πάντα σὲ ἕνα ξέσπασμα θιασιότητος κατὰ τῶν ἄλλων ἢ τοῦ ἰδίου του ἑαυτοῦ. Πιθανὸν νὰ μὴν εἶναι πάντα εἰς θέσιν νὰ μεταφέρῃ τις βαθεῖες του παροτρύνσεις σὲ φανταστικοὺς χαρακτῆρας ἐνὸς διηγήματος ἢ στὴν ὀθόνην τῆς τηλεοράσεως. Σὲ μερικὰς περιπτώσεις, ἢ ἐμφανῆς παραδοχὴ τῆς θιασιότητος ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἰδίαν τὴν κοινωνίαν φαίνεται ὡς νὰ ὑποκινῆ τις θιασιὰς παροτρύνσεις. Ἀκόμη πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῆ, ὅτι στὶς περιπτώσεις πού ἡ εὐμάρεια, ἢ κρατικὴ ἀσφάλεια καὶ ἡ πατρικὴ ἐπιείκεια ἀφθονοῦν, δὲν γίνονται καὶ ὑποκατάστατα μιᾶς συμπαθοῦς ἀτομικῆς φροντίδος καὶ ἐνθαρρύνσεως γιὰ μιὰ κοινωνικὴν πρωτοπορίαν. Νὰ, πῶς γίνεται, ὥστε ἰσάρηδες νὰ μὴν μποροῦν νὰ ἐκλέξουν.

ΑΓΑΠΗ ἢ ΘΑΝΑΤΟΣ

Ἐάν αὐτὴ εἶναι μιὰ ἐποχὴ ἀπαισιοδοξίας, οἱ σιωπηλοὶ προφήται, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐμφανίζονται δημοσίᾳ, φέρουν εὐθύνη. Ἡ ἀντίδρασις τῆς «ἐπικρατήσεως» ἢ ὁποία ἐξεδηλώθη στὶς μεγάλες πόλεις, εἶναι μιὰ ἄλλη μορφή ἀπορρίψεως τῆς στάσεως τῶν ἐνηλίκων, οἱ ὁποῖοι ζητοῦν ἕνα σῶμα καὶ μιὰ ψυχὴ, ἀλλὰ οἱ ὁποῖοι ἀρνούνται νὰ δώσουν ὡς ἀντάλλαγμα μιάν ἀξιόλογον ζωὴν. Ἡ ἐξήγησις τοῦ Jack Kerouac διὰ τὸν ἀγῶνα «ἐπικρατήσεως» ἐξέφραζε περισσότερον μιὰ παράξενη ἄποψιν, ὅταν ἔγραφε «πρέπει νὰ ἀγαπῶμεθα ἢ νὰ πεθαίνωμε».

Αὐτὸ τὸ πολύπλοκον παράδειγμα τῶν ἀξιών καὶ τοῦ φέρεσθαι μπορεῖ νὰ προσδιορισθῆ μὲ διαφόρους τρόπους. Τούλάχιστον, αὐτὴ ἡ γενεὰ ἀνταποκρίνεται δραστηρίως στὶς προκλήσεις τῆς συγκινήσεως «ὅτι μοῦ ἀρέσει εἶναι ὁμορφο», «ὅτι αἰσθάνομαι εἶναι σωστό», ὅτι θέλω εἶναι καλὸ» ἢ «μοῦ ἀρέσει, τῆς ἀρέσει, τί τὸ κακόν»; Ἀναπόφευκτα τὸ

sex παίρνει την θέσι του μέσα σὲ ὅλες τις φροντίδες τῆς συγχρόνου νεότητος καὶ μολοντί ἢ ἀποφυγὴ τῆς συλλήψεως εἶναι εὐκόλος καὶ οἱ προγαμιαῖες σχέσεις εἶναι συνήθειες, δὲν φαίνεται νὰ ὑπάρχη μεγάλη ἀσυδοσία. Ὑπάρχει ἕνα δυνατὸ συναίσθημα τῆς προσωπικῆς σημασίας στὸ sex, ἀντίθετο πρὸς ὅλας τὰς ἀντιξόους πιέσεις. Αὐτὴ ἡ γενεὰ ἐπίσης ἀνταποκρίνεται ἰσχυρῶς εἰς τὰς κλήσεις τοῦ πλήθους καὶ ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ ἀνήκη κανεὶς κάπου καὶ ὡς ἐκ τούτου νὰ προσαρμύζεται, εἶναι πολὺ ἰσχυρὰ σήμερον: στὸν ἔρωτα, στὶς συνήθειες μιᾶς συμμορίας, στὴ χαρὰ τῆς μουσικῆς καὶ τῆς τέχνης· ὅλα κάμουν τοὺς ἀνθρώπους νὰ κινουῦνται ὅλοι μαζί ἢ ἀπλῶς νὰ ἀποτελοῦν κύκλους.

Ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἐπίπεδο ἐκτιμήσεως φαίνεται νὰ ξεπηδᾷ ἕνα δεύτερο, περισσότερον εὐσυνειδητὸ ἐπίπεδο, ἰδιαιτέρα παρατηρούμενον μεταξὺ τοῦ ἀποτόμως μεγαλωμένου μαθητόκοσμου. Αὐτὸ ἀνακύπτει ὡς μαρτυρία, ὅτι ἡ ζωὴ πρέπει νὰ ἀποκτᾷ ἐμπειρίες ἢ ἀξίζει νὰ «τὴν ζῆ κανεὶς». Εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον, ἡ δύναμις τῆς ἐπιστημονικῆς θέσεως ἐνθαρρύνει ἔρευνες πρὸς ὅλες τις κατευθύνσεις, ὅπως εἶναι τὰ ταξείδια, φιλολογικοὶ κύκλοι, sex, κοινωνικὴ ζωὴ, με ὀλίγες ἐξωτερικὲς ἀναχαιτίσεις καὶ συχνὰ ὄχι σαφῆ ἐκ τῶν προτέρων ἰδέαν τῶν συνεπειῶν τῆς «ὑπὸ δοκιμασίαν ζωῆς» ἢ τῶν προσωπικῶν ἀπαιτήσεων αὐτῆς τῆς πλευρᾶς τῆς ζωῆς.

Ἡ πεῖρα τῶν ἱερέων δεικνύει κατ' ἐπανάληψιν, ὅτι στοὺς ζωηροὺς νέους, οἱ ὅποιοι ζητοῦν «ἐλευθερίαν» με αὐτὴν τὴν αὐξάνουσαν ἐπιθετικότητα τὴν ὁποῖαν γονεῖς καὶ διδάσκαλοι καταπολεμοῦν, τὸ ἀντίτιμον μπορεῖ νὰ εἶναι κοινωνικὴ καταστροφή ἢ καταπίεσις θαυραίας ἀγωνίας, ἀναστολὴ καὶ ἀπελπίσια. Φοιτηταὶ οἱ ὅποιοι διέρχονται αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὴν κρίσιν μιλοῦν γιὰ ἕνα συναίσθημα τελείας ἀπωλείας καὶ μερικὲς φορές, πῶς ἔχουν προδοθῆ ἀπὸ τὴν κοινωνίαν, ἢ ὁποῖα τοὺς ἐξεπαίδευσε καὶ τοὺς ἐπίεσε νὰ ἐνεργοῦν καὶ νὰ

σκέπτωνται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο. Εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖο καὶ μερικὲς φορές, μόνον εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖο, καταλαβαίνει κανεὶς, ὅτι ἡ παραδοχὴ καὶ ἡ συγχώρησις εἶναι κάτι σημαντικὸ γιὰ τοὺς νέους καὶ ἕνας τρόπος νὰ βοηθηθοῦν στὴν ἀνακάλυψιν τοῦ πραγματικοῦ ἑαυτοῦ των μέσα στὴν παραζάλη τῆς πλάνης.

Πολλοὶ σπουδασταὶ καὶ ἄλλοι φοβοῦνται τὸ μέλλον. Αὐτὴ ἡ στάσις συχνὰ μένει ἐκτὸς ἐλέγχου, ἕως ὅτου χρειασθῆ νὰ ληφθῆ μία ἀνωτέρα ἀπόφασις, π.χ. διὰ μίαν σταδιοδρομίαν ἢ ἕνα γάμο. Μερικὲς φορές, αὐτὸς ὁ φόβος ἀπασχολεῖ τὴν παλαιότερα γενεὰ, συχνότερα δὲ πηγαινεὶ ἐνάντια ἀπὸ τὴν βασικὴ κοινωνικὴ ἀβεβαιότητα αὐτῶν, οἱ ὅποιοι ἀνεδύθησαν ἀπὸ μίαν σταθερὰ ἐργατικὴ μεσαία κοινωνικὴ τάξι μέσα εἰς τὴν κοσμοπολίτικη, ἄνευ ταξικῆς διακρίσεως, κοινωνία τοῦ μαθητόκοσμου. Γενικά, ἐνδυναμοῦνται ἀπὸ μίαν αὐξάνουσα ἐπαγρύπνησι ἐπὶ τῶν τρομερῶν ἀπαιτήσεων τῆς αὔριον. Πολλοὶ νέοι ἀνωτέρας ἢ ὄχι μορφώσεως ἀντιμετωπίζουν τὴν ἐνηλικίωσι σὰν μίαν ἀπειλὴ τῆς ἀσφαλείας, ἀκεραιότητος ἢ ἀπελευθερώσεως. Ἄγανακτοῦν με τὶς ἀνήθικες πιέσεις τῆς κοινωνίας καὶ τὶς ὑποκριτικὰς νοθετήσεις, τὶς ὁποῖες συναντοῦν στὸν ἄγωνά δρόμου τῆς ἐκπαίδευσως καὶ τὸν συναγωνισμό εἰς τὸ ἐπάγγελμα. Τὸ εὐρέως διαδεδομένον φαινόμενον τῆς ἐπίδοσεως στὸ πιστό, στὸ πάθος διαφόρων δραστηκῶν φαρμάκων ἢ στὴν ὠμότητα, σὲ μεγάλη κλίμακα, ὑπογραμμίζει αὐτὴν τὴν ἀγανάκτησι στὴν ἐντελῶς ἀνθρώπινη φύσι τῆς συγχρόνου νεότητος.

Πρόσθλεψις ἀκόμη ὑπάρχει πρὸς τὴν ἀναζήτησι μιᾶς συναρπαστικῆς θρησκευτικῆς αὐθεντίας, ἢ ὁποῖα νὰ ἐκφράζεται με τὴν φωνὴ τοῦ «δίδαξέ μας ὅ,τι πιστεύομε, πὲς μας τί νὰ κάμωμε». Ὁ ἱερεὺς, ὁ ἱεροκῆρυξ, με τὸ ἀπλούστατον θέμα καὶ τὴν πολὺ ἀπλῆ τεχνικὴ θὰ προσελκύσουν μερικὲς εἰκοσάδες νέων στὴν ἐκκλησίαν. Ἄλλὰ ἀκριβῶς ἐδῶ εὐρίσκεται ἡ πρώτη ἀπαισιοδοξία τοῦ ἀπογοητευμένου νέου.

Παρ' όλες αυτές τις αντιδράσεις, υφίσταται ένα επίπεδο φροντίδος, τὸ ὁποῖον μαρτυρεῖ τὴν ἐκπληκτικὴ σοβαρότητα πολλῶν νέων. Φυσικά, στὰ πανεπιστήμια καὶ τὰ κολλέγια, ἡ ἐπαγγελματικὴ μέθοδος συγκροτεῖται περισσότερο σαφῶς, ἀλλὰ μπορεῖ νὰ μὴν ἀπέχη πολὺ ἀπὸ οἰανδήποτε ἄλλην ἐπιτυχία. Σὲ πολλές ὁμάδες εὐημερεῖ ἡ συνειδητὴ ἀναζήτησις διὰ μίαν θάσιν ζωῆς, ἡ ὁποία θὰ εἶναι ἀμέσως μίαν ἔνδειξις ἀσφαλείας, καὶ μίαν ἔνδειξις εἰσόδου εἰς ἔτος βιομηχανοποιήσεως. Αὐτὴ ἡ ἀναζήτησις μοιράζεται ἀφ' ἑνὸς εἰς αὐτοὺς οἱ ὁποῖοι ἀγωνιοῦν νὰ ἐπιβεβαιώσουν καὶ νὰ πειραματισθοῦν τὴν εὐκόλως ἀποκτωμένην ἐλευθερίαν καὶ ἀφ' ἑτέρου σὲ μερικοὺς οἱ ὁποῖοι ἐπιθυμοῦν νὰ ἐπαναστατήσουν καὶ οἱ ὁποῖοι φοβοῦνται τὸ μέλλον, ἀλλὰ ὀπωσδήποτε θέλουν μίαν νέαν διέξοδο.

Γιὰ τὴ στιγμὴ, ὅσο μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς, αὐτὸ ποὺ ἀναφαίνεται εἶναι μίαν ἀναζήτησις δι' ἕνα νέο εἶδος ἀνθρωπισμοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον οἱ ἀξίες νὰ κρίνονται ἀπὸ τὶς δυνατότητες τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἐλευθέρου, ἀτομικὰ ὑπευ-

θύνου καὶ ὡς ἀκεραίου μέλους μιᾶς κοινωνίας ἀναγομένης εἰς διεθνή κλίμακα. Ὅμαδες νέων δημιουργοῦνται σὲ ἀκαδημαϊκὰ κέντρα τῆς Εὐρώπης, τόσον ἀπομεμακρυσμένα, ὅπως ἡ Πράγα καὶ τὸ Καίμπριτζ, ἠνωμένες ὁμως ἀπὸ αὐτὴν τὴν θεμελιώδη φροντίδα νὰ ἀνακαλύψουν μίαν θάσιν οὐσιώδους ζωῆς καὶ ἀποφασιστικῆς ἐνεργείας. Συχνὰ ἀρχίζει ἕνας διάλογος, ὡς πρὸς τὴν ἀνθρώπινη φύσιν, ἀποτέλεσμα πρωτοβουλίας κομμουνιστοῦ καὶ χριστιανοῦ, φιλελευθέρου καὶ ἀριστεροῦ. Καὶ οἱ δυὸ ἐρωτοῦν, τί σημαίνει ἀνθρώπινος μέσα στὴν ἀπέραντη βιομηχανοποιημένη κοινωνία. Ὅπου οἱ χριστιανοὶ προσπαθοῦν νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὰ ἀρνητικὰ κατάλοιπα τοῦ 19ου αἰῶνος, ὅσον ἀφορᾷ τὸν κόσμον καὶ τὴ ζωὴ, προβάλλει ἡ ἐρώτησις, τί εἶναι ἀνθρώπος; Σ' αὐτὴ τὴν ἐρώτησι χρειάζεται μίαν ἀπάντησι, τιμία, σωστή, εἰλικρινῆ ἢ νέα γενεά. Ἄλλὰ ἡ ἀπάντησι πρέπει νὰ εἶναι καὶ μελετημένη. Θὰ θελήσῃ νὰ κάνη αὐτὸ τὸ βῆμα ἢ γενεὰ ποὺ θὰ παραχωρήσῃ τὴ θέσιν τῆς στοὺς νέους;

London Φεβρ. 1964

«FRONTIER»

JACQUES RIVIÈRE: «ΣΤΑ ΙΧΝΗ ΤΟΥ ΘΕΟΥ»,

Β'.

Ὁ Claudel ζητάει ἀπὸ τὸν Rivière νὰ συναντηθοῦν στὸ Ποτήριο τῆς ζωῆς, στὴ θεία Εὐχαριστία. Τοῦ μιλάει γιὰ τὴν δύναμι τῆς προσευχῆς. Αὐτὸς εἶναι ὁ «κλωντελιανὸς χριστιανισμός». Δὲν μένει σὲ κάτι τὸ θεωρητικόν. Δὲν προτείνει στὸ συνομιλητὴ του ἕνα «εὐκόλο χριστιανισμό». Προχωρεῖ θαθειά, τοῦ δείχνει τὸν τρόπο νὰ σκάψῃ στὸ μεταλλεῖο τῆς Ἀλήθειας καὶ νὰ συλλέξῃ τὰ ψήγματα τοῦ χρυσοῦ.

Ἡ πεισματικὴ ἀντίδρασις τοῦ Rivière ὑποχωρεῖ σιγά-σιγά. Ἡ καρδιά του μαλακώνει. Ἀπὸ σκληρὴ πέτρα, ἀρχίζει νὰ γίνεται ἡ γῆ, ποῦ δέχεται τὸν σπόρο. Ἡ ἐπιθυμία νὰ συνδεθῇ μὲ τὴν πίστι ἀρχισε νὰ σιγοκαίῃ στὰ σωθικά του. Δὲν παίρνει τὴν τελικὴ ἀκόμα ἀπόφασι, ἀλλὰ καὶ δὲν κρύβει τὴν ἐπιθυμία του. «Περνώ τὴ ζωὴ μου πηδώντας ἀπὸ τὴν πιὸ θαθειά ἀπελπισία στὸν πιὸ περιέργο ἐνθουσιασμό. Ὅταν εἶμαι στὰ θαθειά, μερικὲς φορὲς νοιώθω τὴν ἀνάγκη νὰ φωνάξω: Θεέ μου, Θεέ μου! Καὶ νὰ πέσω στὰ γόνατα καὶ νὰ κινήσω τὰ χεῖλη σὲ προσευχῇ. Ἀλλὰ σὲ λίγο εἶμαι ἀνίκανος γιὰ μιὰ τέτοια κατάνυξι, δὲν νοιώθω πιὰ παρὰ τὴν θύελλα τῆς αὐτοπεποιθήσεώς μου...» Καὶ λίγο ἀργότερα σημειώνει: «Εἶναι φανερὸ ὅτι ἀκόμα δὲν νοιώθω τὸν Χριστό, οὔτε τὴ γλυκύτητα τῶν λόγων Του κι' οὔτε ἀγάπη γι' Αὐτόν. Κατηγορῶ γι' αὐτὰ τὸν ἑαυτὸ μου. Ὑποφέρω. Εἶναι ἀδύνατο νὰ κρατήσῃ μιὰ τέτοια κατάστασις γιὰ πολὺ ἀκόμα...»

Τότε γράφει στὸν Claudel: «Ἐμεῖς ποῦ δὲν μπορούμε νὰ συνδεθοῦμε ἀκόμα θαθειά μὲ τὸν Θεό, ποιὸν ἄλλο καλύτερο

τρόπο ἔχουμε γιὰ νὰ τοῦ δείξουμε τὴν ἀγάπη μας, παρὰ νὰ περιφέρουμε παντοῦ τὴν ἀνησυχία τῆς συνεχοῦς ἐπιθυμίας μας νὰ ἐνώθοῦμε μαζί του;»

Ὁ φίλος του Henri Fournier, ποῦ εἶχε περάσει κι' αὐτὸς ἀπὸ τὸ κανάλι τῆς ἀμφιβολίας καὶ τῆς ἀπιστίας, γύρισε τὴν ἐποχὴ ἐκείνη στὸ Χριστό. Τὸ γεγονός αὐτὸ βοήθησε τὸν Jacques νὰ ἐπιταχύνῃ τὰ βήματά του πρὸς τὸν Θεό, ὅπως φαίνεται στὴ μελέτη του «De la Foi». Στις σελίδες τῆς, μέσα ἀπὸ τὰ ποιήματα θέματα ποῦ παρελαύνουν (σχέσεις γνώσεως καὶ πίστεως, τὸ πρόβλημα τοῦ κακοῦ, ζητήματα ἠθικῆς καὶ φιλοσοφίας) παρακολουθοῦμε τοὺς τελευταίους τοῦ ἀγῶνας ὅσο καὶ τὴν θεϊκὴ παρουσία στὸ μεγάλο, ἀθόρυβο γεγονός τῆς ἐπανακτίσεως τοῦ «χαμένου θησαυροῦ». Μὲ λόγια λιγώτερο ἐντυπωσιακὰ ἐπαναλαμβάνει τὸ μεγάλο λόγο τοῦ Ρεμπώ: «Εἶμαι σκλάβος τοῦ θαπτίσματός μου». Μιλάει γιὰ τὴ θεία Χάρι, ποῦ τὸν συντρόφειε σ' ὅλες τὶς πνευματικὲς του διακυμάνσεις. Μᾶς παρουσιάζει τοὺς ἀγῶνας του μέσα στὴν ἀγωνία, τὴν πληξί καὶ τὴν ἀνία, ποῦ δοκίμασε. Καὶ ἐπιγραμματικὰ τονίζει: «Ὅχι, δὲν ὑπάρχει μεσαία κατάστασις ἀνάμεσα στὸν ἀθεϊσμό καὶ στὴ θρησκεία... Δὲν εἶναι ἀλήθεια ὅτι μπορεῖ νὰ ὑπάρξουν συμβιθασμοί, δὲν εἶναι ἀλήθεια ὅτι μπορεῖ νὰ εἶναι κανεὶς καὶ τὸ ἕνα καὶ τὸ ἄλλο. Δὲν συνθηκολογεῖ κανεὶς μὲ τὶς πνευματικὲς δυσκολίες: ἢ νικιέται ἀπὸ αὐτὲς ἢ τὶς νικᾷ».

Ἡ ἀναγνώρισις τῆς μεγάλης αὐτῆς ἀλήθειας εἶναι ἀποφασιστικὸ βῆμα πρὸς

την ΑΛΗΘΕΙΑ. "Όσο τὸ πνεῦμα τοῦ συμβίθασμου κρατᾶει αἰχμάλωτη τὴν καρδιά, ὁ ἄνθρωπος μένει ἀδιάφορος γιὰ τὸν κατήφορο ποῦ τὸν ἔλκει, ἀνίκανος ν' ἀντιδράσῃ σ' ὅ,τιδήποτε, ἄπιστος στὴ σωτηρία καὶ μὲ τὸν πανικὸ στὴν ψυχὴ γιὰ τὸ ριζικὸ ποῦ τὸν τυραννεῖ, θουλιάζει ὅλο καὶ περισσότερο. Ἐκτὸς τὴν ὥρα ὅμως ποῦ θὰ νοιώσῃ τὸ ἀσυμβίθαστο «φωτὸς καὶ σκότους», οἱ πρῶτες ἀνταυγείες ροδίζουν στὸν ὀρίζοντα. Δὲν ἔχουμε ἀκόμα τὴν ἀνατολή, ἔχουμε τὴν χαρραυγὴ. Τὴν χαρίζει ἡ ὑπερνίκησις τῆς συμβίθαστικότητος, ὅπως παραστατικὰ παρακολουθοῦμε στὸ «De la Foi» τοῦ Rivière. «Ἀπὸ τῆ στιγμῆ, ποῦ ἄρχισα νὰ ὑπερνικῶ τὴν συμβίθαστικότητά, μᾶς λέει, ἔνοιωσα ὅλα τὰ πράγματα νὰ γίνονται πιὸ ἀπλὰ γιὰ μένα, τόσα θρόγια νὰ κόβονται, τόσες δυσκολίες νὰ παραμερίζονται...». Καὶ—στὴν τελευταία σελίδα—νὰ ἡ κατάληξις: «"Ὅχι μόνον τὸ πνεῦμα μου, ἀλλὰ σιγά-σιγά καὶ ἡ καρδιά μου μαγνητιζόταν πρὸς τὴν πίστι. Ὡ ἱερὴ ἐπιθυμία, ποῦ ὅμως δὲν ἦταν δικιά μου. "Ὅλη τὴν ψυχὴ μου, ὅλη τὴ θελησί μου κάτι ξένο, μὰ ὡστόσο ἅγιο, τὴν κυρίευε. "Ὅχι δὲν ἤμουνα ἐγώ, ποῦ ἔπαιρνα μιὰ τέτοια ἀπόφασι. "Ἐμοιαζε σὰν κάποιος ἄλλος νὰ ἔσταζε στὴν ψυχὴ μου αὐτὴ τὴν ἐπιθυμία καὶ ὑπομονετικὰ περίμενε νὰ τὴν δεχθῶ... Αὐτὴ εἶναι ἡ θεία Χάρις!»

Τὸ τελευταῖο ὅμως βῆμα δὲν γίνεται σὲ ὄρες εἰρήνης. Τὴν τρίτην ἑβδομάδα μετὰ τὴν κήρυξί τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου, ὁ Rivière πιάνεται αἰχμάλωτος καὶ ὀδηγεῖται στὴ Γερμανία. Εὐαίσθητη ψυχὴ, νοιώθει θαθεῖα, ὀδυνηρὰ τὴν ταπεινῶσι τῆς αἰχμαλωσίας. Στερημένος ἀπ' ὅλα, ὀλομόναχος, χάνει κάθε ἀνθρώπινο στήριγμα ὅπου ἀκουμποῦσε. Μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἐρήμωσι, γυρίζει στὸ Θεό. Τὴν ἐπιστροφή τοῦ παρακολουθοῦμε στὴν πνευματικὴ του ἡμερολογικὴ αὐτοβιογραφία, ποῦ ἔχει τὸν χαρακτηριστικὸ τίτλο «A la trace de Dieu» (Στὰ ἴχνη τοῦ Θεοῦ).

Τὸ ἡμερολόγιο, τὸ ἐξομολογητικὸ καὶ αὐτοαναλυτικὸ, ποῦ νοιώθει τὴν ἀνάγκη

νὰ κρατᾶ ἓνας στοχαστικὸς συγγραφεὺς, ποιητὴς ἢ καλλιτέχνης, προικισμένος μὲ διεισδυτικὴ ἱκανότητα καὶ διψασμένος γι' ἀλήθεια, εἶναι μιὰ πολυτιμὴ μαρτυρία. Εἶναι ὁ καθρέπτης, ποῦ δείχνει τὴν πορεία μιᾶς ἀνθρώπινης ψυχῆς. Καὶ τί πιὸ ἐνδιαφέρον ἀπὸ τὴν μαρτυρία καὶ τὴν γνωριμία μιᾶς ἀνθρώπινης ψυχῆς; «Μιλοῦμε γιὰ θιβλία, γράφει ὁ Julien Green, μὰ γιὰ τ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ποιά εἶναι ἡ πραγματικότης τους; Ἡ ψυχὴ, αὐτὴ εἶναι ἀληθινή, εἶναι σκληρὰ κι' ὀδυνηρὰ ἀληθινή». Κι ὁ D. Rops: «Τὸ πιὸ μεγάλο δράμα δὲν παίζεται στὴ σκηνὴ τῆς ἱστορίας, μὰ στὰ κατάβραθα τῆς ψυχῆς, μέσα στὰ σκοτεινὰς ζῶνας, ὅπου ἀνάμεσα ἀπὸ ματωμένους σπαραγμούς, καθορίζει ὁ καθένας τὸ πεπρωμένο του...».

Καὶ τὸ «πεπρωμένο» τοῦ Jacques, ὕστερα ἀπὸ τόσους «ματωμένους σπαραγμούς», ἦταν ἡ ὀλοκληρωτικὴ παράδοσις τοῦ στὸν Θεὸ μέσα στὸ γερμανικὸ στρατόπεδο: «"Ἐνα πρωτὶ, γιὰ μιὰ στιγμὴ, ἡ καρδιά μου ἄνοιξε καὶ ὁ Κύριος γλίστρησε μέσα...».

"Ἄς ἐπιτραπῆ μιὰ θύμισι: Ὁ Ντοστογιέφσκι ἐξόριστος στὴ Σιβηρία σὲ στιγμὴς ἀπομονώσεως, ἀφοῦ ξεχνᾷ ὀλότελα τὸν κόσμον γύρω του, ἔχει τὴν δύναμι ν' ἀναπολῆ τὸ παρελθόν, μὰ καὶ νὰ δραματίζεται τὸ μέλλον του, κοντὰ σ' Ἐκεῖνον, ποῦ ἔρχεται νὰ τοῦ ἀπαλύνῃ τοὺς πόνους. Ὡς ποῦ, σὲ κάποια ἀποκαλυπτικὴ στιγμὴ, αἰσθάνεται νὰ ταυτίζεται μὲ τὸ ἰδανικὸ του πρότυπον, τὸ Χριστό, καὶ νὰ θησαυρίζῃ ψυχικὴ δύναμι, αἰσιοδοξία: «"Ἐζησα καὶ δοκίμασα αὐτὸ ποῦ σᾶς λέω, θὰ γράψῃ στὴ Ναταλία φον Βίζιν μόλις ἐλευθερωθῆ ἀπὸ τὸ κάτεργο, πὼς σὲ τέτοιες στιγμὴς διψᾷ κανεὶς γιὰ πίστι, ὅπως τὸ ξεραμένο χορτάρι γιὰ νερό, καὶ τὴν θρῖσκει πλέρια, γιατί ἡ ἀληθεῖα ἀποκαλύπτεται μέσα στὴ δυστυχία. Σᾶς τὸ λέγω ἐγὼ αὐτό, ποῦ εἶμαι παιδί τοῦ αἰῶνος μου, παιδί τῆς ἀπιστίας καὶ τῆς ἀμφιβολίας. Σὲ τέτοιες στιγμὴς ρίζωσε μέσα μου ἡ πίστις, πὼς δὲν ὑπάρχει πιὸ ἀγαθὸ, πιὸ θαθὺ, πιὸ συμπαθητικὸ, πιὸ λογικὸ, πιὸ ἀντρίκιο καὶ πιὸ

τέλειο από τὸ Χριστό· καὶ συλλογίζομαι με ζηλωτοῦ ἀγάπη, πὼς ὄχι μόνο δὲν ὑπάρχει, μὰ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχη».

Σὲ παρόμοιους συλλογισμοὺς βυθιζόταν καὶ ὁ Rivière ὄρες ἀτέλειωτες στὰ δικά του κάτεργα. «Πόσο ἀπομακρύνθηκα ἀπὸ τὴν ἐγῴστικὴ μου αὐτοπεποίθησι. Πόσο καλὰ ὁ Θεὸς ἔκανε τὴν ἐπέμβασι πὺν χρειάζοταν καὶ ἀπέκτησα τὴν δύναμι τῆς μετανοίας... Πόσο εἶσαι καλός, Θεέ μου! Πόσο εἶναι γλυκιὰ ἡ ἀγάπη Σου! Καταλαβαίνω τώρα τὸν Claudel, πὺν ἰσχυριζόταν ὅτι τίποτα τὸ καλύτερο δὲν μποροῦσε κανεὶς νὰ φαντασθῆ. Εἶναι ἡ ἐμπιστοσύνη, πὺν πηγάζει ἀπὸ τὴν ἐνότητα με τὸν Θεό, ἡ αἴσθησις ὅτι ἀγγίζει κανεὶς τὴν ἐλπίδα. Δίνωμαι στὸ Θεό, καὶ παίρνω πάλι πίσω τὸν ἑαυτὸ μου πλουτισμένο... Πὼς νὰ σ' εὐχαριστήσω, Θεέ μου; Νοιώθω ὅτι κανεὶς ἄλλος δὲν μπορεῖ νὰ δῆ ἀπ' ἔξω τὴν φροντίδα πὺν πῆρες γιὰ μένα. Ἄλλ' ἐγώ, ἂν τὰ μάτια μου ἔμεναν κλειστά, τί ἀγνωμοσύνη!... Μ' ὄλη μου τὴν καρδιά, πρὶν κοιμηθῶ, κάθε βράδυ, εὐχαριστῶ τὸν Θεό, πὺν μου ξαναχάρισε τὴ θέα τῆς δόξης Του».

Ἡ φωνὴ του θυμίζει τὸ λόγο τοῦ Baudelaire: «Εὐλογημένος νὰ εἶσαι, Θεέ μου, πὺν δίνεις τὸν πόνο...». Ὁ πόνος ἀναταράζοντας τὰ θάθη μας τὰ ἀνεβάζει σὲ ὕψη καὶ μᾶς κάνει νὰ δοῦμε ἀλήθειες πὺν ἡ εὐτυχία κρατώντας τις στὰ χαμηλά, δὲ θὰ μᾶς ἄφινε νὰ τις δοῦμε. Ἀκόμα οἱ «μεγάλοι αὐτοὶ χρήσιμοι πόνοι», ὅπως τοὺς λέει κάπου ὁ Μαρσέλ Προυστ συνδέουν πολὺ στενά με τὸν Θεό, ὅπως συνέβη καὶ στὸν Rivière. Στὸ στρατόπεδο ἐνώθηκε με τὸν Κύριο πὺν Τὸν νοιώθει τώρα φίλο καὶ ἀδελφὸ καὶ στὸν Ὅποιον ἀπευθύνεται με πολὺ οἰκειότητα: «Σοῦ ἔλεγα: Ξαναέλα, Θεέ μου, σπλαγχνίσου τὸ παιδί σου, βγες στὸ κέντρο τῆς καρδιάς μου. Καὶ τώρα πὺν ἡ καρδιά μου Σὲ δέχθηκε, νοιώθω πόσο ἡ βασιλεία Σου εἶναι, ἀλήθεια, εὐχάριστη. Πόση χαρὰ δίνει ὁ ἐρχομός Σου! Πόση εἰρήνη μοῦ χάρισες! Μὴ με ἐγκαταλείψης πιά! Θεέ μου, σ' εὐχαριστῶ γιὰ τὴν τόση χαρὰ!»

Ἡ αὐτοβιογραφία του « Στὰ ἴχνη τοῦ Θεοῦ» πάλει ἀπὸ τὸν ἐνθουσιασμό, πὺν χαρίζει στὴν ψυχὴ ἡ πρωτογέννητη πίστις. Ἡ πίστις πὺν δὲν ξέρει συμβιβασμοὺς καὶ ὑποχωρήσεις. «Θὰ προτιμούσα νὰ μὴ πιστεῦα σὲ τίποτα, παρὰ νὰ πιστεῦα με ἐρωτηματικά», ἔγραφε. Τὰ λόγια του μᾶς φανερώνουν τὴν ἐπίδρασι τοῦ Claudel. Στὰ πνευματικὰ θέματα, πρέπει νὰ εἶναι κανεὶς ἀπόλυτος, τοῦ εἶχε γράφει. Καὶ ὁ Rivière, πὺν ἐνοιωσε τὴν ἀλήθεια αὐτὴ, προσθέτει τώρα: «Ὅλη τὴν θέλησί μας, ὄλη τὴν καρδιά μας, ὄλο τὸ εἶναι μας πρέπει νὰ δώσουμε στὸν Θεό, πὺν τόσο μᾶς ἀγάπησε». «Ὅσο πλησίαζε τὸν Θεό, τόσο δινόταν ὀλοκληρωτικὰ σ' Αὐτόν, σημειώνει ὁ βιογράφος του καὶ φίλος του Jules Lebreton, καὶ τόσο περισσότερο ἐνοιωθε ὅτι δὲν ἔπεφτε σὲ ἄβυσσο, ὅπως φοβόταν, ἀλλὰ ἀνέβαινε στὶς φωτοπλημμύριστες κορυφές, ὅπου γευόταν τὰ πνευματικὰ δῶρα, πὺν πάντα ἡ καρδιά του ποθοῦσε».

Ἀποχαιρετώντας ἐδῶ τὸν Claudel, ὑπογραμμίζουμε τὸν ἀποφασιστικὸ ρόλο πὺν ἔπαιξε στὴν περίπτωσι τῆς πνευματικῆς παλινστίσεως τοῦ Rivière. Ρόλο Φιλίππου με ἕνα καινούργιο «ἔρχου καὶ ἴδε». Ἔργο πὺν ἐπωμίζεται κάθε ἀληθινὰ πνευματικὸς ἄνθρωπος.

Τοῦ Henri Fournier ἡ ἐπιστροφή στὸν Θεό τὸν ἔσπρωξε στὸ δρόμο πρὸς τὴν Δαμασκὸ καὶ τώρα ἡ ἐπανάκτησις τῆς Ἀλήθειας ἀπὸ τὸν Rivière βοηθεῖ ἄλλους συναϊχμαλώτους του στὴ δύσκολη αὐτὴ πορεία. Τὸ παράδειγμά του καὶ ὁ λόγος του—«πρέπει νὰ γνωρίσω τὸν Θεό στοὺς ἀνθρώπους», ἔλεγε συχνὰ—τοὺς ἔκαναν νὰ ξανασφεθοῦν τὸ κοσμοθεωριακὸ θέμα καὶ μερικὸν νὰ συνδεθοῦν με τὸν Χριστό. Σὲ κάθε ἐπιστροφή σημείωνε στὸ Ἡμερολόγιό του: «Συγκίνησι πὺν νοιώθω ὅταν βλέπω νὰ πέφτη κάποιος στὰ δίκτυα Σου, Θεέ μου! Ὅπως ἔπεσα κι' ἐγώ! Πόσο εἶσαι δυνατὸς καὶ φοβερός! Συγκίνησι ἐπίσης νοιώθω—ὅταν σκέπτομαι ὅτι εἶχες ἀνάγκη καὶ ἀπὸ μένα—νὰ γίνω ὄργανό Σου γιὰ νὰ κληθοῦν κοντά σου ψυχές...».

Κι' όταν γύρισε, μετά από τρία χρόνια αίχμαλωσης, στην Πατρίδα του, την ίδια έντύπωσι βρήκε να ἔχη προξενήσει ἢ ἐπιστροφή του. Ἡ γυναίκα του, ἡ Isabelle Rivière λέει ὅτι πολλοὶ νέοι ἐπηρεάσθησαν ἀπὸ τὸ παράδειγμά του καὶ ξαναπῆραν τὸ χαμένο γι' αὐτοὺς μονοπάτι. Καὶ ἄλλοι ποὺ μὲ ἀγωνία ζητοῦσαν τὸν Θεό, εὕρισκαν στὸ Rivière τὸν ἀδελφό, ποὺ τοὺς ἔδειχνε τὸν δρόμο τῆς Δαμασκοῦ.

Στις ἀρχὲς τοῦ 1925 ἀρρώστησε ἀπὸ τυφοειδῆ πυρετό. Ἐξωμολογήθηκε καὶ κοινώνησε τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων. Στις ἐξάψεις τῆς ἀρρώστιας του ἐπανελάμβανε: «Οἱ πόρτες εἶναι ἀνοικτές. Τώρα βλέπω τὸ θεῖο Φῶς!» Στις 14 Φεβρουαρίου 1925 ἡ ψυχὴ του ἐνώθηκε γιὰ πάντα μὲ τὸ θεῖο Φῶς.

Πέρασαν σαράντα χρόνια ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ Jacques Rivière. Χρόνια μεστὰ ἀπὸ γεγονότα, πλούσια σὲ ἐμπειρί-

α καὶ πόνο. Ἀλλαγὲς πολλὲς μέσα στὶς ψυχὲς καὶ γύρω κοσμογονία' ὡστόσο τὸ φαινόμενο Rivière δὲν χάνει τὴν ἐπικαιρότητά του. Εἶναι σύγχρονο, καυτό, μιὰ καὶ τὰ ἴδια μεταφυσικὰ προβλήματα μᾶς καίνε καὶ ζητοῦν λύσι. Καὶ ἔρχεται ἐπικαίρως νὰ μᾶς ὑπενθυμίσει—αὐτὸ νομίζω εἶναι τὸ θαυτέρο μῆνυμά του—τὸ μεγάλο χρέος τῆς ἀγρύπνιας. Ἀναζήτησε τὴν θεβαιότητα μὲ πάθος, ὅπως ἡ πυρωμένη αὐγουσιاتیκη γῆ τὴ βροχή. Εἶχε τὴ σφραγίδα τῆς θείας δωρεᾶς, ποὺ γιὰ λίγο τὴν καταχώνιασε. Δὲν τὴν περιφρόνησε ὅμως. Γι' αὐτό, ὕστερα ἀπὸ ἀγωνία καὶ ἀγῶνα, ἐπαναφωτίσθηκε ἡ ψυχὴ του. Αὐτὸν τὸν δρόμο χαράζουν καὶ στὸν καιρὸ μας τὰ ἴχνη τῆς ζωῆς του. Ἡ γαλήνη τῆς ψυχῆς ἐπανακτᾶται, ἐπανακτώντας μὲ ἀγῶνα τὴν ἀλήθεια. Καὶ ἡ Ἀλήθεια κερδίζεται, ὅταν δὲν ἀποκοιμηθῇ ὁ πόθος τῆς ἐπανακτῆσεώς της.

Ι. Γ. ΑΛΕΞΙΟΥ

ΠΑΙΡΝΟΜΕΝ ΕΙΣ ΤΑ ΣΟΒΑΡΑ

ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΝ ΔΡΑΣΙΝ;

«...Ένω τούς έχει δοθῆ ἡ ἀφθονία τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀντιμετωπίζουν τὴν ἀνάγκην καὶ τὴν εὐκαιρίαν, αἱ προσπάθειαι τῶν διὰ τὴν εἰρήνην εἰς τὸν κόσμον καὶ τὴν εὐτυχίαν εἰς τὴν οἰκογένειαν εἶναι πράγματι λυπηρὰ ἀσημαντοί...»

Αἱ ἐκκλησῖαι ἀσκοῦν ἔστω καὶ 10% τῆς ἐπιρροῆς τὴν ὁποίαν ἠμποροῦσαν—ἢ ἔπρεπε—νά ἀσκοῦν διὰ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν κοινωνικὴν δικαιοσύνην; Εἶναι ἐφωτισμέναι δι' αὐτὸ τὸ ἔργον μὲ πρόθεσιν, ἐμπνευσιν, ὀργάνωσιν, πρόγραμμα, χρῆμα καὶ προσωπικόν;

Ἡ τμηματικὴ ἀνάλυσις ἡ ὁποία ἀκολουθεῖ εἶναι μία προσπάθεια νὰ ἐξετάσωμεν αὐτὰ τὰ προβλήματα ἐν συντομίᾳ*. Ἀσχολεῖται κυρίως μὲ μερικὰς ἀπὸ τὰς πλέον δραστηρίας εἰς τὸν τομέα αὐτὸν ἐκκλησίας, τονίζουσα τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον ἔχει συντελεσθῆ εἰς τὸ ἔθνικόν ἐπίπεδον καὶ ὑποδεικνύουσα ὀρισμένας ἀπὸ τὰς εὐθύνας, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐξεπληρώθησαν. Εἶναι μία ἀναφορὰ μὲ παραδείγματα μᾶλλον παρά μὲ ἀναλύσεις, ἡ ὁποία θέλει νὰ δεῖξη τὴν ἀνάγκην καλύτερας μελέτης καὶ ἀφίνει νὰ ἐννοηθῆ ὅτι εἶναι καιρὸς νὰ πολλαπλασιάσῃ αἱ ἐκκλησῖαι τὰς προσπάθειάς των εἰς τὸν τομέα αὐτόν. Βεβαίως, τὰ τελευταῖα 20 ἔτη ἔχει συντελεσθῆ σημαντικὴ αὐξήσις τῶν προγραμμάτων κοινωνικῆς δράσεως τῶν ἐκκλησιῶν εἰς ἔθνικα, πολιτικά καὶ τοπικά ἐπίπεδα, ἀλλὰ ἡ αὐξήσις αὐτὴ εἶναι ἀσημαντος ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς τόσας εὐκαιρίας δι' ἀποτελεσματικὴν δράσιν.

(*) Ὁ ἀρθρογράφος ἀναφέρεται εἰς τὴν δράσιν τῶν Διαμαρτυρομένων εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Λόγω τῶν γενικωτέρων ὅμως σκέψεων τὰς ὁποίας διατυπώνει, νομίζομεν χρήσιμον τὴν δημοσίευσιν τοῦ ἄρθρου.

I

Ὅλοι ἔχομεν τὴν τάσιν νὰ συγχέωμεν ἀποφάσεις καὶ δηλώσεις μὲ τὴν κοινωνικὴν δραστηριότητα. Τοιαῦται ἀνακοινώσεις πράγματι βοηθοῦν, ὥστε νὰ ἐκδηλωθῆ ἕνας ὀρισμένος βαθμὸς κοινῆς συναισθήσεως, ἀλλὰ μόναι τῶν δὲν μποροῦν νὰ κάμουν τίποτε. Μποροῦν νὰ σχηματίσῃ μίαν θάσιν διὰ δράσιν, ἐὰν προωθηθοῦν εἰς τὰς καταλλήλους ἀρχάς, ὅπως συνέβη ὕταν μία ὁμάς Ἀμερικανῶν ἱερέων ἔδωσαν προσωπικῶς εἰς τὸν Πρόεδρον Τζὼν Φ. Κέννεντυ καὶ τὸν ὑπουργὸν Ντὴν Ράσκ τὴν «Ἐκκλησίαν πρὸς ὅλας τὰς κυβερνήσεις καὶ τοὺς λαοὺς», ποὺ ἐξεδόθη κατόπιν ζωηρᾶς συζητήσεως ἀπὸ τὴν τρίτην Συνέλευσιν τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν εἰς Νέον Δελχί («... σήμερα καὶ ὁ ἴδιος ὁ πόλεμος εἶναι συνήθως ἐχθρὸς. Ὁ πόλεμος εἶναι μία προσβολὴ κατὰ τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου... εἶναι προστακτικὴ ἡ ἀνάγκη νὰ παύσωμεν τὸν ἀγῶνα τῶν ὀπλων»).

Ὅμως καθὼς ἀναθεωρεῖ κανεὶς παλαιὰς ἀνακοινώσεις τῶν Ἐκκλησιῶν περὶ τοῦ πολέμου καὶ τῆς εἰρήνης, σκέπτεται ἐὰν εἶναι ἀσέβεια τὸ νὰ προλέγῃ ὅτι οἱ πολιτικοὶ θὰ παύσουν τὸν πόλεμον πρὶν ἀκόμη οἱ θεολόγοι τὸν ἀποκηρύξουν, πρὶν αἱ ἐκκλησῖαι ἀσκήσῃν κάτι περισσότερο ἀπὸ ἀπλᾶς ἐνδείξεις προσπαθείας διὰ τὴν ἀπομάκρυνσίν του. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι παρ' ὅλον ὅτι ἡ ἰδέα τῆς πολιτικῆς εἰρήνης ἦτο ἀναγεγραμμένη εἰς τὸ πρόγραμμα τῆς Συνελεύσεως εἰς Νέον Δελχί, ἡ πρώτη εὐθεῖα

νύξιν περί αὐτῆς κατὰ τὰς τρεῖς πρώτας ἡμέρας ἔγινε ὄχι ἀπὸ χριστιανὸν ἐκπρόσωπον ἀλλὰ ἀπὸ μὴ χριστιανὸν πολιτικόν, τὸν Νερού τῶν Ἰνδιῶν. Καὶ εἰς τὰς συζητήσεις περὶ τῆς εὐθύνης τῶν ἐκκλησιῶν ἢ Συνέλευσις ποτὲ δὲν ἀντιμετώπισε τὴν τερατώδιαν τοῦ συγχρόνου πολέμου, οὔτε ἐξέφρασε καμμίαν χριστιανικὴν κρίσιν ἐπ' αὐτοῦ. Μόνον εἰς τὴν παράγραφον 66 τῶν Πρακτικῶν ἐπλησίασαν τὸ θέμα περὶ ἐκκλησίας καὶ πολέμου, ὅταν κάποιος ἀνέφερε σχετικῶς μὲ τὰς προσπάθειάς διὰ τὸν παγκόσμιον ἀφοπλισμὸν.

Αἱ ἀποφάσεις καὶ ἀνακοινώσεις ἤμποροῦν ἐπίσης νὰ συντελέσουν εἰς ἓνα χρησιμὸν σκοπὸν, ἔαν γίνουσι ὁδηγοὶ πρὸς συζήτησιν καὶ δρᾶσιν τοῦ πληρώματος τῆς ἐκκλησίας καὶ μεμονωμένων ἀτόμων. Πάρα πολὺ συχνά, ὅμως, τὸ ἐκκλησίασμα δὲν γνωρίζει τί ἔχει εἰπῆ τὸ δόγμα τὸ ὁποῖον πρεσβεύει περὶ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς κοινωνικῆς δράσεως, ἀλλὰ καὶ ὅταν τὸ γνωρίζῃ, φέρεται ὡς νὰ μὴν τὸ ἐνδιαφέρει τοῦτο οὔτε κατὰ τὸ ἐλάχιστον. Ἄλλὰ ἀφοῦ εἶπα ὅλα αὐτά, πρέπει νὰ ὁμολογήσω ὅτι σήμερον ὑπάρχει εἰς τὰς διαφόρους ἐκκλησίας μία ἀξανομένη τάσις νὰ μελετοῦν τοιαύτας ἀνακοινώσεις μὲ σοβαρότητα καὶ νὰ προσπαθοῦν περισσότερο νὰ πείθουσι τὸ ἐκκλησίασμα περὶ αὐτῶν. Τὸ 1958, ἐπὶ παραδείγματι, ἡ Γενικὴ συνέλευσις τῶν Ἠνωμένων Πρεσβυτεριανῶν ἐπεθεβαίωσε τὴν εὐθύνην τῆς «νὰ ὁμιλήσῃ ἐπὶ κοινωνικῶν καὶ ἠθικῶν θεμάτων διὰ τὴν ἐνθάρρυνσιν καὶ καθοδήγησιν τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν μελῶν αὐτῆς, ἐπιζητοῦσα νὰ μάθῃ τὸν σκοπὸν τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ ὁμιλῇ μὲ ταπεινοφροσύνην καὶ ἀγάπην» Καὶ καθωδήγησε τὸ ἐπὶ τῶν κοινωνικῶν σπουδῶν καὶ τῆς δράσεως τμήμα τῆς ἐκκλησίας «νὰ χρησιμοποιήσῃ ὅλα τὰ κατάλληλα μέσα διὰ νὰ καθοδηγήσῃ τὰς ἐκκλησίας νὰ ἀνταποκρίνωσι εἰς τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ εἰς τὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς μας».

Ἡ ἐπιτροπὴ τοῦ Τμήματος Χριστιανικῆς Ζωῆς καὶ Ἔργου τοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν (the National Council of Churches' Division of Christian Life and Work) ἀνέφερε ὅτι ἀπὸ τὰς 31 κοινότητας αἱ ὁ-

ποῖαι ἀποτελοῦν τὸ συμβούλιον μόνον 10 ἔχουσι ἓνα ἢ περισσότερους κανονικοὺς ὑπαλλήλους οἱ ὁποῖοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν κοινωνικὴν μόρφωσιν καὶ δρᾶσιν, ἐνῶ ἄλλοι 6 ἔχουσι ἐθελοντάς, ἐπιτροπάς ἢ συλλόγους, οἱ ὁποῖοι ἐργάζονται εἰς αὐτὸν τὸν τόμῳ. Μὲ ἄλλα λόγια, μόνον 1)3 τῶν ἐκκλησιῶν-μελῶν ἔχουσι μονίμους τακτικούς ὑπαλλήλους εἰδικῶς διὰ νὰ παρέχουσι εἰς τὸ ἐκκλησίασμα ἀρμοδίους πληροφορίας καὶ νὰ τὸ βοηθοῦν νὰ ἀπασχολῆται εἰς κοινωνικά ἔργα.

Τώρα αἱ κυβερνήσεις προχωροῦν εἰς διαπραγματεύσεις διὰ νὰ παύσουν τὸν ἀγῶνα τῶν ὅπλων. Ὁ περισσότερος κόσμος θεωρεῖ πολὺ ὑψηλὴν τὴν φορολογίαν, ὅμως ὅλοι μαζί οἱ φόροι ποῦ ἐπληρώθησαν εἰς τὸ κράτος κατὰ τὸ 1964 (ὕπολογισθέντες εἰς \$ 45,8 δισεκατομμύρια) δὲν φθάνουσι κἄν τὸν στρατιωτικὸν προϋπολογισμόν ὁ ὁποῖος ἐψηφίσθη αὐτὸ τὸ ἔτος: \$ 54 δισεκατομμύρια. Ἐν γνώσει τῆς σπουδαιότητος αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως, εἶναι ἀποκαρδιωτικὸν τὸ ὅτι, καθ' ὅσον γνωρίζω, καμμία θρησκευτικὴ ὀργάνωσις δὲν ἔχει οὔτε τακτικὸν συνεργάτην ὁ ὁποῖος νὰ ἀσχολεῖται μὲ τὰ προβλήματα τοῦ ἀφοπλισμοῦ.

Ἴσως δὲν εἶμαι ἐκτὸς θέματος, ἔαν παρατηρήσω ὅτι δὲν ὑπάρχει οὔτε ἓνα τμήμα κοινωνικῆς δράσεως εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Διαμαρτυρομένων τὸ ὁποῖον νὰ ἔχη ἄρκετον προσωπικὸν καὶ χρήμα διὰ τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ γίνῃ μεταξύ τῶν ἰδικῶν τοῦ μελῶν, διὰ νὰ μὴ ἀναφέρωμεν τὴν εὐθύνην τῆς διὰ τὴν ἐξίσωσιν ὅλης τῆς κοινωνίας. (Λιγοστὰ ἀπὸ τὰ περιοδικὰ καὶ βιβλία τὰ ὁποῖα ἐκδίδονται ἀπὸ τὰς ὑπαρχούσας ὑπηρεσίας ἀσχολοῦνται μὲ κοινωνικά θέματα). Μὲ αὐτὸ δὲν ἐννοῶ ὅτι ἡ κοινωνικὴ δρᾶσις γίνεται ἢ ἔπρεπε νὰ γίνεται, μόνον εἰς ἔθνικόν ἐπίπεδον. Ἄλλὰ ἡ δρᾶσις ὑπὸ τῶν ἐκκλησιασμάτων ἢ μεμονωμένων ἀτόμων εἶναι περισσότερο πιθανή, ὅταν παρέχονται εἰς αὐτοὺς βοήθεια καὶ ἀρκετὰ καὶ ἔγκαιροι πληροφορίες ὑπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς ἐκκλησίας.

II

Ὅλίγα ἐκ τῶν Ἐκκλησιῶν ἔχουσι δώ-

τά κοινωνικά προβλήματα είναι πολλά. Μιά είναι ή χρηματική. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπηρεσιῶν αἱ ὁποῖαι ἠναγκάσθησαν νὰ μειώσουν τὸ προσωπικὸν τῶν ἀπὸ ἔλλειψιν χρημάτων εἶναι ἀποκαρδιωτικὸς—ὅμως εἰς ὄλην τὴν χώραν κτίζονται ἀρκετὰ νέα κτήρια ἀπὸ ἐκκλησιάσματα τῶν ὁποίων τὰ ταμεῖα διὰ τὴν κοινωνικὴν δρᾶσιν δὲν ἔχουν κεφάλαια ἢ δὲν ὑπάρχουν καθόλου. Μιά ἄλλη αἰτία εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι νέαι, ἔθνικαί προσπάθειαι πρέπει νὰ ἀνταγωνίζονται ὡς πρὸς τὰ κεφάλαια καὶ ἐνδιαφέρον με σταθερὰ καὶ κατωχωρωμένα προγράμματα. Τὰ συντηρητικὰ συμβούλια καὶ αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἱεραρχίαι συχνὰ δὲν θέλουν νὰ δείξουν ἐπιδοκίμασίαν διὰ προσπαθείας εἰς νέα πεδία.

Μία τρίτη αἰτία εἶναι θεολογική. Διὰ πάρα πολλοὺς Χριστιανοὺς ἢ θρησκεία εἶναι προσωπικὸν ζήτημα τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει καμμιάν σχέσιν με τὰ ἄλλα ἔθνικα, κοινωνικά καὶ διεθνῆ προβλήματα. Ἐάν ὑπάρχη ἓνας εὐρύτερος ὀρίζων, κατὰ πάσαν πιθανότητα θὰ περιορισθῆ εἰς τὰς ἱεραποστολικὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ ἔξωτερικοῦ. Ἐάν παρέμβουν ἠθικὰ ἐνδιαφέροντα, συχνὰ περιορίζονται εἰς τὰ ἀποτελέσματα ἐπὶ τοῦ κοινοῦ τοῦ καπνίσματος τοῦ χαρτοπαιγνίου καὶ τοῦ ποτοῦ!

Οἱ ψυχολογικοὶ παράγοντες, ἐπίσης εἶναι μεγάλα ἐμπόδια εἰς τὴν δρᾶσιν. Ἡ ἐκκλησία δὲν θὰ ἔπρεπε «νὰ ἀνακατεύεται

εἰς τὴν πολιτικὴν». Τὰ προβλήματα εἶναι μᾶλλον πολυπλοκα διὰ νὰ λυθοῦν ἀπὸ μεμονωμένα ἄτομα. Ἡ ἐκκλησία πρέπει νὰ ἀπέχη τῶν φιλονικιῶν (ἀλλὰ οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ δὲν «ἔκαμαν τὸν κόσμον ἄνω κάτω»;) Εἰς ἀπάντησιν μπορεῖ νὰ εἰπῆ κανεὶς ὅτι ἡ ἐκκλησία μπορεῖ νὰ ἐνεργήσῃ ἐπὶ ζητημάτων ὅπου ὑπάρχει κοινὴ συναίσθησις. Καὶ τί καλύτερον θέμα ἢμποροῦσε νὰ εὑρεθῆ διὰ θρησκευτικὴν μὀρφωσιν ἀπὸ τὰ προβλήματα ὅπου ὑπάρχει διαφορὰ εἰς τὰς γνώμας;

Εἰς μερικὰς ἐκκλησίας δυναμικὰ στοιχεῖα ἀντιτίθενται εἰς κάθε πρόγραμμα κοινωνικῆς δράσεως. Πίσεις διὰ νὰ συμμορφωθοῦν, ὁ φόβος μήπως χάσουν τὴν «ἐντιμότητα» των, ἀπροθυμία νὰ ριχθοῦν εἰς κάτι καινούργιο—ὅλα αὐτὰ παρουσιάζουν τὰς δυσκολίας. Ἐάν ἓνας ἱκανὸς ἀριθμὸς μελῶν τῶν Ἀμερικανικῶν ἐκκλησιῶν ἔδειχναν ἀρκετὸν ἐνδιαφέρον καὶ ἦσαν πεπεισμένοι ὅτι ἡ θρησκεία πρέπει νὰ παίξῃ κάποιον ρόλον εἰς τὰς ὑποθέσεις τοῦ συγχρόνου κόσμου, θὰ εὑρίσκοντο τὰ χρήματα καὶ τὸ προσωπικὸν διὰ τὰ προγράμματα τὰ ὁποῖα θὰ ἀντιμετωπίσουν τὰς ἀνάγκας τῆς ἡμέρας. Ἄς τὸ ἀντιμετωπίσουν: ἡ θρησκεία εἶναι ἄσχετος πρὸς πολλὰς ἀπὸ τὰς ὑποθέσεις τοῦ συγχρόνου κόσμου. Ἄλλὰ πρέπει νὰ εἶναι;

RAYMOND WILSON

Η ΣΤΡΟΓΓΥΛΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

“Ένα πείραμα τῆς Χριστιανικῆς Ἑνώσεως Νέων τοῦ Mannheim

Φαντασῆτε, πῶς θρίσκεστε καὶ σεῖς, ὅπως καὶ τόσοι ἄλλοι νέοι στὸ Mannheim, μακριὰ ἀπὸ τὴν πατρίδα, μακριὰ ἀπὸ τὸ σπίτι σας, σὲ μιὰ μεγάλη πολιτεία. Ἔχετε νοικιάσει ἕνα δωμάτιο καὶ τρῶτε στὴν καντίνα τοῦ ἐργοστασίου πού ἐργάζεστε, ἢ σ’ ἕνα ἐστιατόριο. Εἴσαστε μέλος τῆς Χ. Ε. Ν., μαζί μὲ πολλοὺς ἄλλους νέους καὶ θρίσκετε ἐκεῖ φίλους, ἀκριθῶς ὅπως καὶ στὴν πατρίδα. Ἀλλὰ ἡ Κυριακὴ εἶναι πάντα ἕνα πρόβλημα. Τὸ μικρὸ σας δωμάτιο σὰς δίνει στὰ νεῦρα καὶ τὸ καθημερινὸ φαγητὸ στὸ ἐστιατόριο δὲν εἶναι καθόλου εὐχάριστο· ἐκεῖ κάθεται κανεὶς μόνος στὸ τραπέζι του καὶ τρῶει ἀνόρεκτα, γιατί τὸ φαγητὸ δὲν φαίνεται νόστιμο, ὅταν εἶναι κανεὶς ἀναγκασμένος νὰ τρῶη χωρὶς συντροφιά. Εἶναι τόσο μονότονο κι αὐτὴ ἡ μονοτονία σκορπίζεται σ’ ὅλη σας τὴν Κυριακὴ.

Καὶ τότε ἔρχεται κάτι ἀπρόσμενο· ἡ Χ. Ε. Ν. σὰς καλεῖ γιὰ μεσημεριανὸ φαγητὸ. Δὲν εἶναι μιὰ θαυμάσια ἐκπληξη; Νά, κάπως ἔτσι εἶναι ἡ προσκλήση πού σὰς περιμένει:

«Δὲν νομίζετε πῶς κάτι λείπει ὅταν κανεὶς εἶναι μόνος σ’ αὐτὴ τὴν πόλη καὶ εἶναι ἀναγκασμένος τις Κυριακὲς νὰ τρῶη συντροφιά μὲ τὸν ἑαυτό του;

Δὲν νομίζετε πῶς τὸ φαγητὸ θὰ σὰς φαινόταν πολὺ πιὸ νόστιμο, γύρω ἀπὸ ἕνα εὐθυμο, εὐχάριστο τραπέζι; Σ’ αὐτὸ θὰ σὰς βοηθήσουν οἱ νέοι καὶ οἱ νέες τῆς Χ. Ε. Ν. Σὰς προσκαλοῦμε λοιπὸν σὲ ἕνα κοινὸ γεῦμα, τὴν Κυριακὴ

στὶς 12 ἡ ὥρα στὸ σπίτι τῶν γραμματέων, ἀπέναντι ἀπὸ τὸ κέντρο νεότητος τῆς Χ. Ε. Ν. Τὰ ἔξοδα θὰ μοιραστοῦν ἀνάλογα μὲ τὰ μερίδια συμμετοχῆς.

Θὰ συναντηθοῦμε μπροστὰ στὴν Konkordienkirche, γιὰ νὰ παρακολουθήσουμε ὅλοι μαζί τὴ Θεῖα λειτουργία.

Μιὰ δήλωση συμμετοχῆς σας εἶναι ἀπαραίτητη μέχρι τὴν Παρασκευὴ στὶς 8 ἡ ὥρα· ὅποιος δηλώσει ἀργότερα συμμετοχὴ, θὰ πρέπει νὰ φέρῃ μαζί καὶ τὸ φαγητὸ του».

Καὶ τὸ μεσημέρι τῆς Κυριακῆς, κάθονται ὅλοι γύρω ἀπὸ ἕνα γιορτινὸ τραπέζι, ἀνάμεσα σὲ γνωστοὺς νέους ἀπὸ τὴ Χ. Ε. Ν., σὲ μιὰ ζεστὴ, σπιτικὴ ἀτμόσφαιρα. Ἀκριθῶς ὅπως καὶ στὸ σπίτι, ὅταν ἔρχονται καλεσμένοι. Καὶ σιγά-σιγά ξεχνᾶει κανεὶς τὸ δωμάτιό του καὶ τὴ μονότονη καθημερινὴ ζωὴ του.

Ἀλλὰ τώρα ἄς δοῦμε τὰ πράγματα μὲ τὴ σειρά τους.

Στὴν ἀρχή, σ’ αὐτὸ τὸ φιλικὸ δεῖπνο ἔπαιρναν μέρος μόνο οἱ νέοι. Σὲ λίγο ὅμως ἄρχισαν καὶ οἱ νέες τῆς ἐνώσεως νὰ δείχνουν ἐνδιαφέρον. Θὰ ἦταν καὶ μιὰ εὐκαιρία γι’ αὐτὲς νὰ κάνουν ἐξάσκηση στὸ νοικοκυριστικὸ ταλέντο τους. Καὶ ὁ κύκλος μας ἀπόκτησε σὲ λίγο, ἐντελῶς ξαφνικά, μιὰ πεπειραμένη διευθύντρια πού μάθαινε στὶς νεαρὲς κοπέλλες νὰ μαγειρεύουν. Βρήκαμε ἀκόμα καὶ ἀνθρώπους πρόθυμους νὰ μᾶς διαθέτουν τὸ σπίτι τους καὶ φυσικὰ ἐχοῦμε πολλὰ πεινασμένα στόματα πού τρῶνε μὲ ὄρεξι ὅλα ὅσα φτιάχνουν οἱ νέες στὴν κουζίνα. Ἔτσι, διαμορφώθη-

κε σιγά-σιγά ανάμεσα από εϋνοϊκές συνθήκες ή «στρογγυλή μας τράπεζα».

Μιά φορά τὸ μῆνα μαζευόμαστε σ' αὐτὴ τὴ «στρογγυλή τράπεζα» καὶ πάντα ὑπάρχουν καὶ μερικοὶ καινούργοι καλεσμένοι. Τὴν Κυριακὴ τὸ πρωῖ πηγαίνουμε ὅλοι μαζί στὴ Θεία λειτουργία. Ἔπειτα χωριζόμαστε σὲ διάφορες ομάδες. Οἱ ομάδες ποὺ ἔχουν ἀναλάβει τίς ὕλικές μας ἀνάγκες, πηγαίνουν στὴν κουζίνα νὰ ἐτοιμάσουν τὸ φαγητό. Ἄλλες κάνουν ἐπισκέψεις σὲ ἀρρώστους φίλους τῆς Χ. Ε. Ν. καὶ ἄλλες ομάδες πηγαίνουν στὸ σπίτι ἐκείνων ποὺ πρόθυμα μᾶς φιλοξενοῦν καὶ περνοῦν μιὰ εὐχάριστη ὥρα περισυλλογῆς, ἀκούγοντας μουσικὴ ἀπὸ δίσκους.

Τὸ μεσημέρι συναντιώμαστε τὴν ὀρισμένη ὥρα γιὰ τὸ φαγητό, ποὺ εἶναι πάντα πολὺ πικάντικο καὶ ἀρχίζει μὲ μιὰ προσευχή. Εἶναι τόσο εὐχάριστο νὰ τρῶμε ἔτσι, ὅλοι μαζί. Μπορεῖ κανεὶς νὰ γνωρίσῃ καλύτερα, νάρθη πιὸ κοντὰ σὲ ἀνθρώπους, ποὺ πρὶν μόνο ἐξωτερικὰ τοὺς γνώριζε. Νομίζουμε ὅλοι μας, πῶς ἀποτελοῦμε μιὰ μεγάλη οἰκογένεια. Στὸν κύκλο μας καταλαβαίνει κανεὶς πολὺ καθαρά τί θὰ πῆ νὰ ζῆς σὲ μιὰ χριστιανικὴ κοινότητα.

Μετὰ τὸ φαγητό, ἀφοῦ τὸ κάθε τι πλυθῆ καὶ μπῆ στὴ θέση του, θ' ἀκουστοῦν διάφορες προτάσεις γιὰ τὸ τί μπορούμε νὰ κάνουμε τὴν ὑπόλοιπὴ μέρα. Μιὰ ἐπίσκεψις σὲ μιὰ γειτονικὴ Χ. Ε. Ν., ἔναν περίπατο, θέατρο, μιὰ διδακτικὴ κινηματογραφικὴ παράσταση, ἐκδρομές, μπάνια καὶ αὐτοσχέδια ὁμαδικὰ παιχνίδια.

Ἡ «στρογγυλή τράπεζα» ἔχει νὰ προσφέρει πολλὰ ποικιλίες.

Μιά φορά ἔλαβε μέρος στὴ «στρογγυλή μας τράπεζα» καὶ μιὰ ὁμάδα ἀπὸ νέους τῆς κοινωνίας.

Τὸ περασμένο καλοκαίρι κάναμε μιὰ θαυμάσια ἐκδρομὴ στὴ Silbersee. Ξεκινήσαμε πάρα πολὺ νωρίς, γιὰ νὰ προφτάσουμε νὰ κάνουμε μιὰ ὑπαίθρια πρωϊνὴ προσευχὴ κοντὰ στὴ θάλασσα. Ὁ ἥλιος καὶ ἡ θάλασσα μᾶς ἔδωσαν πολὺ χαρὰ ἐκείνη τὴ μέρα. Αὐτὴ τὴ φορά ὅμως δὲν ἦταν τὰ κορίτσια ποὺ μᾶς μαγεῖρεψαν, ἀλλὰ οἱ νεαροὶ ἄντρες. Ἐφτιαξαν τηγανητὰ λουκάνικα καὶ πατάτες σαλάτα. Δὲν θὰ πρέπη νὰ ξεχάσουμε καὶ τὸ πίκ-νίκ ποὺ διωργανώσαμε στὸ Odenwald.

Κάθε «στρογγυλή τράπεζα» ἔχει τὸ δικό της χαρακτηριστικὸ. Καὶ ἡ κάθε μιὰ ἀπὸ αὐτὲς τίς ὁμαδικὲς μέρες, ἀκτινοβολεῖ μέσα στὴν ψυχὴ μας γιὰ ὀλόκληρες ὁδομαδες, ὥσπου νὰ ξανασυναντηθοῦμε πάλι ὅλοι μαζί γύρω ἀπὸ τὴ «στρογγυλή μας τράπεζα».

Στὸ μέλλον, οἱ συγκεντρώσεις μας αὐτὲς θὰ γίνονται στὸ κτήριο τῆς Χ. Ε. Ν. Βέβαια θὰ μᾶς λείψῃ στὴν ἀρχὴ πολὺ ἡ ἀτμόσφαιρα ἐνὸς ἰδιωτικοῦ σπιτιοῦ, ὅμως σ' ἀντάλλαγμα θὰ μπορούμε νὰ φιλοξενοῦμε στὸ τραπέζι μας περισσότερους φίλους.

Νέοι ἄνθρωποι ποὺ ζοῦν μόνοι καὶ ξένοι σὲ μιὰ πολιτεία, δὲν ὑπάρχουν φυσικὰ μονάχα στὸ Mannheim. Τί θὰ λέγατε ἂν τὸ παράδειγμα τοῦ Mannheim τὸ ἀκολουθοῦσαν καὶ ἄλλες ομάδες; Δὲν θὰ ἦταν θαυμάσιο ἂν ἡ «στρογγυλή τράπεζα» τῆς Χ. Ε. Ν. ἀπλωνόταν σὲ πολλὰς ἀκόμα πόλεις;

Εἶναι μιὰ ἰδέα, ποὺ μὲ τὴν ὑπεύθυνη ὀργάνωσι προσώπων, θὰ ἔμποροῦσε νὰ δώσῃ στοὺς νέους μας τὴν εὐκαιρίαν μιᾶς καλῆς χρησιμοποίησεως τοῦ ἐλευθέρου χρόνου καὶ ἰδιαίτερα τὴν Κυριακή.

Λ. ΛΙΒΕΡΙΟΥ

«ΑΓΑΠΗΣΕΙΣ ΤΟΝ ΠΛΗΣΙΟΝ ΣΟΥ...»

Τὸ νὰ θέλῃ κανεὶς νὰ ἐμφανίσῃ τὸ ἔργο τῆς Προνοίας τοῦ «Ἀποστόλου Παύλου» καὶ τοὺς καρποὺς τῆς δραστηριότητός της δὲν εἶναι καὶ πολὺ εὐκόλο πρᾶγμα. Ὅσαδὴποτε στοιχεῖα τῆς ἐργασίας ποὺ γίνεται καὶ ἂν ἔχωμε ὑπ' ὄψιν, ὅσους δὴποτε ἀπολογισμοὺς καὶ ἂν θελήσωμε νὰ συντάξωμε, πάντοτε αἰσθανόμεθα ὅτι μᾶς διαφεύγει τὸ πιὸ σπουδαῖο, τὸ πιὸ σημαντικό. Κάτι ποὺ θρῖσκεται πάνω ἀπὸ τοὺς ἀριθμοὺς τῶν ἐπισκέψεων ποὺ ἔγιναν, πάνω ἀπὸ τὰ νούμερα τῶν διαφόρων παροχῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτευγμάτων. Εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ἄλλως τε ἀποτελεῖ τὸν κύριον σκοπὸ τῆς «Προνοίας». Εἶναι ἡ «συνάντησι» μὲ τὸν συνάνθρωπό μας, ἡ «ἐπικοινωνία ψυχῆς πρὸς ψυχὴν». «Ἔως ποῖο βαθμὸ ἐπετεύχθη ἡ ἐπικοινωνία αὐτή; Καὶ κατὰ πόσο ἐβοηθήθη ὁ ἄλλος στὴν παντὸς εἶδους ἐξυγίανσίν του, στὴν πνευματικὴ του ἀνοδο;

Τοῦτο εἶναι τὸ ἀπιαστο, ἐκεῖνο ποὺ δὲν μετρίεται, οὔτε ὑπολογίζεται καὶ ποὺ μόνο ὁ Θεὸς μπορεῖ νὰ ξέρῃ.

Πλησιάζοντας τὸν συνάνθρωπό της ἡ συνεργάτις τῆς Προνοίας καὶ βοηθώντας τον στὶς ὑλικές του ἀνάγκες, ἀποβλέπει στὸ νὰ βοηθήσῃ συγχρόνως καὶ κυρίως τὴν ἀθάνατη ψυχὴ του. Διότι τὸ νὰ δώσῃ στὸν ἄνθρωπο, ἀποκλειστικὰ τὸ ἀνθρώπινο, ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ νὰ τὸν ἐξευτελίξῃ, γιατί παραβλέπετε ὅτι καλλίτερο ἔχει, τὴν πνευματικὴ του ὑπόστασι, τὴν μεταφυσικὴ πλευρὰ τῆς ὑπάρξεώς του.

Καὶ δὲν εἶναι καθόλου ἀλήθεια ὅτι ὁ ἄνθρωπος σήμερα, στὴν ἐποχὴ τῶν ἠλεκτρονικῶν ἐγκεφάλων καὶ τῶν διαπλανητικῶν ταξιδίων καὶ διαστημικῶν περιπάτων, δὲν ἔχει πνευματικὴς ἀνάγκες. Τὸ ἀντίθετο συμβαίνει. Ἡ δὲ πνευματικὴ κρίσις ποὺ διέρχεται σήμερα τὸ ἄτομο

καὶ ἡ κοινωνία, καὶ ἡ νεότης ἰδιαίτερα, εἶναι κάτι ποὺ τὸ ὁμολογοῦν ὅλοι. Παγκόσμιον ἐξ ἄλλου εἶναι τὸ αἴτημα νὰ ἰδῇ ἡ κοινωνία συνέπεια στὴ ζωὴ τῶν Χριστιανῶν, καρποὺς τῆς χριστιανικῆς πίστεως.

Γιὰ ν' ἀνταποκριθοῦν λοιπὸν οἱ κυρίες τῆς Προνοίας στὶς ἀνάγκες τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου σκύβουν καὶ μελετοῦν τὰ κοινωνικὰ προβλήματα τῆς ἐποχῆς μας.

Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἐλειτούργησε καὶ ἐφέτος τὸ φροντιστήριό μας γιὰ τὶς ἔντεταλμένες κυρίες. Τὰ πορίσματά του ἐκυκλοφόρησαν σὲ 2.000 ἀντίτυπα, πολυγραφημένα στὴν ἀρχή, ἔντυπα κατόπιν, ὅσες περίπου εἶναι καὶ οἱ συνεργάτιδες τῆς Προνοίας στὴν πρωτεύουσα, τὸν Πειραιᾶ καὶ τὰ προάστεια, στὴ Θεσσαλονίκη, στὴν ἐπαρχία καὶ στὴν Κύπρο.

Τὰ θέματα ποὺ μελετήσαμε ἐφέτος ἦσαν:

«Πρόνοια καὶ δημιουργικότης»

«Ἀναδιαπαιδαγώγησις τῆς μητέρας»

«Βοήθεια στὴ μητέρα»

«Αἱ προϋποθέσεις τῆς ἐπισκέψεως»

«Τὸ ἱστορικὸ τῆς οἰκογενείας»

Καὶ μαζί μ' αὐτά:

«Ἡ ἀνάγκη αὐτοκριτικῆς τῆς ἐπισκεπτρίας».

«Ἡ ἀνάγκη ἀνανεώσεώς της» κ. ἄ.

Θέματα ποὺ μᾶς ἐκαλλιέργησαν θεωρητικὰ καὶ μᾶς ἐβοήθησαν στὸ πρακτικὸ μέρος.

Στόχος μας ἦταν κι ἐφέτος ἡ οἰκογένεια, καὶ κυρίως ἡ οἰκογένεια τῶν παιδιῶν τοῦ Κατηχητικοῦ σχολείου. Ἀλλὰ καὶ πλῆθος ἄλλων ποικίλων κοινωνικῶν περιπτώσεων ἀποσχόλησε τὶς ἐπισκεπτριεὶς τῆς Προνοίας.

Τρόπος ἐργασίας: Ἡ ἐπίσκεψις! Μία

ἐπίσκεψις ὅμως τέτοια, ὅπως τὴν ἐννοοῦμε στὴν Πρόνοιά μας, διαφέρει ἀπὸ κάθε εἶδους ἐπίσκεψι. Ἡ ἐπίσκεψις τῆς Προνοίας ἀποτελεῖ γεγονός. Θὰ ἠμποροῦσε κάπως νὰ συγκριθῆ μὲ τὴν Ιατρικὴ ἐπίσκεψι. Ἄλλὰ κι ἀπ' αὐτὴν διαφέρει. Διότι ὁ γιατρός ἐπισκέπτεται τὸν ἄρρωστο ἀφοῦ προσκληθῆ, ἐνῶ ἡ ἐπισκέπτρια τῆς Προνοίας δὲν περιμένει νὰ τὴν καλέσουν. Μόνη της, ὑπακούοντας στὸ νόμο τῆς Ἀγάπης, τρέχει εἰς ἀναζήτησιν τοῦ πόνου, τοῦ πάσης φύσεως πόνου καὶ τῶν ἄλλων ἀναγκῶν. Καὶ εἶναι πρόθυμη νὰ προσφέρῃ ὄχι ἀπλῶς χρήματα ἢ φάρμακα ἢ ἄλλης φύσεως ὕλικές παροχές καὶ υπηρεσίες, ἀλλὰ... τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸ της, τὴ θερμὴ συμπράστασί της. Πηγαίνει νὰ μεταγγίσῃ στὸν ἄλλο κάτι ἀπὸ τὴ δική της ὑπόστασι, ἀπὸ τὴ δική της πίστι.

Τι νὰ πρωτοαναφέρῃ κανεὶς ἀπὸ τὴ δρᾶσι τῶν κυριῶν; Ἡ θασανισμένη καὶ πονεμένη μητέρα, ἡ ἀπογοητευμένη σύζυγος, ἡ χήρα καὶ τὸ ὄρφανό, ἡ νέα πού ἀντιμετωπίζει δυσκολίες στὴ ζωὴ, ὁ ἄεργος, τὸ ἀνάπηρο παιδί, ὁ ἄρρωστος στὸ σπῆτι καὶ στὸ νοσοκομεῖο, ὁ φυλακισμένος κι ἕνα σωρὸ ἄλλοι δέχτηκαν τὸ μήνυμα τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης καὶ ἐλπίδος.

Ἔτσι, ἔγιναν κι ἐφέτος στὴν Ἀθήνα, τὸν Πειραιᾶ καὶ τὰ Προάστεια—τὰ τμήματα Ἐπαρχίας δὲν ἔστειλαν ἀκόμη τοὺς ἀπολογισμοὺς τῶν—πλήθος ἐπισκέψεων σὲ οἰκογένειες παιδιῶν τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων, σὲ ἀπορφανισμένες οἰκογένειες, σὲ οἰκογένειες πού ἐσαλεύοντο τὰ θεμέλιά των... Ἐπισκέψεις ἔγιναν ἐπίσης σὲ Νοσοκομεῖα, Ὀρφανοτροφεία, Ἀσυλα, Γηροκομεῖα, Φυλακὰς καὶ ἄλλα Ἰδρύματα. Κατὰ τοὺς μετριοτέρους ὑπολογισμοὺς, μποροῦμε νὰ εἰποῦμε ὅτι οἱ ἐπισκέψεις κατὰ τὸ ἔτος αὐτὸ ὑπερέβησαν τὶς 14.500.

Καὶ δὲν ἦταν καθόλου εὐκολο πρᾶγμα οἱ ἐπισκέψεις αὐτές. Οἱ Ἐπισκέπτριες χρειάστηκε νὰ καταναλώσουν χρόνον καὶ κόπο. Χρειάστηκε νὰ διασχίσουν ἀποστάσεις. Νὰ θαδίσουν ὄρες, εἶτε μέσα στὴν πόλι, εἶτε στὶς κακοτοπιές κά-

ποιας ἀπομακρυσμένης συνοικίας, χωρὶς πολλές φορές οὔτε τὴ σωστὴ διεύθυνσι τοῦ σπιτιοῦ πού ζητοῦσαν νὰ ἔχουν στὰ χέρια. Χρειάστηκε νὰ μποῦν σὲ χαμόσπιτα, νὰ εἰσδύσουν μέσα σὲ τρώγλες καὶ ὑπόγεια.

Καὶ ἀφοῦ εὑρίσκαν καὶ ἐγνώριζαν τὴν οἰκογένεια, ἄρχιζε ὁ μόχθος τῆς ἀντιμετωπίσεως καὶ τῆς λύσεως τῶν διαφόρων προβλημάτων. Ἀνέβηκαν καὶ κατέβηκαν τὶς σκάλες διαφόρων γραφείων, κρατικῶν καὶ ἰδιωτικῶν, γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσουν κάποιο φτωχό, νὰ φροντίσουν κάποιον ἄνεργο, νὰ ἐξασφαλίσουν ἕνα ἐπίδομα ἢ ἕνα πιστοποιητικὸ ἀπορίας καὶ γενικὰ νὰ καλύψουν ἕνα πλήθος ἀναγκῶν.

Ἄλλὰ δὲν ἄφισαν καὶ καμμία εὐκαιρία πού τυχαῖα παρουσιάσθηκε νὰ πάῃ χαμένη.

«Συνήντησα μιὰ μέρα στὸ δρόμο, διηγεῖται μιὰ ἐπισκέπτρια στὴν ἔκθεσί της, μιὰ μαυροφορεμένη γυναῖκα. Φαινόταν πολὺ κουρασμένη καὶ ἀπογοητευμένη. Συμβαίνει πολλές φορές, νὰ θαδίσῃ κάποιος σ' ἕνα πολύθουο δρόμο, γεμάτο ἀνθρώπους καὶ ὅμως νὰ νοιώθῃ ἐντελῶς μόνος. Νὰ μὴν εἶναι κανένας νὰ τὸν προσέξῃ, νὰ μὴ μπορῆ σὲ κανένα νὰ μιλήσῃ. Νὰ τὸν σπρώχνουν ἀδιάφορα κι' ἐκεῖνος νὰ παραπαίῃ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ. Ἐπλησίασα τὴν πικραμένη γυναῖκα.

—Θέλετε νὰ περάστε ἀπὸ τὸ σπῆτι μου, νὰ ξεκουρασθῆτε λιγάκι; Δὲν εἶναι μακριά. Τῆς εἶπα. Τὸ δέχθηκε εὐχαρίστως. Τῆς προσέφερα καφὲ καὶ γλυκό. Καὶ ἀνοιξα κουβέντα μαζί της.

—Ἦρθα πρὸς τὴ γειτονία σας, μοῦ εἶπε, νὰ συναντήσω τὸν ἱερέα, πού μὲ γνωρίζει χρόνια. Βρίσκομαι σὲ μιὰ δύσκολη θέσι καὶ ἤθελα νὰ μὲ βοηθήσῃ. Εἶμαι χήρα μὲ ἑπτὰ παιδιά καὶ δύσκολα τὰ φέρνω βόλτα. Δὲν ἔχω κανένα στὸν κόσμο. Τὸ ἕνα ἀπ' τὰ παιδιά μου τῶχω στείλει στὴν Παιδούπολι στὴν ἐπαρχία. Ὅταν πρὸ καιροῦ ἦρθε ἐδῶ γιὰ διακοπὲς τοῦ εἶχαν δώσει καὶ τὰ λεπτὰ τῆς ἐπιστροφῆς. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἄρρώστησε τὸ παιδί καὶ χρειάστηκε νὰ τὰ ξεδέψω. Τώρα πρέπει νὰ ξαναγυρίσῃ στὴν Παιδούπολι καὶ δὲν ἔχω γιὰ τὸ εἰσιτήριο».

Ἡ συνεργάτις, χωρὶς νὰ τῆς ὑποσχεθῆ τίποτε, τὴν παρηγόρησε, τῆς ἐνίσχυσε τὴν πίστι στὴν Πρόνοια τοῦ Θεοῦ καὶ ἐκράτησε τὴ διεύθυνσί της. Καὶ ὅταν ἡ πικραμένη

χήρα ἔφυγε, ἔτρεξε στίς συνεργατίδες της καί τοὺς διηγήθηκε τὸ περιστατικό. Ἄνοιξαν ὅλες τὰ ἀτομικά τους «Κιβώτια Ἀγάπης» καί ἀμέσως συγκεντρώθηκε τὸ ποσὸν τῶν 200 δραχ. Γιά τὸ εἰσιτήριο, χρειάζονταν 120. Τὸ ἴδιο θρόδου ἡ συνεργατίς ἔτρεξε στὸ σπίτι τῆς πολύτεκνης χήρας. Βρῆκε τὴν κατάστασι, ὅπως ἀκριβῶς ἐκείνη τὴν εἶχε περιγράψει. Τῆς ἔδωσε τίς 200 δραχ. καί τῆς εἶπε ὅτι ἦταν οἱ οικονομίες τῶν κουμπαράδων τῆς ἰδίας καί τῶν συνεργατριῶν της. Ἡ χήρα δέχθηκε τὴν προσφορά εὐλογώντας τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ ἡ βοήθεια αὐτὴ ἦταν τὸ πρῶτο βῆμα. Ἀπὸ κεῖ καί πέρα οἱ δυὸ μητέρες συνεδέθησαν. Ἡ φτωχὴ καί βασανισμένη χήρα βρῆκε τώρα μιὰ εἰλικρινῆ φίλη, κατὰ παραπάνω, μιὰ στοργικὴ ἀδελφή. Δὲν ἔνοιωθε πιά μόνη. Ἐπίσης συνέδεθησαν τὰ παιδιά τους. Τὸ παιδί τῆς συνεργατίδος ἄρχισε ἀλληλογραφία μὲ τὸ ὄρφανὸ τῆς παιδουπόλεως. Τώρα καί οἱ δυὸ οἰκογένειες λένε πὼς αἰσθάνονται σὰν συγγενεῖς.

Ἀλλὰ τί νὰ πρωτοκάμῃ κανεὶς στὴν οἰκογένεια τοῦ κυρ-Βασιλῆ μὲ τὰ ὀκτῶ παιδιά πού περιμένει κι ἕνατο; Ὁ πατέρας ἄρρωστος. Δυὸ παιδιά στὸ πρεβαντόριο, ἄλλα δυὸ στὸ κρεββάτι μὲ πυρετό. (Τὸ ἕνα ἔχει ραχίτιδα, τὸ ἄλλο κάποια ἐγκεφαλικὴ πάθησι, πού τὸ κρατεῖ παράλυτο, καί συγχρόνως ὀμφαλοκῆλη). Τὰ γερά παιδιά στὸ δρόμο ἐλεύθερα. Ἡ μητέρα ἐπίτοκος, τρέχει νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ χάπια πού χρειάζεται ὁ σύζυγος γιὰ νὰ μὴν παθαίνει κρίσεις. Τὸ μεγαλύτερο ἀγόρι, 13 ἐτῶν, πού βοηθεῖ τὸν πατέρα του στὸ πούλημα τῆς κοπριάς (αὐτὴ εἶναι ἡ δουλειὰ τοῦ πολύτεκνου ἄρρωστου) εἶναι ἀγράμματο. Ποτὲ δὲν ἔχει πάει στὸ σχολεῖο. Τὸ μεγαλύτερο κοριτσάκι, μιὰ παιδούλα μόλις 11 χρονῶν εἶναι κιόλας μιὰ βιοπαλαίστρια. Ἐργάζεται σ' ἕνα ὑφαντήριο. Καί τὸ σπιτοκαλυθάκι τους, ἐκεῖ στὴν ἄκρη τῆς μακρυνῆς συνοικίας, ἐτοιμόρροπο. Κάθε φορὰ πού θρέχει, πλημμυρίζει νερά.

Ἀπὸ πού νὰ πρωταρχίσῃ ἡ ἐπισκέπτρια; Προσφεύγει στὸν Κύκλο της καί ἐκθέτει τὴν κατάστασι. Συναγεμῶς στὸν κύκλο. Ὅλες οἱ κυρίες καταπίαστηκαν ἀμέσως μὲ ὅλα, χωρὶς καμμιά ἀναβολή. Μιὰ ἐπισκέπτρια φορτώθηκε τὸ παράλυτο παιδάκι καί τὸ πήγε στὸ νοσοκομεῖο Παιδῶν. Δὲν ἤθελαν νὰ τὸ δεχθῶν ἐκεῖ. Χρειάζεται νευρολόγο, τῆς εἶπαν. Ἐκείνη ἐπέμεινε. Ἐπέμεινε μέχρι δακρῶν, νὰ τὸ κρατήσουν νὰ τὸ χειρουργήσουν πρῶτα γιὰ τὴν ὀμφαλοκῆλη. Τὸ κράτησαν καί τὸ χειρουργήσαν, λίγες μέρες μετὰ τὴν ἐγχείρισι τὸ παράλυτο παιδάκι ἄρχισε... νὰ σπρώχνῃ τὰ σεντόνια μὲ τὰ ποδαράκια του. Ἀναγάλλιασε ἡ ἐπισκέπτρια. Τὸ παι-

δί δὲν ἦταν πιά παράλυτο, χρειάζεται μόνο φυσιοθεραπεία, πού θὰ γίνῃ κι' αὐτὴ, γιὰτὸ οἱ κυρίες φρόντισαν ἐν συνεχείᾳ καί πέτυχαν τὴν εἰσαγωγή του στὸ Ἀσκληπιεῖο τῆς Βούλας.

Ἄλλη ἐπισκέπτρια κατάρθωσε, ὥστε τὸ ἄλλο ἄρρωστο νὰ εἰσαχθῆ στὸ πρεβαντόριο Παντέλης. Καί ἐν τῷ μεταξύ ἡ μητέρα στὸ μαιευτήριο. Πρέπει νὰ τρέξουν καί κεῖ οἱ ἐπισκέπτριες. Καί τὸ σπίτι πού τρέχει νερά ἡ στέγη του; Αὐτὸ τὸ ἀνέλαβαν τὰ καλὰ παιδιά τῆς ΧΕΕΝ. Νύχτα τρέχουν ἐκεῖ μὲ τὸ μοτοσκόκ νὰ τὸ ἐπισκευάσουν, νὰ τὸ στεγάσουν μὲ καινούργια κεραμίδια, πού τοὺς ἀγόρασαν οἱ κυρίες τοῦ Ἐνοριακοῦ κύκλου.

Ἄλλη συνεργατίς ἀνέλαβε νὰ μάθῃ ἀνάγνωσι καί γραφὴ στὸ ἀγράμματο ἀγόρι, πού δὲν τὸ εἶχαν στείλει ποτὲ στὸ σχολεῖο. — Δύσκολη δουλειὰ, ὁμολογεῖ σὲ λίγο, ἀλλὰ ἀξίζει τὸν κόπο. Γιὰ τὸν πατέρα φρόντισαν καί τοῦ ἐξεδόθη βιβλιᾶριο πολυτέκνου, γιὰτὸ οὔτε αὐτὸ δὲν εἶχε κατορθώσει νὰ θγάλῃ ὁ ἴδιος, ἴσως λόγῳ τῆς ἀρρώστειας του. Μὲ τὸ βιβλιᾶριο αὐτὸ ἄρχισαν νὰ ἐπιδοτοῦνται τὰ δυὸ ἄρρωστα παιδιά, ἐνῶ συγχρόνως οἱ κυρίες κάνουν ἐνέργειες νὰ ἐγγραφοῦν τὰ κοριτσάκια στὸν Ὀργανισμό Προικοδοτήσεως ἀπόρων κοριτσιῶν.

Καί ὅταν ὅλα αὐτὰ μῆκαν σὲ κάποια σειρά, ἕνα καινούργιο ζήτημα προβάλλει. Στὸ σπίτι, στίς δύοσολες ἡμέρες πού κανεὶς Χριστιανὸς δὲν τοὺς εἶχε παρασταθῆ, εἶχαν εἰσχωρήσει οἱ Χιλιασταί. Δυὸ δέματα μὲ τρόφιμα καί ἄφθονα χιλιαστικά φυλλάδια. Ἀλλὰ ἡ δουλειὰ αὐτὴ δὲν εἶναι πλέον δύσκολη γιὰ τίς ἐπισκέπτριες. Ἐχει ἀνοίξει τὸ δρόμο γιὰ τὴν πνευματικὴ ἐργασία ἡ γεμάτη ἀγάπη καί αὐτοθυσιᾶ διακονία τους στὰ τόσα προβλήματα πού πλάκωναν τὴν καρδιά τοῦ φτωχοῦ κυρ-Βασίλη καί τῆς γυναίκας του.

★ ★ ★

Παντοῦ περιβάλλον τίς κυρίες τῆς Προνοίας μὲ ἐμπιστοσύνη. Μιὰ νέα κοπέλλα, πού ἡ μητέρα της νοσηλευόταν ἀπὸ καιρὸ στὸ νοσοκομεῖο, πρὸ ἐνός σοβαροῦ ἠθικοῦ κινδύνου, φεύγει τὰ μεσάνυχτα ἀπὸ τὸ σπίτι της καί καταφεύγει στὸ σπίτι τῆς ἐπισκεπτρίας. «Ποῦ ἄλλοῦ μποροῦσα νὰ πάω;» τῆς λέει.

Μιὰ ἄλλη ἐπισκέπτρια πηγαίνει σ' ἕνα νοσοκομεῖο νὰ ἐπισκεφθῆ κάποιον δικόν της ἄρρωστο. Ἐκεῖ συναντᾷ μιὰ μάννα πού παράστεκε τὸ ἐτοιμοθάνατο παλληκάρι της, ἡλικίας 22 ἐτῶν. Τὴν συμπόνεσε καί τὴν ἐπλησίασε. Καί στάθηκε κοντὰ της τίς ὀδυνηρὲς στιγμὲς πού τὸ παιδί της ἔφυγε γιὰ πάντα. Ἐκτοτε τὴν ἐσουντρό-

φευε συχνά. Μιά μέρα τήν άκολουθήσε καί στο νεκροταφείο, στο τάφο του παιδιού της. "Εκλαιγε στο δρόμο ή πονεμένη μάνα, έκλαιγε καί ή συνεργάτις μας. Ξαφνικά σταματά ή μητέρα το κλάμα καί της λέει: «Τί έκανα έγώ για σένα που τόσο πονάς στάν πόνο μου; Νοιώθω μία γαλήνη μέσα μου καί μία ασφάλεια όταν είσαι κοντά μου. Πόσο θά ήθελα να σου άνοιξω τήν καρδιά μου!" Άκουσε λοιπόν γιατί κλαίω. Δέν κλαίω τόσο το πεθαμένο μου παιδί. Αυτό μου το πήρε ο Θεός. Για το ζωντανό κλαίω. Για το κορίτσι μου που πήρε το στραβό δρόμο καί ντροπιάζει καί τόν έαυτό της καί τήν οικογένειά μας. Μπορείς να βοηθήσης να τή σώσουμε;»

Καί ή κόρη σώθηκε. Σώθηκε κατόπιν άγώνων καί μεγάλων προσπαθειών της έπισκεπτριάς. Καί μία μέρα τήν έφερε στο σπίτι τών γονέων της, άφοι έπειτα από πολλούς κόπους καί κατόπιν πολλής προσευχής κατώρθωσε να τήν άποσπάση από τά χέρια μιάς έκμαυλιστριάς.

★ ★ ★

Πιστές στην έντολή του Θεανθρώπου «Άσθενής ήμην καί έπισκέψασθέ με...», οί κυρίες του Κύ κ λ ο υ Νοσοκομείου έδωσαν τόν καλύτερο έαυτό τους για τήν έξυπηρέτησι του άρρώστου. Άκούραστες, πρόθυμες, ώπλισμένες με τήν αγάπη καί τήν εύγενική άρετή της ύπομονής, ανέλαβαν τά διαφόρα περιστατικά. Η συνάντησι τών κυριών μία φορά τήν έβδομάδα καί ή άνακοίνωσις τών διαφόρων περιστατικών ήταν κάτι το πολύ συγκινητικό. Οί περιπτώσεις που συναντούσαν καί ο τρόπος που τίς αντιμετώπιζαν, θύμιζαν κάθε φορά ότι ο Κύριος προπορεύεται αυτών. Έτσι έξυπηρητήθηκαν κατ'ά τόν καλύτερο τρόπο στα διάφορα νοσοκομεία ένα πλήθος άσθενών από τήν Άθήνα καί τήν Έπαρχία. Έπετεύχθησαν δυσκολώτατες εισαγωγές στα νοσοκομεία, έγιναν πλήθος έπισκέψεων καί στοργική παρακολούθησι άσθενών, έδαπανήθησαν για φάρμακα, ιατρικές έξετάσεις, είδη ένδυμασίας, γλυκίσματα, θιβιλία κ.λ.π. σεβαστά χρηματικά ποσά. Άλλά τί σημασία έχουν όλα αυτά; Έκείνο που έχει πράγματι άξια είναι κάτι άλλο. Είναι το κίνητρο της όλης αυτής κινήσεως καί δραστηριότη-

τος. Είναι ή αγάπη καί ή συμπόνια, είναι ή άνεξάντλητη ύπομονή, που δέν έπηρεάζεται, ούτε λιγοστεύει, άκόμη καί όταν πρόκειται, για δυσκόλους, αλλά καί άχάριστους ανθρώπους. Με συντομία αναφέρουμε ένα πρόσφατο περιστατικό:

Έφθασε ένα πρωινό από ένα μακρυνό νησί μία άρρωστη μεγαλοκοπέλλα, που έπαχε σοβαρά από γυναικολογικά. Τήν παρέλαθε μία συνεργάτις καί εύθως άρχισε τόν άγωνα της εισαγωγής στο νοσοκομείο. Η άσθενής ούτε το πιστοποιητικό της άπορίας δέν είχε φέρει μαζί της. Η εισαγωγή ήταν δυσκολωτάτη. Τέλος ύστερα από πολλούς κόπους καί δυσκολίες, τίς όποιες παρακολουθούσε ή άρρωστη, ή συνεργάτις επέτυχε τήν εισαγωγή της καί τήν έτακτοποίησε καλά. Από τότε δέν έπαυσε να τήν έπισκέπτεται καθημερινά καί να παρακολουθή τήν κατάστασί της καί τίς άνάγκες της. Τήν έφωδίασε με ώρισμένα είδη ρουχισμού που της έλειπαν, της έπρομήθευε τά φάρμακα που είχε άνάγκη καί της πήγαινε άκόμη καί φαγητό, μολανότι καί του νοσοκομείου το φαγητό ήταν πολύ καλό. Η άσθενής από τήν αρχή φάνηκε δύσκολη καί δέν έδειχνε εύχαριστημένη, παρ' όλες τίς περιποιήσεις της κυρίας. Έκείνη όμως δέν έπηρεάσθηκε καθόλου απ' αυτό καί έπολλαπλασίαζε κάθε φορά τίς έκδηλώσεις της αγάπης της, έλπίζοντας ότι κάποτε θά τή δαμάση. Με τίς ενέργειές της ή έπισκέπτρια κατώρθωσε να κινήση ιδιαίτερο το ένδιαφέρον για τήν άρρωστη καί τών γιατρών καί τών αδελφών νοσοκόμων, μέχρι του σημείου να τήν μακαρίζουν καί τρόπον τινά να τήν ζηλεύουν οί άλλες άρρωστες.

Άλλά ή Πηνελόπη—έτσι έλεγαν τήν άρρωστη—έμενε άδιάφορη καί άσυγκίνητη. Με κανένα δέν ήταν εύχαριστημένη, ούτε με γιατρό, ούτε με άδελφή, ούτε καν με τίς συνασθενείς της. Καί ή έπισκέπτρια κάθε μέρα καί καινούργια έκπληξι έδοκίμαζε, όταν τήν εύρισκε θυωμένη καί έπληροφορείτο ότι είχε διαπληκτισθή τότε με τόν ένα καί πότε με τόν άλλο.

Τέλος έγινε ή έγχείρησις από άρίστους έπιστήμονας με έπιτυχία. Η Πηνελόπη δέν αισθάνθηκε καμιά ύποχρέωσι για τίποτα, ούτε για το αίμα που της προσεφέρθη δωρεάν, ούτε για τήν άποκλειστική άδελφή, που με έξοδά της της έθαλε κοντά της ή έπισκέπτρια, ούτε για τούς κόπους της, ούτε για τίποτα. Όλος ο κόσμος ήτο ύποχρεωμένος να της προσφέρει τά πάντα.

Άλλά ή έπισκέπτριά μας σταθερή καί στα αισθήματά της καί στη στοργική μεταχείρισι της άρρωστης. Έξηκολούθησε

νά την επισκέπτεται με την ίδια προθυμία, νά της παρέχει ό,τι της χρειάζονται, νά της πηγαίνει δέ κάθε φορά φαγητό σπιτικό.

Τῆ Μ. Παρασκευῆ δὲν τῆς πῆγε φαγητό, ἀλλὰ μόνο φρούτα, γλυκά, κ.λ.π. Τὸ δὲ νοσοκομεῖο τῆς εἶχε δώσει σαρακοστιανὰ, πατάτες, ἐλιές, σαλάτα. Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐπισκέψεως ἡ Πηνελόπη ἦταν μωτρωμένη καὶ δὲν ἔβγαζε λέξι ἀπὸ τὸ στόμα τῆς. Πέρασε ἀρκετὴ ὥρα σιωπῆς.

«Πηνελόπη, τόση ὥρα εἶμαι κοντὰ σου, δὲ μοῦ μιλάς;»

«Ὅρεξί ἔχω νὰ μιλάω μαζί σου. Δὲ χάνω ἐγὼ τίς δυνάμεις μου νὰ κουβεντιάζω μὲ σῖνα... Ἄν εἶχα νὰ φάω ἕνα καλὸ φαί, θὰ δυνάμωνα καὶ θὰ μιλαγα».

«Μά... Μεγάλῃ Παρασκευῆ σήμερα, δὲ μαγείρεμα. Καὶ τὰ φρούτα καὶ τὰ σαρακοστιανὰ γιὰ μιὰ μέρα καλὰ εἶναι».

Ἄλλὰ οὔτε καὶ μὲ τὸ δλόκληρο ψητὸ κοτόπουλο ποῦ τῆς ἐπῆγε ἀνήμερα τὸ Πάσχα ἔδειξε εὐχαριστημένη.

Κάποτε τὴν ἐπισκέφθη μιὰ ἄλλη κυρία τῆς Προνοίας καὶ τὴ ρώτησε ποιά κυρία τὴν παρακολουθεῖ.

«Δὲν τὴν ξέρω. Μιὰ ψηλὴ χοντρή. Δὲν ξέρω πὼς τὴ λένε».

«Μὰ καὶ μὲν Πηνελόπη, τῆς λείει τὴν ἄλλη ἡμέρα ἢ κυρία, δυὸ μῆνες σὲ ἐπισκέπτομαι. Δὲ κατάφερες νὰ μάθῃς τὸ ὄνομά μου;»

«Ἄ νάι, γράφτο μου νὰ τὸ ἔχω. Καὶ τὴ διεύθυνσί σου. Μπορεῖ νὰ σὲ χρειαστῶ καμμιά φορά...».

Ἄρχισε ἡ ἐτοιμασία τῆς Πηνελόπης γιὰ ἀναχώρησι. Ἡ ἐπισκέπτρια τῆς ἐπῆγε μὲ δικὰ τῆς ἔξοδα μιὰ ζώνη ποῦ εἶχαν διατάξει οἱ γιατροί. Τὴν ἄλλη μέρα, στὶς πέντε τὸ πρωί, χτυπάει τὸ τηλέφωνο τῆς ἐπισκέπτριάς. Τρομαγμένη πετάχτηκε ἀπὸ τὸ κρεββάτι καὶ ἔτρεξε στὸ ἀκουστικό.

Ἦταν ἡ Πηνελόπη. Ἡ ζώνη ποῦ μοῦφερες χτὲς δὲ μ' ἀρέσει. Νά μοῦ τὴν ἀλλάξῃς!

Τέλος ἀπεφασίσθη ἡ ἡμέρα τῆς ἀναχωρήσεως. Ἡ ἐπισκέπτρια ἀπεφάσισε νὰ τὴ στείλῃ μὲ δικὰ τῆς ἔξοδα ἀεροπορικῶς στὸ νησί τῆς καὶ πῆγε τὴν ὠρισμένη μέρα νὰ τὴν παραλάβῃ νὰ τὴ συνοδεύσῃ στὸ πρακτοεῖο.

«Ἐτοιμη, Πηνελόπη; Ἦρθα νὰ σὲ πάρω».

«Πὼς θὰ εἶμαι ἔτοιμη; Ἦρθες νὰ μὲ ἔτοιμάσῃς;»

Καὶ ἔφυγε ἡ περιβόητῃ Πηνελόπη, ἀφοῦ ἄφισε μοναδικὸ παράδειγμα δυστροπίας καὶ ἀχαριστίας.

Ἄλλὰ ἀφοῦ ἄφισε καὶ ἡ ἐπισκέπτρια μοναδικὸ παράδειγμα στοργικῆς ὑπομονῆς καὶ καρτερίας σ' ἕνα τόσο δύσκολο χαρακτήρα.

***

Καὶ οἱ Γυναικεῖες Φυλακὲς Ἀβέρωφ δέχονται κάθε Τετάρτῃ τὴν ἐπίσκεψιν τῶν Κυριῶν τοῦ Κύκλου Φυλακῶν. Τὴν ἐπίσκεψιν αὐτὴ τὴν περιμένει ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, «ἐν φυλακῇ ἤμην καὶ ἤλθετε πρὸς με...». Τὴν περιμένουν ἀνυπόμονα καὶ οἱ κρατούμενες. Δύσκολη ὁμῶς ἡ ἐργασία ἐκεῖ μέσα. Κρατούμενες κάθε ἡλικίας. Ἀπὸ τὰ 16χρονα νεαρὰ κορίτσια ὡς τὴν ἡλικιωμένη πιά γυναῖκα τῶν 65 χρονῶν. Γυναῖκες τῆς πόλεως καὶ γυναῖκες τοῦ χωριοῦ. Γυναῖκες ποῦ κρατοῦνται γιὰ μικροπαραβάσεις καὶ μικροκλοπές, ἕως ἐκεῖνες ποῦ κρατοῦνται γιὰ μεγάλες ἀπάτες καὶ γιὰ φόνους. Νεαρὰ κορίτσια παρασυρμένα στὸ δρόμο τῆς ἀμαρτίας, ἀλλὰ καὶ γνωσταὶ μαστροποὶ καὶ γυναῖκες τοῦ πεζοδρομίου. Ἀνάμεσά τους πολλὰ θύματα τῆς ἀπονείας καὶ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν δικῶν τους καὶ τῆς κοινωνίας. Γυναῖκες τετραπέρατες, ἀλλὰ καὶ πολλὲς μικρόνοες καὶ μερικὲς ποῦ ἡ θέσι τους θὰ ἦταν σὲ κάποιο ψυχιατρεῖο. Ὅλες μαζί, χωρὶς καμμιά διάκρισι.

Καὶ ὁμῶς ἡ ἐργασία τῶν κυριῶν τῆς Προνοίας καὶ ἐκεῖ μέσα δὲν πηγαίνει χαμένη. Ὁ σπόρος τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, σ' ἕνα τόσο δύσκολο ἔδαφος, ἀργεῖ φυσικὰ τίς περισσότερες φορές νὰ θλαστήσῃ. Ὅμως συχνὰ θλαστάνει. Κάτι μικρά, ἀναιμικὰ θλασταράκια στὴν ἀρχή. Ἄς εὐχόμεθα στὸν Θεὸ νὰ αὐξάνουν νὰ δυναμώνουν, νὰ βγάζουν φύλλα καὶ σιγὰ-σιγὰ νὰ παρουσιάζωνται καὶ καρποὶ ἄξιοι τῆς μετανοίας.

***

Τὸ τμήμα Εὐρέσεως Ἐργασίας ἐργάστηκε πολὺ ἱκανοποιητικὰ. Μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ θετικώτερη προσφορὰ βοηθείας σ' ἕναν ἄνθρωπο ποῦ θρίσκειται σὲ κάποια ἀνάγκη, εἶναι νὰ γίνῃ ἱκανὸς νὰ ἀντιμετωπίσῃ τίς ἀνάγκες του μὲ τίς δικές του τίς δυνάμεις, γιατί ὁ τρόπος αὐτὸς εἶναι ὁ μόνος ποῦ τοῦ δίδει τὸ αἶσθημα τῆς αὐτοπεποιθήσεως καὶ ἀκόμη τῆς ἀξιοπρεπείας, κατεβλήθη προσπάθεια νὰ τακτοποιηθοῦν ὅσον τὸ δυνατόν περισσότεροι ἀνεργοὶ σὲ διάφορες ἐργασίες. Ὁ Θεὸς εὐλόγησε τὴν προσπάθειαν αὐτὴν. Ἀρκετὰ πρόσωπα ἀπὸ τὸν στενὸ κύκλο τῶν συνεργατῶν μας ἀλλὰ καὶ ἄλλα ἐκτὸς τοῦ κύκλου αὐτοῦ, προερχόμενα ἀπὸ οἰκογέ-

ΑΚΤΙΝΕΣ ΙΟΥΛ. — ΑΥΓ. — ΣΕΠΤ.

νειες, τις οποίες κατά κάποιον τρόπον προστατεύουν κυρίες της Προνοίας, ετακτοποιήθηκαν. Τό τμήμα εύρέσεως εργασίας είχε επανειλημμένως την ικανοποίησι νά άκούσσει από έργοδότας εις τους όποιους έστειλε υπαλλήλους ή εργάτες: «'Αν έχετε και άλλον τέτοιον νέον, νά μās τόν στείλετε». "Η από την νέαν πού έστειλε σέ κάποιαν εργασία: «Μέ έκράτησαν εκεί πού μέ έστείλατε. Σās εύχαριστώ πολύ. Σās πήρα άμέσως νά σās τό πώ, γιατί ξέρω πόσο θά χαρήτε και σείς».

★ ★ ★

Ή αξιόλογα έλειτούργησε έφέτος και ή 'Αποθήκη της Προνοίας, πού συνεσκεύασε και προώθησε ώς τό πιό άκραιο χωριό της πατρίδος μας πάνω από 2.000 μπάλλες ίματισμού και ύποδήσεως, πού έθεσε στη διάθεσί μας ή Σουηδική όργάνωσις «'Εμμαούς».

«Τρικοúθερτο πανηγύρι στο χωρό», γράφει ένας δάσκαλος από ένα θουνό της Εύρυτανίας, «μέ την διανομή τών δεμάτων πού μās στείλατε για τά παιδιά του σχολείου και τους γονείς τους. Τά παιδιά χοροπηδοúν σαν τρελλά άπ' τή χαρά τους, τά πρόσωπα τών γονέων τους λάμπουν. Και έγώ, ό δάσκαλος του χωριού, έζησα τή χαρά της όρφανής 'Ελενίτσας πού ύπερήφανη φορεί τά παπουτσάκια και τό φόρεμα της 'Αθήνας. Και έγώ έζησα την άγαλλίασι της Βάσως μέ τόν άνάπηρο πατέρα, πού καμαρώνει τώρα μέ τό «άθηναικό πανωφόρι». Και έγώ συμμετείχα στα χοροπηδήματα του Τάσου μέ τόν πολύτεκνο πάμπωχο πατέρα, πού καμαρώνει φορώντας τό πανταλόνι και τό πουλόθερ πού του έστείλατε. Και έγώ ήμουν παρών στην κατασκευητική προσευχή πού έκαναν οι μαθηταί μου για την εύτυχία τών μελών του Συλλόγου σας». Και ένας άλλος δάσκαλος γράφει: «Δέν σās τό κρύβω, τρεις μαθητές μου της τρίτης τάξεως, τώρα θά πρωτοφορέσουν παπούτσια».

Λειτουργοúν και δύο εργαστήρια Ραπτικής στην Πρόνοια.

Ή εργαστήρια; Μήν παραξενευτήτε. Δύο κυρίες έχουν παραχωρήσει εύγενώς τή σπιτία τους, τά όποια δυό φορές την έβδομάδα μεταβάλλονται σέ εργαστήρια.

Τί γίνεται εκεί μέσα! Σωστό πανηγύρι! Περί τις 16 κυρίες της Προνοίας στο καθένα, προσέρχονται πάνοπλες μέ θελόνας, δακτυλήθρες, ψαλίδια, κλωστές, καρφίτσες και τά σχετικά και στρώνονται άμέσως στη δουλειά.

«Οί πιό πεπειραμένες, γράφει μια εκθεσίς τους, κόβουν, μοντάρουν, έτοιμάζουν δουλειά. Δυό καθονται στη μηχανή και γαζώνουν. Άλλες τρυπώνουν ή κάνουν στριφώματα. Άλλες έχουν αναλάβει τό σίδερο. Δύο άλλες κάνουν τις κομπότρες και ράβουν τά κουμπιά».

Στό κάθε εργαστήρι ή οικοδέσποινα πηγαينوέρχεται χαρούμενη και σεργιάνει γλυκά, καφέδες, μπισκότα. Τό μαγνητόφωνο στο πλάι σκορπίζει ωραίους χριστιανικούς ύμνους και χαρούμενα συνθήματα.

«Πλησιάζει Πάσχα, συνεχίζει ή εκθεσίς, και πρέπει νά δώσωμε χαρά σέ πτωχές οικογένειες. Τά ρούχα πού μās έδωσε ή αποθήκη της Προνοίας από την δωρεά τών Σουηδών θέλουν επιδιόρθωσι για νά τά φέρωμε στα μέτρα τών πτωχών της ένορίας μας». Και ή εκθεσίς τελειώνει: «Δουλεύομε μέ χαρά, γιατί νοιώθωμε πώς πάνω άπ' τά κεφάλια μας πλανάται άόρατος ό Χριστός και εύλογεί την εργασία μας, έφ' όσον γίνεται για τους αδελφούς του τους έλαχίστους».

★ ★ ★

Και τά 'Επαρχιακά Τμήματα Προνοίας δέν ύστέρησαν σέ δράσι. Οί παλμοί της αγάπης τους άπλώθηκαν παντου και άγκάλιασαν νοσοκομεία, παιδικούς σταθμούς, γηροκομεία, άσυλα, τις φτωχογειτονίες μέ τά πολύπλοκα προβλήματα.

Είναι αλήθεια ότι ή 'Επαρχία άμιλλάται εις έργα αγάπης τό Κέντρον, διότι τό πνεύμα της Προνοίας έχει έξαπλωθή και εκεί. "Ο,τι γίνεται στο Κέντρον δέν παραλείπεται και στην 'Επαρχία. π. χ. Φροντιστήρια, μαθήματα κ.λ.π.

Άλλά και ή έπαφή τών προσώπων της 'Επαρχίας μέ τά πρόσωπα του Κέν-

τρου, έχει πολύ ωφέλησει. Ὑπάρχουν κυρίες—έντεταλμένες κατὰ τὸ πλείστον—οἱ ὁποῖες ταξιδεύουν ἐπίτηδες στὰς Ἀθήνας, γιὰ νὰ παρακολουθήσουν τὴν ἐργασία ἐκ τοῦ σύνεγγυς, νὰ λύσουν τὶς ἀπορίες τους, νὰ πάρουν ὁδηγίες. Τόσος εἶναι ὁ ζήλος καὶ ἡ δίψα τους γιὰ καλλίτερος τρόπος ἐργασίας, τόση εἶναι ἡ λαχτάρα, μὴ τυχὸν ὑστερήσουν τοῦ Κέντρου.

Ἄλλὰ καὶ ἀντίθετα συμβαίνει. Πολλές κυρίες τῶν Ἀθηνῶν ταξιδεύουν στὴν Ἐπαρχία. Κυρίως τὸ καλοκαίρι, γιὰ παραθερισμό, ὅπου κάνουν τὶς χωρὶς δακοπή... διακοπές τους. Ἐκεῖ ἀσκοῦν τὴν εὐεργετικὴ ἐπιρροή τους στὸ περιβάλλον πού θὰ βρεθοῦν καὶ μεταδίδουν τὸ πνεῦμα τῆς Προνοίας.

Πλείστα ὄσα περιστατικά τὸ μαρτυροῦν.

Μιά κυρία π. χ. θρέθηκε στὸ χωριὸ τὴν ἐποχὴ τῆς συγκομιδῆς τοῦ ἐλαιοκάρπου. Μαζί μὲ τὸν ἄλλο κόσμο, πῆγε κι' αὐτὴ στὸ λιοστάσι γιὰ νὰ παρακολουθήσῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ βοηθήσῃ σ' ὅ,τι μπορούσε.

Ὅταν μὲ τὴ δύσι τοῦ ἡλίου τελείωσε ἡ δουλειά κι' ἐτοιμάσθηκαν νὰ φύγουν, εἶπε κάποια χωρική: —Τῆς καυμένης τῆς κυρα-Φροσύνης οἱ ἐλιές θὰ πέσουν. Χαμένες θὰ πάνε.

Κι' ἔδειξε μερικὰ ἐλαιόδενδρα πιὸ πέρα κατὰμεστα ἀπὸ ὥραϊες ὄριμες ἐλιές.

—Γιατί; ρώτησε ἡ κυρία τῆς Ἀθήνας.

Κι' ἔμαθε ὅτι σοβαρώτατος οἰκογενειακὸς λόγος δὲν ἐπέτρεπε στὴν κυρα-Φροσύνη νὰ ρθῆ στὸ χωριὸ νὰ μαζέψῃ τὶς ἐλιές τῆς.

—Κρίμα! εἶπε ἡ κυρία. Καὶ δὲν τὶς μαζεύουμε ἡμεῖς; Γιατί ν' ἀφίσωμε τὴν κυρα-Φροσύνη ἀβοήθητη; Νὰ ἐγὼ πού θάφευγα αὔριο, ἀναβάλλω τὸ ταξίδι μου. Αὐριο θὰ ξανάρθω ἐδῶ μ' ἕναν ἐργάτη...

Φιλοτιμήθηκαν οἱ χωρικοί. Καὶ τὴν ἄλλη μέρα κουβαλήθηκαν πάλι στὸ λιοστάσι, μαζί μὲ τὴν κυρία. Σὲ λίγες ὥρες ἡ δουλειὰ εἶχε τελειώσει. Καὶ μάλιστα οἱ χωρικοὶ προχώρησαν ἀκόμη περισσότερο. Ἀνέλαθαν καὶ πῆγαν μαζί μὲ τὶς δικές τους ἐλιές καὶ τὸν ἱκαρπὸ τῆς κυρα-Φροσύνης στὸ λιτροῦθι καὶ ἔπειτα ἀπὸ λίγες μέρες ἡ κυρα-Φροσύνη εἶδε τοὺς συγχωριανούς της νὰ τῆς παρουσιάξουν ἕτοιμο σὲ τενεκέδες 60 κιλά λάδι.

★ ★ ★

Ἐπιτροχάδην θ' ἀναφέρωμε τώρα με-

ρικὲς ἀκόμη ἀπὸ τὶς περιπτώσεις ἐργασίας τῶν κυριῶν τῆς Προνοίας:

Ἐφιλοξένησαν γιὰ μικρὰ ἢ μεγάλα χρονικά διαστήματα πρόσωπα ἀπὸ τὴν ἐπαρχία, πού εἶχαν κάποια σπουδαία δουλειὰ ἐδῶ ἢ πού ἔπρεπε νὰ παρακολουθήσουν κάποιο ἄρρωστὸ τους στὸ νοσοκομεῖο. Ἐβοήθησαν καλοὺς ἐκπαιδευτικούς στὴν Ἴδρυσι σχολ.βιβλιοθήκης. Συνεφιλίωσαν ἀνδρόγυνα καὶ ἐχθρευόμενες οἰκογένειες, ἐβοήθησαν στὴν νομιμοποίησι παρανόμων σχέσεων, ἐπροστάτευσαν ὄρφανὰ καὶ πτωχὰ ἐργαζόμενα κορίτσια, ἔφτιασαν προίκες κι ἐβοήθησαν σὲ γάμους ἀπόρων κοριτσιῶν, ξενύχτισαν κοντὰ σὲ ἀρρώστους κι ἐτοιμοθανάτους καὶ τοὺς συνέδεσαν μὲ τὸ Μυστήριον τῆς ζωῆς, ἐπρομήθευσαν ραπτομηχανές σὲ ἀνάπηρα κορίτσια, χάρισαν ραδιόφωνα σὲ τυφλοὺς καὶ ἀνιάτους κατὰκοίτους, ἐπρόλαβαν ἐξώσεις πολυμελῶν οἰκογενειῶν οἰκονομώντας τὰ ἐνοίκια, ἀνέλαβαν τὸ ἐνοίκιο ἀλλὰ καὶ τὴ διατροφή κάποιας ὀλομόναχης γρηούλας ἢ γέροντα, ἐπεσκέφθησαν καὶ ἐνίσχυσαν διάφορα φιλανθρωπικά ἰδρύματα καὶ μέσα στὴν πόλι καὶ γύρω στὰ προάστεια κ.λ.π κ.λ.π.

Μὲ τοὺς τελευταίους σεισμούς στὴν πατρίδα μας οἱ κυρίες τῆς Προνοίας ἔδωσαν τὸ «παρὸν» στὴν περιθαλψὴ τῶν ἀδελφῶν μας σεισμοπλήκτων.

Μὲ πολλὴ στοργὴ ἐτοίμασε ἡ κάθε μιὰ τὸ δέμα της μὲ εἶδη ρουχισμοῦ, μὲ μαγειρικά σκευῆ, τρόφιμα, βιβλία, εἰκόνες, καραμέλες γιὰ τὰ παιδιὰ καὶ ὅ,τι ἄλλο ἢ ἀγάπη ὑπαγόρευσε. Συνεκεντρώθησαν ἔτσι μεγάλες ποσότητες ἀπὸ τὰ ἀναφερθέντα εἶδη, καθὼς καὶ χρήματα. Καὶ ὅλα προωθήθησαν στὸν τόπο τῶν σεισμῶν, ὅπου ἔγιναν δεκτὰ σὰν μηνύματα ἀγάπης καὶ ἀδελφικῆς συμπαραστάσεως καὶ σκόρπισαν τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν παρηγοριά στοὺς δοκιμασθέντας ἀδελφούς. Ἐπίσης ἡ Πρόνοιά μας ἦλθεν ἀρωγὸς στὴν τακτοποίησι πολλῶν ἐκ τῶν ἀπελαθέντων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀδελφῶν.

Μὰ δὲν τελειώνουν οὔτε τὰ περιστατικά, οὔτε οἱ τομεῖς πρὸς τοὺς ὁποίους

έστράφη ή έργασία. 'Αλλ' ούτε καν έπι-
λογή μεταξύ τών άναφερθέντων ήτο δυ-
νατόν νά γίνει. "Όλα δοούνται άπό τόν
παλμό τής χριστιανικής αγάπης και όλα
άποπνέουν τó άρωμα τής αὐτοθυσίας και
τής ταπεινοφροσύνης. 'Απλώς άναφέρα-
με μερικά άπό κείνα που έφθασαν πιό
νωρίς στά χέρια μας.

Θά ήταν όμως παράλειψις νά μήν άνα-
φέρωμε, ως κατακλείδα τών όσων έ-
μνημονεύσαμε, μιá σύντομη έκθεσούλα
κάποιας συνεργάτιδος, που βρέθηκε ανά-
μεσα στις άλλες έκθέσεις έργασίας. Εί-
ναι σύντομη, μά τόσο περιεκτική, τόσο
μεγαλειώδης στην άπλότητά της! Είναι
χωρίς όνομα. 'Αλλά και ή έντεταλμένη
πού τήν έστειλε, παρέλειψε τ' όνομά της.
Σημειώνει μόνο στην άκρη, ότι ή συν-
εργάτις είναι μιá φτωχούλα, μικράς
γραμματικής μορφώσεως.

Μεταφέρωμε τήν έκθεσι αὐτούσια ό-
πως έχει:

"Όλον τόν χρόνο κάθε έβδομάδα έπλε-
να τά ρούχα δύο άρρώστων.

Μία έβδομάδα εργάστηκα σέ ένα πεν-
θούμενο σπίτι, νά τούς πλύνω, νά ράψω
και νά καθαρίσω.

Σέ άλλο πένθος επισκέψεις και γλυκά.

Σέ ένα παράλυτο κάθε βδομάδα τού
κάνω συντροφιά.

Σέ μιá γριούλα τής πήγα δυό ρούχα
και 40 δραχ.

Σέ ένα κορίτσι όρφανό τó στέγασα 3
μήνες, ώσπου ταχτοποιήθηκε.

Στις τυφλές 2 επισκέψεις και γλυκά.

Μιá μητέρα έπεισα νά μήν κάνη έκτρω-
σι, τής έδωσα μιá κουβέρτα και φορεμα-
τάκια μεταχειρισμένα και τρόφιμα 30
δραχ.

Στό σπίτι τις χειμωνιάτικες Κυριακές
φέρνω μιá τυφλή και 2 όρφανά κοριτσάκια
και όσο μπορώ τούς κάνω ευχάριστη τήν
ώρα που μένουν.

"Όσο μπορούσα παρακολούθησα τά κο-
ρίτσια τού Κατηχητικού.

Μιá τέτοια προσφορά ταπεινής δια-
κονίας στη σύγχρονη έποχή μας, τέτοια
δείγματα έμπρακτης χριστιανικής αγά-
πης, σάν αὐτά που έχει νά επιδείξη ή
Πρόνοιά μας, άποτελοῦν ένα έλπιδοφό-

ρο μήνυμα και μιá άπάντησι στό παγ-
κόσμιο αίτημα νά ίδη έπί τέλους ή κοι-
νωνία συνέπεια στη ζωή τών Χριστιανών.
Και όταν λέμε συνέπεια, έννοούμε, 'Αγά-
πη. Στην έποχή μας αὐτή, έποχή τής
διασπάσεως τών πάντων, τó μόνο συνδε-
τικό στοιχείο δέν μπορεί νά είναι άλλο
άπό τήν αγάπη. "Ας δοξάζωμε τó Θεό
πού μάς εκάλεσε 25 χρόνια τώρα στη
διακονία τού μεγάλου αὐτοῦ σκοποῦ που
έχει θέσει ή Πρόνοιά μας, στην ύπηρε-
σία τής 'Αγάπης.

★ ★ ★

'Εν τούτοις παρ' όλα όσα έξετέθησαν
και παρ' όλα όσα πολλαί συνεργάτιδες
έπετέλεσαν και δέν έφεραν εις φώς, ποι-
ός μπορεί νά θεβαιώση ότι έδώσαμε τó
100% τών δυνάμεών μας και έπετύχαμε
αὐτό που άπαιτεί άπό μάς ό Κύριος;
"Ας φαντασθούμε ότι τόν άπολογισμό
τής δουλειάς μας τόν άκούγαμε άπό τó
στόμα Αὐτοῦ τού Κυρίου...

"Αραγε ό Κύριος θά ήταν άπόλυτα ί-
κανοποιημένος άπό μάς; "Ισως κάποιο
λυπημένο βλέμμα Του, ίσως κάποια έκ-
φρασι στην άγια μορφή Του, κάποια κί-
νησις Του νά μάς θύμιζε εκείνη τήν επί-
σκεψι που παραλείψαμε, εκείνον τόν κό-
πο που άποφύγαμε, τó λόγο τής αγάπης
πού δέν ειπαμε, τó δόσιμο εκείνο που
τσιγκουεντήκαμε.... Σάν νά μήν ήταν
'Εκείνος που τά περίμενε όλα αὐτά άπό
μάς. «"Όσα έποιήσατε ενί τούτων τών
άδελφών μου τών έλαχίστων, έμοι έποι-
ήσατε...».

Τελειώνοντας, ός Τόν παρακαλέσωμε
νά φανή έπεικής στις παραλείψεις μας,
νά διώξη άπό τήν καρδιά μας τή χλια-
ρότητα, νά τήν πυρπολήση άπό 'Αγά-
πη, ώστε νά μπορούμε θαύτερα στό νόη-
μα και νά νοιώσουμε καλλίτερα τήν ώ-
μορφιά τής μεγάλης Του έντολης «'Α-
γαπήσεις τόν πλησίον σου ως σεαυτόν».

H ΕΝΤΕΤΑΛΜΕΝΗ

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΩΑΝΝΗΝ ΘΕΟΦΙΛΟΝ FICHTE (1762-1814)

Ἡ γνώμη τοῦ Fichte, καθ' ἣν ὁ περιορισμὸς τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας χάριν τῆς ιδέας τῆς ἐλευθερίας τῶν ἄλλων ἀτόμων, μετὰ τῶν ὁποίων εὐρίσκεται τις εἰς σχέσεις κοινωνικὰς, ἀποτελεῖ τὴν ὅλην περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ δικαίου ἐπιστήμην· ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀποφάνσεως διαβλέπομεν δύο ἄλλας ἐπίσης ἐννοίας, ἀπορροεῦσας ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ δικαίου· ὅτι δηλαδὴ ἕκαστον ἄτομον τυγχάνει ἐλεύθερον, ὅπως διαθέτῃ ἐκάστοτε τὴν βούλησιν αὐτοῦ, ἐνῶ συγχρόνως ἢ ἐλευθέρα βούλησις τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀτόμου προϋποθέτει ἕτερον κόσμον, ἐφ' οὗ καὶ θὰ διοχετεθῆ, τρόπον τινά, ἢ ὅλη δρασὶς αὐτοῦ. Τὰ άτομα, δηλονότι ὄντως ἐλεύθερα, ἐνοῦμενα ἐν τῇ κοινωνίᾳ διαβιοῦσιν ἐν αὐτῇ διὰ τῆς ἐννοίας τοῦ δικαίου· τοῦτου ἕνεκεν θὰ ἠδύνατο νὰ εἴη τις, ὅτι ἄνευ τῆς ἐλευθερίας τῶν ἀτόμων δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἐννοία δικαίου· ἐπι παραδείγματος ἐν πολιτείμασι φύσεως ὀλιγαρχικῆς, εἰς ἃ, ὡς εἰκός, ἢ ἐλευθερία τῆς βουλῆσεως τῶν ἀτόμων χαλαροῦται, ἢ μᾶλλον δεσμεύεται ὑπὸ ἐξωτερικῶν τινων παραγόντων καὶ ἢ αὐταρχία ἀντικαθίσταται ὑπὸ τῆς ἑτεροαρχίας, ἐκεῖ ἀκριβῶς ἢ ἐννοία τοῦ δικαίου, ὡς μὴ δυναμένη νὰ ὑπάρξῃ ἐκπίπτει, ἀφ' οὗ ἐξωτερικὴ ἀνάγκη δὲν ὑφίσταται, οὕσα ἀνύπαρκτος, ἐνῶ ἀφ' ἑτέρου δὲν εἶναι δυνατὴ ἢ ἐλευθερία τῆς βουλῆσεως καὶ συνεπῶς ἢ ὑπέροβασις τῆς ἐλευθερίας ἀτόμου τινὸς ἐπὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἄλλου.

Ἐκαστον ἄτομον μειοῖ τὴν ἑαυτοῦ ἐλευθερίαν, ἐναντι ἄλλου τινὸς ἀτόμου καὶ γενικῶς εἰπεῖν ἢ συστολὴ τῆς ἐλευθερίας ἐκάστου, ὅπως μὴ ταραχθῆ ἢ ἐλευθερία τοῦ ἄλλου καὶ κατὰ συνέπειαν ἢ ἐλευθερία τοῦ συνόλου διατρανοῖ τὴν μεταξὺ τῶν ἀτόμων ὑφισταμένην σχέσιν δικαίου ἐν τῇ κοινωνίᾳ.

Ἐπάρχουσι κατὰ τὸν Fichte ἀξιωματικαί, τρόπον τινά, ἐννοιαὶ δικαίου, ἐν αἷς οὐδεμία χωρεῖ ἀμφισβήτησις περὶ τῆς ὀρθότητος αὐτῶν, ὡς εἶναι ἢ ἐννοία τῆς ὑ-

πάρξεως τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς κυριότητος τῆς ἀτομικῆς ιδιοκτησίας. Πρὸς περιφρούρησιν τῶν δύο ἀνωτέρω τοῦ δικαίου ἐννοιῶν ὁ Fichte εἰσάγει τὴν ἐννοίαν τοῦ ἀναγκαστικοῦ δικαίου, ἥτοι σύνολον ποινικῶν νόμων ἐκφραζόντων τὴν θέλησιν τῶν μελῶν τῆς κοινωνίας, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν διατήρησιν τῶν περὶ οὗ ὁ λόγος ἐννοιῶν. Τὸ ἀναγκαστικὸν δίκαιον, ὡς περιλαμβάνον τὴν προστασίαν ὀρθολογιστικῶν προτάσεων, αἰτινες ἐκ φύσεως τοῖς ἀνθρώποις δωροῦνται, δύναται νὰ ἐπιζήσῃ ἐὰν ἐδράζηται ἐπὶ τῆς λαϊκῆς θελήσεως τῶν πάντων (θεωρία τῆς συνθήκης) ὑπὸ τὴν μορφήν δηλ. θετικῶν νόμων, ὧν ἢ ἐπιβολὴ γίνεται ὑπὸ τοῦ κράτους, τοῦ φορέως τούτου τῆς δυνάμεως (ἐκτελεστικὴ ἐξουσία). Ἡ ἐννοία τοῦ θετικοῦ δικαίου θεμελιῖ τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν, ἥτοι τὰ μέλη αὐτῆς διὰ τῆς θεωρίας τῆς συνθήκης ἀποτελοῦσι τὸ λογικὸν ἔρειμα πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς ἀνωτέρω ἐννοίας. Πᾶσα κοινωνία τοῦ θετικοῦ δικαίου ὀφείλει νὰ ἔχῃ ὑπόδειγμα τὴν ἰδεατὴν κοινωνίαν, ἐν ἣ ἄρχει ἢ ἀφ' ἑαυτῆς καθαρὰ τοῦ δικαίου ἐννοία. Ἡ τυχὸν κατὰ ταῦτα προώθησις τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας, ὅπως πλησιάσῃ ποτὲ τὴν ἰδεατὴν κοινωνίαν συντελεῖται διὰ τοῦ ἔργου τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης· ἐξελιξιμὸς δύναται νὰ θεωρηθῆ κοινωνία τις, ἐὰν ἔχῃ ὡς κύριον ἔργον αὐτῆς τὴν παντὶ σθένει ἐπιδιώξιν τῶν ἀνωτέρω.

Ἐν κατακλείδι ἢ ἐννοία τοῦ Δικαίου ρυθμίζει τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ διαβιούντων ἀτόμων, διότι ὑπέροβασις τῆς ἐλευθερίας ἀτόμου τινὸς ἀποβαίνει πάντοτε εἰς βάρος τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἄλλου καὶ οὕτω ἢ κοινωνία κινδυνεύει νὰ διαλυθῆ· ἥτοι ἢ ἐλευθερία χάριν τῆς ἐλευθερίας θὰ ἔδει νὰ ἀποτελῆ τὸ βασικώτερον ἀξίωμα τῆς περὶ τοῦ δικαίου ἐννοίας τοῦ διαπραποῦς τούτου Γερμανοῦ φιλοσόφου.

A. N. ΖΟΥΜΠΙΟΣ

ΣΕΡΑΦΕΙΜ ΤΟΥ ΣΑΡΩΒ (1759 - 1833)

Ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες ὀρθόδοξοι ἐλάχιστα γνωρίζομεν ἀπὸ τὴν θρησκευτικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν ζωὴν τῶν ἄλλων ὀρθόδοξων λαῶν, καὶ ἰδίως τῶν σλαβικῶν. Καὶ ἐν τούτοις οἱ λαοὶ αὐτοὶ ἔχουν τόσους δεσμούς πνευματικούς μετὰ τὴν ἑλληνικὴν ὀρθοδοξίαν. Τὸ Βυζάντιον τοὺς εἴλκυσε εἰς τὴν πίστιν. Ἕλληνες ἦσαν οἱ πρῶτοι ἐπίσκοποι τῶν. Ἐπὶ πλέον, θεολογίαν ἀξιόλογον ἀνέπτυξαν. Οἱ λαοὶ τῶν εὐσέβειαν ὑποδειγματικὴν παρουσίασαν καὶ ἀγίους μεγάλους ἀνέδειξαν. Ὅποια χαρὰ πρέπει νὰ πλημμυρίζη τὴν καρδίαν κάθε ὀρθοδόξου, ὅταν ἀκούη ὅτι εἰς τὴν ρωσικὴν π. χ. ὀρθοδοξίαν ἀνεφάνησαν μορφαὶ ἁγίων ὡς ἡ τοῦ Ἀγίου Θεοδοσίου τοῦ Πέτσερσκ, τοῦ Ἀγίου Σεργίου τοῦ Ραντουνέξ, τοῦ Ἀγίου Νείλου τοῦ Σόρσκυ ἢ τοῦ Ἀγίου Σεραφεῖμ τοῦ Σαρώβ. Εἶναι τὰ πνευματικὰ ἀναστήματα πού συνεκράτησαν καὶ ἀνεξωπύρηναν τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ, διὰ νὰ ἀνθέξη κατὰ τὸ παρελθὸν εἰς τὰς δοκιμασίας τῶν Ταρταρικῶν ἐπιδρομῶν καὶ σήμερον εἰς τὸν λίθον τοῦ ἀθεϊστικοῦ καθεστώτος. Μίαν τέτοιαν μορφήν, ἡ ὁποία μετὰ τὴν ἀγιότητά της καὶ τὴν ἐπίδρασίν της ἐπὶ τοῦ λαοῦ καλύπτει ὀλόκληρον τὸ τέλος τοῦ 18ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου

(1) Ὁ «στάρετς» εἶναι κάτι ἀνάλογον πρὸς τὸν ἰδικὸν μας «γέροντα». Εἶναι ἡλικιωμένος μοναχός, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ ἐπέρασε ἔτη πολλὰ εἰς τὴν μόνωσιν καὶ τὴν ἀσκήσιν, κάτοχος πλουσιωτάτης πνευματικῆς πείρας καὶ διακρινόμενος ἐπ' ἀρετῇ, ἀνοίγει τὴν θύραν τοῦ κελλίου του διὰ νὰ δεχθῇ τὸν λαόν, νὰ διδάξη, νὰ συμβουλεύσῃ, νὰ παρηγορήσῃ καὶ ἐνίοτε νὰ θεραπεύσῃ καὶ ἀσθενείας. Πλησίον τοιούτων στάρετς ἐτράφησαν πνευματικῶς καὶ μεγάλοι Ρῶσοι διανοούμενοι, ὡς ὁ Γκόγκολ, ὁ Ντοστογιέφσκυ, ὁ Σολόβιεφ, ὁ Κομεάκωφ κ. ἄ.

αἰῶνος θὰ παρουσιάσωμεν εἰς τὰς γραμμὰς αὐτάς. Πρόκειται περὶ τοῦ μεγάλου ἀγίου καὶ στάρετς¹ τῆς ρωσικῆς Ἐκκλησίας, Σεραφεῖμ τοῦ Σαρώβ.

Παιδικὰ ἔτη καὶ νεότης.

Ὁ ἅγιος Σεραφεῖμ ἐγεννήθη εἰς τὴν μικρὰν πόλιν Κούρσκ εἰς τὴν Κεντρικὴν Ρωσίαν, τὴν 19ην Ἰουλίου 1759. Μέσα εἰς εὐνοϊκόν, ἀπὸ θρησκευτικῆς ἀπόψεως, περιβάλλον, ἐμεγάλωνε ὁ μικρὸς Πρόχορος. (Αὐτὸ ἦτο τὸ κοσμικὸν ὄνομά του). «Τίποτε τὸ ἀξιοπαρατήρητον εἰς αὐτὸ τὸ χαρούμενον, τὸ προικισμένον μετὰ ὀρισμένας μόνον ἰκανότητας παιδί, τὸ ὁποῖον ἀναμιγνύεται καὶ παίζει ἀφελῶς μετὰ παιδιὰ τῆς ἡλικίας του, ἔκτος ἀπὸ ἕνα ἰδιαίτερον χάρισμα ἐνοράσεως... Οὕτω, κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς ἀσθενείας του βλέπει τὴν μητέρα τοῦ Θεοῦ νὰ τοῦ ὁμιλῇ καὶ νὰ τοῦ ὑπόσχεται ὅτι θὰ τὸν θεραπεύσῃ»².

Ἡτύχησε νὰ λάθῃ μίαν ἰκανοποιητικὴν μόρφωσιν καὶ εἰς ἡλικίαν 17 ἐτῶν συνεταιρίζεται μετὰ τὸν ἀδελφόν του καὶ ἀνοίγουν μαζί ἕνα μικρὸν ἐμπορικὸν κατάστημα. «Καθὼς ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ περνᾷ τὴν ἡμέραν του εἰς τὸ κατάστημα, νὰ ἐλέγχῃ τοὺς λογαριασμούς, νὰ ὁμιλῇ μετὰ τοὺς πελάτας, ὁ Πρόχορος ἐσηκώνετο πολὺ ἐνωρίς τὸ πρωῖ, διὰ νὰ ἔχῃ τὸν χρόνον νὰ περάσῃ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν τὸ βράδυ ἠσυχολεῖτο μετὰ τὴν μελέτην τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ τὰ συγγράμματα τῶν Πατέρων»³. Ἡ σκέψις του προσανατολιζέται πλέον πρὸς τὴν ὀλοκληρωτικὴν ἀφιέ-

(2) Berh - Gigel: «Prière et sainteté dans l'Église russe», σ. 110.

(3) Valentine Zander: «Saint Séraphim de Sarov», σ. 6.

ρωσιν εις τὸν Θεόν. Ἡ φήμη τῶν «στάρετς» τοῦ φλέγει τὴν ψυχὴν καὶ ἀποφασίζει νὰ ἀσπασθῆ τὸν μοναχικὸν βίον. Θέλει ὁμως πρῶτα νὰ μεταβῆ ὡς προσκυνητὴς εἰς τὸ Κίεβον, τὸ ὁποῖον ὠνομάζετο τότε «μήτηρ τῶν Ρωσικῶν πόλεων» καὶ ἦτο περίφημον διὰ τὰς παλαιὰς ἐκκλησίας καὶ τὰ μοναστήρια. Ἐκεῖ συναντᾷ τὸν σπάρετς Δοσίθεον, ὁ ὁποῖος τὸν συμβουλεύει νὰ μεταβῆ καὶ νὰ γίνῃ μοναχὸς εἰς τὸ ἐρημητήριον τοῦ Σαρῶβ.

Ὅταν ἀποχαιρετᾷ τοὺς ἰδικούς του εἰς Κούρσκ, ἡ μητέρα του τοῦ δίδει ὡς μοναδικὸν θησαυρὸν ἓνα σταυρὸν ἀπὸ χαλκὸν καὶ τὸν εὐλογεῖ μὲ αὐτόν. Ὁ ἅγιος οὐδέποτε θὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν σταυρὸν αὐτόν.

Εἰς τὴν μονὴν τοῦ Σαρῶβ.

Τὴν παραμονὴν τῶν εισοδίων τῆς Θεοτόκου (20 Νοεμβρίου 1779) ὁ νεαρὸς Πρόχορος κτυπᾷ τὴν πόρταν τοῦ Μοναστηρίου τοῦ Σαρῶβ καὶ γίνεται δεκτὸς ὡς δόκιμος. Ἀπὸ τὸ 1779 ἕως τὸ 1793 διάγει τὸ βίον τοῦ δοκίμου καὶ κατόπιν τοῦ μοναχοῦ κατὰ τρόπον ὑποδειγματικόν. «Ἐπακοὴ ἀπόλυτος εἰς τὸν γέροντά του, σωματικὴ ἐργασία ὡς ἀρτοποιὸς τοῦ μοναστηρίου, ὡς ξυλουργὸς καὶ κατόπιν ὡς νεωκόρος· νηστεία, προσεκτικὴ μελέτη τῆς Ἁγ. Γραφῆς καὶ τῶν μυστικῶν συγγραμμάτων τῶν Πατέρων»⁴, αὐταῖ εἶναι αἱ ἀπαραίτητοι πνευματικαὶ ἀσκήσεις ποῦ τοῦ ἐτοιμάζου ἓνα λαμπρὸν μέλλον εἰς τὴν μοναχικὴν ζωὴν.

Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι ὁ νεαρὸς μοναχὸς, κατὰ τὸν χρόνον αὐτόν, ἀποφεύγει τὰς ὑπερβολὰς ἐν τῇ ἀσκήσει. Διατηρεῖ ὅλην τὴν χαρούμενην διάθεσιν τῶν παιδικῶν χρόνων. «Ἐὰν μὲ ἔθλεπες κατὰ τοὺς χρόνους τῆς μοναστικῆς μου δοκιμασίας, ἔγραφε ἀργότερον εἰς κάποιον φίλον του, θὰ διεπίστωνες πόσον ἤμουν χαρούμενος. Ὅταν οἱ μοναχοὶ ἤρχοντο ἀπὸ τὴν καθημερινὴν τῶν ἐργασίαν, πεθαμένοι ἀπὸ τὴν κούρασιν καὶ ἡ ψαλμωδία εἰς τὸν ἑσπερινὸν δὲν ἐλέγετο μὲ πολλὴν ὄρεξιν, τοὺς «πετοῦσα» ἓνα λόγον χαρούμενον καὶ ἐνθαρρυντικὸν καὶ ἰδοὺ ὅτι ἠσθάνοντο πιό

ξεκουρασμένοι καὶ ἤρχιζαν νὰ ψάλλουν μὲ καλὴν διάθεσιν τὴν ἀκολουθίαν. Ἡ χάρα δὲν εἶναι ἀμαρτία, σὲ βεβαιῶ, διότι εἶναι ἀρεστὸν εἰς τὸν Θεόν, ὅπως ὁ ἄνθρωπος ἔχη χαρούμενην καρδίαν».

Μεγάλον μέρος τῆς ἡμέρας ἀφιερώνει εἰς τὴν μελέτην τῶν Γραφῶν: «Ὁ θεῖος λόγος, ἔλεγε, εἶναι ὁ ἄρτος ποῦ τρέφει τὰς ψυχὰς, ποῦ ἐπιθυμοῦν διακαῶς τὸν Θεόν». Περὶ πολλοῦ εἶχε καὶ τὴν προσοχὴν ὡς πνευματικὸν ὄπλον διὰ τὴν κατορθωσὴν τῆς ἀρετῆς. «Τὸ πνεῦμα ἐνὸς προσεκτικοῦ ἀνθρώπου, ἔλεγε, ὁμοιάζει μὲ τὸν φύλακα ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὸ ὕψος ἐνὸς πύργου, ἀγρυπνεῖ ἐπὶ τῆς Ἱερουσαλήμ, τῆς ἐσωτερικῆς Ἱερουσαλήμ τῆς καρδίας του».

Ἐνῶ, μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, ἐπιβάλλει εἰς τὸν ἑαυτὸν του αὐστηροτέρας ἀσκήσεις, πρὸς τοὺς ἄλλους γνωρίζει νὰ εἶναι πάντοτε ἐπεικὴς καὶ ἐφεκτικὸς. Ἀποτρέπει τοὺς ὑπὸ δοκιμὴν μοναχοὺς ἀπὸ τὰς παρατεταμένας ἀγρυπνίας καὶ ἀπὸ σκληραγωγίας ἀνωτέρας τῶν δυνάμεων των, «διότι—λέγει—τὸ σῶμα πρέπει νὰ εἶναι φίλος καὶ βοηθὸς τῆς ψυχῆς, διότι ἄλλως θὰ συμβῆ καθὼς τὸ σῶμα θὰ ἀδυνατίζῃ, νὰ ἀτονῇ μαζί του καὶ ἡ ψυχὴ».

Εἰς ἡλικίαν 28 ἐτῶν κείρεται μοναχὸς καὶ λαμβάνει τὸ ὄνομα Σεραφεῖμ. Μετ' ὀλίγον χειροτονεῖται διάκονος καὶ κατόπιν ἱερομόναχος. «Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἱερωσύνης του, ἐτέλει τὴν θ. Λειτουργίαν καθημερινῶς καὶ ἡ συχνὴ θ. Κοινωνία ἀποβαίνει δι' αὐτόν μία ἀστείρευτος πηγὴ δυνάμεως καὶ χαρᾶς»⁵. Τὴν συχνὴν θ. Κοινωνίαν ἤθελε νὰ συνηθίσουν καὶ οἱ πιστοὶ καὶ προέτρεπε τοὺς ἱερεῖς νὰ διευκολύνουν τοὺς πιστοὺς, ὅπως κοινωνοῦν τακτικῶς. «Ἡ χάρις—ἔλεγε—τὴν ὁποῖαν λαμβάνει κανεὶς ἀπὸ τὰ Ἁγία Μυστήρια εἶναι τόσο μεγάλη, ὥστε ἔχει τὸ χάρισμα νὰ ἀποκαθαίρῃ καὶ νὰ ἀνανεώσῃ κάθε ἄνθρωπον, ὅσον ἀμαρτωλὸς καὶ ἂν εἶναι».

Μέσα εἰς τὸ δάσος.

Φύσις θεωρητικὴ ὁ ἅγιος Σεραφεῖμ, μὲ ἀκατασιγάστους πνευματικὰς ἀναζητήσεις, μὲ φλογερὸν πόθον δι' ἕνωσιν μετὰ

(4). E. Berh — Gigel: μν. ἔργον σ. 110.

(5). V. Zander: μνημ. ἔργον σ. 13.

τοῦ Θεοῦ ἀποφασίζει νὰ ἐξέλθῃ τοῦ μοναστηρίου, νὰ κατοικήσῃ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δάσους, μόνος ἐκεῖ μετὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὰς ἡγαπημένας του πνευματικὰς ἀσκήσεις. Οὕτω «ὁ π. Σεραφεῖμ λαμβάνει τὴν ἀδείαν τοῦ ἡγουμένου του καὶ ἀποσύρεται ἐντὸς τοῦ δάσους. Τότε ἀρχίζει τὴν κατὰ μόνας μακρὰν προσευχὴν του, τὴν ἰλιγγιώδη πνευματικὴν του ἀνάθασιν εἰς σφαῖρας, τῶν ὁποίων τὴν ὑπαρξιν, οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, οὔτε κἀν ὑποψιάζονται. Ἐκεῖ καλεῖται νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν πνευματικὸν δρόμον, χωρὶς καμμίαν βοήθειαν ἀνθρωπίνην ὀδηγούμενος καὶ ἐνισχυόμενος μόνον ἀπὸ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ»⁶. Ὅταν ἦτο ἀκόμη δόκιμος, εἶχε κατασκευάσει μόνος του μίαν καλύθην μέσα εἰς τὸ δάσος. Εἰς αὐτὴν τὴν καλύθην ἀποσύρεται τώρα. Καλλιιεργεῖ ἕνα μικρὸν κήπον, περιποιεῖται μίαν κυψέλην. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ἀρκεῖται νὰ τρέφεται μόνον ἀπὸ χόρτα ἄγρια καὶ καρπούς. Διὰ νὰ ἀναπολῇ τὴν ἐπὶ γῆς ζωὴν τοῦ Κυρίου δίδει εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς γύρω περιοχῆς θιβλικὰ ὀνόματα. Ἔχει τὴν «Ναζαρέτ» του, ὅπου ἀγαπᾷ νὰ ψάλλῃ τὸν χαιρετισμὸν τοῦ ἀγγέλου πρὸς τὴν Παρθένον, τὴν «Βηθλεὲμ» ὅπου μεταβαίνει διὰ νὰ λατρεύσῃ τὸ παιδίον—Ἰησοῦν. Διὰ νὰ διαβάσῃ τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους ὀμιλίαν, ἔχει τὸν κατάλληλον λοφίσκον, ὅπως ἔχει ἐπίσης τὸ «Θαβώρ», τὴν «Γεθσημανῆ», τὸν «Γολγοθᾶ». Μένει ἀπομονωμένος ἐκεῖ καὶ μόνον τὴν Κυριακὴν μεταβαίνει εἰς τὴν μονὴν διὰ νὰ λειτουργηθῇ καὶ κοινωνήσῃ.

Λεπτομερείας τῆς ἐν τῷ δάσει παραμονῆς του ἀπεκάλυψαν ἀργότερον ἄλλοι συνερημίται του, πού ἠσκούντο ἐκεῖ πλησίον. Ἡ Ἁγία Γραφή τοῦ γίνεται πλέον ἀχώριστος σύντροφος καὶ τὴν φέρει πάντοτε μαζί του μέσα εἰς ἕνα σάκκον. «Δὲν εἶναι μόνον ἡ ψυχὴ, ἡ ὁποία χαίρει ἀπὸ τὸν θεῖον λόγον, ἔλεγε, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα λαμβάνει νέας δυνάμεις». —Ὅταν ἐπὶ ὥρας ἐβουθίζετο εἰς τὴν προσευχὴν, ἔλεγε κατόπιν ἐκ τῆς πείρας του «ἡ καρδιά μου εἶναι εἰς αὐτὰς τὰς στιγμὰς ὡσάν

κερίον, τὸ ὁποῖον λυώνει ἐντὸς μου». —Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ φιλία του μέσα εἰς τὸ δάσος μετὰ τὰ ἄγρια θηρία καὶ μετὰ αὐτὰ ἀκόμη τὰ ἐπικίνδυνα ἔρπετά. «Ὅπως εἰς τὸν προπρωτικὸν Ἀδάμ καὶ εἰς τὸν Προφήτην Δανιὴλ, τὰ θηρία ἐβλεπαν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἀγίου τὴν «εἰκόνα» τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπλησίαζον πρὸς αὐτὸν ἡμερὰ καὶ πειθαρχικά. «Γυρίζοντας ἀπὸ τὸ μοναστήριον τὴν Κυριακὴν, ὁ π. Σεραφεῖμ ἔφερε μαζί του τὸν ἄρτον, τὸν ἀναγκαῖον δι' ὅλην τὴν ἑβδομάδα. Δὲν ἐφύλασσε ὁμως τὸν ἄρτον τοῦτον μόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ τὸν ἐμοίραζε μετὰ τὰ ἄγρια θηρία τοῦ δάσους, τὰ ὁποῖα ἀνέμενον τὴν ἐπινοδοῦν του. Κατὰ τὰ λεγόμενα τῶν γειτόνων ἐρημιτῶν, ὑπῆρχον μεταξύ αὐτῶν τῶν ζῶων ἄρκτοι καὶ λύκοι καὶ λαγοὶ καὶ ἀλώπεκες καὶ σαῦρα καὶ φίδια, χωρὶς νὰ ὑπολογίσῃ κανεὶς τὰ πουλιά. «Πῶς κατορθώεις νὰ ἔχῃς τόσον πολὺν ἄρτον δι' ὅλα αὐτά;» τὸν ἠρώτησε κάποτε ἕνας ἐρημίτης, ἔκπληκτος ἀπὸ τὰ τόσα ζῶα ποῦ παρήλαυον καὶ ἐτρέφοντο. «Πῶς τὸ κατορθώνω... δὲν τὸ γνωρίζω. Μόνον ὁ Θεὸς τὸ γνωρίζει» ἀπαντοῦσε ὁ ἅγιος⁷.

Μίαν ἡμέραν ἔπεσεν εἰς τὰ χέρια τριῶν ληστῶν, οἱ ὁποῖοι τοῦ ἐζητοῦσαν νὰ τοὺς δείξῃ κάποιον θησαυρὸν ποῦ ἦτο χωμένος εἰς τὸ δάσος! Εἰς τὴν ἀδυναμίαν τοῦ ἀγίου νὰ τοὺς ἐξυπρητίσῃ, αὐτοὶ τὸν ἐξυλοκόπησαν ἀγρίως καὶ τὸν ἄφησαν σχεδὸν νεκρὸν. Ἐσηκώθη μετὰ κόπου, ἀλλ' ἔκτοτε ἔμεινε κυρτὸς δι' ὅλην τὴν ζωὴν. Ὅταν οἱ λησταὶ αὐτοῦ συνελήφθησαν ὁ ἅγιος ἐζήτησε νὰ τοὺς χαρισθῇ ἡ ποινὴ.

Ὁ βίος ἐνὸς ἀναχωρητοῦ παρουσιάζει δυσκολίας. Ὁ ἅγιος Σεραφεῖμ τὸ αἰσθάνεται. Πολλάκις φόβοι ἀόριστοι καταλαμβάνουν τὴν ψυχὴν του. Ἄλλοτε αἰσθάνεται ἕνα ἄγχος καὶ μίαν λύπην νὰ κυριεύουν τὴν καρδίαν του. Εἶναι «ὁ δαίμων τῆς ἐρήμου», ὅπως ἔλεγεν ὁ ἴδιος, ὁ ὁποῖος προσεπάθει νὰ κυριεύσῃ τὴν ψυχὴν του. Τότε καταλαβαίνει ὅλον τὸ νόημα τῶν λόγων τοῦ Κυρίου: «Τοῦτο τὸ γένος οὐκ ἐκπορεύεται εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ» (Ματθ. 17, 21). Νηστεύει αὐστηρότερον,

(6). E. Berh — Gigel: μνημ. ἔργον σ. 111.

(7). V. Zander: μν. ἔργον σ. 16.

άλλα προπαντός προσεύχεται.

Παρά την επιθυμία του αγίου να μείνει μόνος και άπαρατήρητος, πολλοί άνθρωποι αρχίζουν να έρχονται δια να τον επισκεφθούν, έλκυόμενοι από την φήμη της αγιότητος του. Μοναχοί και λαϊκοί, όλων των τάξεων και ηλικιών έρχονται δια να τον ζητήσουν την συμβουλήν του, να τον ίδουσαν άπλως. Τότε ο π. Σεραφείμ ήναγκάζετο να φράξη την στενήν διάδον που ώδηγούσεν εις την καλύβην του με κορμούς πύκτων δια να εξασφαλίση την ποθητήν του ήσυχίαν.

Εις την ύπηρεσίαν τῶν πτωχῶν.

‘Αλλ’ αυτό δέν τό κατώρθωσε επί πολύ. ‘Η φήμη του είχε τόσον διαδοθή και ή δίψα του λαού ήτο τόσον μεγάλη ώστε μετά την πολυετή αὐτήν άσκησιν, άποφασίζει να επιστρέψη όριστικῶς εις την μονήν του Σαρῶθ και εκεί να άνοιξη την θύραν του κελλίου του δια να δεχθῆ τους άναριθμήτους προσκυνητάς, οί όποιοι θα συρρεύσουν δια να τον γνωρίσουν και να δεχθούν την ευεργετικήν του επίδρασιν. Οὕτω ο άγιος Σεραφείμ καθίσταται ο σεβαστός σάραετς του Σαρῶθ, ο σοφός και έναρετος γέρων, εις τόν όποιον θα εύρουσιν στήριγμα χιλιάδες ψυχῶν.

«‘Η επί χρόνια διαβίωσις του αγίου Σεραφείμ εν άπομονώσει δέν του έδημιούργησε καθόλου αίσθημα άποστροφῆς πρὸς τόν κόσμον, τούναντίον, όταν έφαινέτο ότι δέν ζζη παρά μόνον δια τόν Θεόν, ή θεία άγάπη τόν κάμνει να πλησιάση τους ανθρώπους· όταν έφαινέτο ότι είχε παύσει να ύπάρχη δια τόν κόσμον, ο κόσμος ήρχετο μόνος του δια να του φέρη τους πόνους του και τας θλίψεις του. ‘Ο άγιος Σεραφείμ λαμβάνει κατά τόν καιρόν αὐτόν, ειδικόν χάρισμα από τόν Θεόν, τό χάρισμα τῆς διαγνώσεως τῆς ανθρωπίνης καρδίας»⁸.

Τό φαινόμενον τῆς συρροῆς τῶν πιστῶν εις τό Σαρῶθ είναι μοναδικόν. «‘Η μάζα του λαού, ή όποία νύκτα και ήμέραν εύρίσκετο περίξ του κελλίου του αγίου, έγίνετο πολλάκις μάρτυς θαυμάτων και θαυραπειῶν... Οί προσκυνηταί, οί όποιοι έ-

περνούσαν από τό Σαρῶθ υπερέβαινον πολλάκις τας 2000 την ήμέραν και έβλεπε κανείς ένα συνεχές πήγαινε-ελα εις τόν δρόμον του ‘Αρζαμάζ που ώδήγει εις τό Σαρῶθ. “Εβλεπε κανείς πολυτελή άμάξια πλουσίαν, αλλά και πτωχά κάρρα χωρικών. Πολλοί ήσαν οί προσκυνηταί που ήρχοντο πεζοί, με την ράβδον εις τας χείρας των και τό σακκούλι εις τόν ὄμων των. Πολλάκις ήρχοντο από πολύ μακράν, θαδίζοντες επί έβδομάδας. Καθώς έφθαναν εις τό Σαρῶθ, κατέκλυζαν τους ξενῶνας του μοναστηρίου, έκοιμῶντο εις τό υπαίθρον. ‘Επερίμεναν ενίοτε, επί ήμέρας δια να κατορθώσουν να πλησιάσουν τόν άγιον. Την πρωίαν όταν αί καμπάναι εσήμαινον δια την άκολουθίαν του ὄρθρου και ήνοιγετο ή μεγάλη έξώθυρα, οί προσκυνηταί έπερνούσαν εις την έσωτερικήν αὐλήν, και ώμοιάζαν τότε με τά κύματα τῆς θαλάσσης που έκινούντο ὄπισθεν τῶν λευκῶν τοίχων του μοναστηρίου. ‘Οποία ποικιλία ένδυμασιῶν και διαλέκτων! “Ολοι έπερίμεναν την έξοδον του σάραετς, και ύψωναν τους πόδας των δια να τον ίδουσαν να έξέρχεται εις τό κατώφλιον του κελλίου του. “Όταν έξήρχετο, ένδεδυμένος με λευκόν ράσον, ὀμοίως πρὸς θεϊαν ὄπασίαν, καθὼς ένα φῶς έσωτερικόν περιέλουε τό πρόσωπόν του, ο καθένας προσεπάθει να τόν πλησιάση. «‘Ελάτε, ελάτε, πλησιάσατε» έλεγε και ή «παρέλασις» ήρχιζε. Αί άνθρωπινα μάζαι προσέπιπτον επάνω του με ὄλα τά θάσανά των και ὄλας τας μιζέριαις των. “Ελα εδῶ, κόρη μου», έλεγεν ο σάραετς, θλέποντας μίαν γυναίκα, σπρωγμένην από τό πλήθος και πεσμένην κατά γῆς: «ο άνδρας σου είναι άρρωστος και πρέπει γρήγορα να γυρίσης σπίτι σου». Και δίδοντάς της μίαν φούχταν παξιμάδια, ο άγιος Σεραφείμ την έξαπέστελλε με κλωσύνην»⁹.

Χαρακτηριστικά είναι αί συμβουλαί και αί πνευματικά ὀδηγία που διδει κατά την περίοδον αὐτήν εις τους πιστους που τόν πλησιάζουν. Εις τους άμαρτωλους που ώδηγοῦντο εις την άπελπισίαν έσουνήθιζε να

(8). V. Zander: μν. έργον σ. 24.

(9). V. Zander: μνημ. έργον σ. 31 και 32.

λέγει: «Πρέπει να είναι κανείς έπεικτής άπέναντι τής ψυχής του, να ύποφέρη και να ύπομένη τά έλαττώματά του και τας άτελείας του, όπως όφείλει να ύπομένη τά έλαττώματα τών άλλων». Είς άλλην περιστασιν έλεγεν: «Είς τήν πνευματικήν ζωήν δέν πρέπει κανείς να κάμη πράγματα άνώτερα τών δυνάμεών του». «Δώσε είς τό πνεύμα αυτό που άνήκει είς τό πνεύμα και είς τό σώμα αυτό που άνήκει είς τό σώμα, διά να ήμφορέση τό σώμα να οδηγήση τό πνεύμα είς τήν όδόν τής σωτηρίας». Και είς ανθρώπους τεταραγμένους και άνησυχούς έπανελάμβανε τήν περίφημον φράσιν του: «Προσπάθησε να άποκτήσης τήν έσωτερικήν ειρήνην, και χιλιάδες ανθρώπων θα σωθοϋν γύρω σου». Είς τούς έπιζητούντας να είναι διδάσκαλοι τών άλλων ύπεγράμμιζε: «Τό να διδάσκη κανείς τούς άλλους είναι εύκολον, είναι ως να ρίχνη λίθους από τό ύψος ένός κωδωνοστασίου, τό να εφαρμόζη όμως τά διδασκόμενα είναι ως να κουβαλά τούς λίθους αυτούς πάλιν είς τήν ίκορυφήν του κωδωνοστασίου». Αί συμβουλαί του γενικώς ήσαν πολύ άπλαι: «Δώσε να φάγη είς αυτόν που πεινά, δώσε να πίνη είς αυτόν που διψά. Έσο δίκαιος, φύλαττε τήν ειρήνην και τήν καλήν διάθεσιν».

«Δι' αυτόν ή ιερωσύνη, τήν όποιαν είχε λάθει, δέν ήτο μία άπλη τυπική ύπηρεσία, αλλά μία κλήσις, ή όποιαν περιελάμβανε όλην τήν πληρότητα τών χαρισμάτων τών δοθέντων υπό του Χριστού είς τήν Έκκλησίαν. Ό άγιος Σεραφείμ έθεώρει αυτά τά χαρίσματα ως διαφορετικές όψεις τής ιερωσύνης του και ήσθάνετο ότι είχε τήν έξουσίαν να τά έκδηλώση, παρά τό σκάνδαλον που τυχόν θα προεκάλουν είς μερικούς»¹⁰.

Ό άγιος Σεραφείμ συνήθως δέν έξωμολόγει. Παρέπεμπε τούς μετανοούντας είς τούς έπισήμους έξωμολόγους του μοναστηρίου. Άλλ' όσάκις συνέβαινε να έξωμολογή, όλοι έξεπλήσσοντο από τήν ικανότητά του να εισδύη είς τά μυστικά τής ανθρωπίνης καρδιάς. Έκείνο που τον ένδιέφερε περισσότερο δέν ήτο ή άπαρίθμη-

σις τών άμαρτημάτων και έλαττωμάτων, αλλά ό άνθρωπος όλόκληρος είς τας προσπαθείας του προς άνάθασιν και είς τας πτώσεις του. Είς έκ τών έξωμολογούμενων ώμολόγει: «Μου ώμίλησε δι' όλην μου τήν ζωήν, ώσαν αύτη να έξετυλίχθη έμπρός του». Έκείνο που έξητούσε να έδραιώση είς τήν ψυχήν του μετανοούντος ήτο ή ταπεινώσις και ή έπίγνωσις τής άμαρτωλότητός του. Δέν έκρινε κανένα, και με τήν στάσιν του έφανέρωνε προς τόν έξολογούμενον τήν όρθόδοξον αντίληψιν που είχε περί του μυστηρίου. "Όχι κριτής, αλλά μάρτυς τής μετανοίας του πιστού. «Ό Χριστός είναι άοράτως παρών, παιδί μου, διά να δεχθί τήν έξωμολόγησίν σου... έγώ δέν είμαι παρά ένας μάρτυς, διά να πιστοποιήσω ένώπιόν Του, αυτά τά όποια είπες». «Θεωρών ιδικάς του τας άμαρτίας τών άλλων, γονατίζων πολλάκις ό ίδιος δίπλα από τόν έξωμολογούμενον και ζητών να προσευχηθί είς τόν Κύριον και διά τά ιδικά του άμαρτήματα, αύτη ήτο ή εικών του άγίου Σεραφείμ, ως έξωμολόγου»¹¹.

Η Ε. Berh-Gigel, ως έξης περιγράφει τήν διακονίαν γενικώς του άγίου Σεραφείμ ως σάρετς: «Μυστική και κρυμμένη έν τω Θεω, έως τώρα ή ζωή του, παρυσιάζεται ξαφνικά ως άποκάλυψις, τουλάχιστον μερική, δι' εκείνους που ήσαν ίκανοί να τήν κατανοήσουν, τής ζωής του μέλλοντος αϊώνος. Με ταπεινώσιν και χαρούμενην διάθεσιν δέχεται τούς έπισκέπτας προσφώνων αυτούς «ή χαρά μου». Είς τόν καθένα από αυτούς που έρχονται να τόν έπισκεφθούν διδεται όλόκληρος, είς τόν καθένα γνωρίζει να λέγη έναν λόγον, ό όποιος του ταιριάζει και ό όποιος δέν ταιριάζει παρά μόνον είς αυτόν τόν καθένα ικατορθώνει να τόν κάμη να νιώση τήν πραγματικότητα τής Βασιλείας τών ούρανών και τής ύπερφυσικής ζωής... Εύρίσκαμεν είς τόν άγιον Σεραφείμ όλα τά κλασσικά χαρακτηριστικά του ρώσου σάρετς: τήν γλυκύτητα, τήν συγχωρητικότητα άπέναντι τών έχθρών και προπαντός τήν άπειρον αγάπην δι' όλα τά άν-

(10). V. Zander: μν. έργον σ. 27.

(11). V. Zander: μν. έργον σ. 29.

θρώπινα θάσανα»¹².

Ἡ πνευματικότητα του.

Ἀξίζει νὰ ἰδωμεν δι' ὀλίγων τὴν ἰδιαίτε-
ραν πνευματικότητα τοῦ μεγάλου αὐτοῦ
ἀγίου.

Ὅπως παρατηρεῖ ἡ E. Berh-Gigel «παρὰ
τοὺς πολλαπλοὺς δεσμοὺς ποὺ ἔχει μὲ τὴν
ἀρχαίαν χριστιανικὴν παρόδοσιν, τὴν ρω-
σικὴν καὶ τὴν ἑλληνικὴν, ἡ προσωπικότης
τοῦ ἀγίου Σεραφεῖμ μᾶς δίδει τὴν ἐντύ-
πωσιν μιᾶς φρεσκάδας καὶ ἑνὸς νεωτε-
ρισμοῦ εἰς τὸν τομέα τῆς ἀγιότητος»¹³.
Χαρακτηριστικὸν ἐν προκειμένῳ εἶναι ὅτι
ὁ ἅγιος Σεραφεῖμ ὡς σκοπὸν τοῦ ἐπὶ γῆς
βίου τοῦ ἀνθρώπου θέτει «τὴν ἀπόκτησιν
τῆς χάριτος τοῦ ἀγίου Πνεύματος». «Αὐ-
τὸς ὁ ἑσωτερικὸς καὶ μυστικὸς δεσμὸς τοῦ
ἀγίου Σεραφεῖμ μὲ τὴν τρίτην θείαν ὑπό-
στασιν, τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, δίδει εἰς τὴν φυ-
σιογνωμίαν του ἕνα χαρακτήρα νέον καὶ
προφητικόν, προάγγελον τῆς χαρᾶς τοῦ
μέλλοντος αἰῶνος. Παρὰ τὰ μακρὰ ἔτη
τῆς ἀσκήσεως καὶ τῆς μετανοίας, ἡ ζωὴ
τοῦ ἀγίου Σεραφεῖμ δὲν ἔχει τίποτε τὸ
καταθλιπτικόν. Ἐπάνω ἀπὸ αὐτὴν δὲν
πλανᾶται ἡ εἰκὼν ἑνὸς Θεοῦ ἐξωργισμέ-
νου, ὁ ὁποῖος ἀπαιτεῖ σκληραγωγίας καὶ
δάκρυα διὰ νὰ κατευνασθῇ, ἀλλὰ ἡ εἰκὼν
τοῦ «ἡγαπημένου», τοῦ ὁποίου ἡ θεία ἀ-
γάπη ζητεῖ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, μὲ τὴν σει-
ρὰν του, μίαν θείαν καὶ τελείαν ἀγάπην.
Αὐτὴν τὴν τελείαν ἀγάπην, ὁ ἅγιος Σε-
ραφεῖμ γνωρίζει ὅτι μόνον ὁ Θεὸς δύναται
νὰ τὴν δώσῃ διὰ τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου
Πνεύματος»¹⁴.

Τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐγέμιζε τὴν ζωὴν τοῦ
ἀγίου. Ἡ παρουσία αὐτῆ τοῦ Πνεύματος
ἐξεδηλώνετο καὶ ἐξωτερικῶς. Κατὰ τοὺς
βιογράφους του σταθερὸν σημεῖον τῆς πα-
ρουσίας αὐτῆς ἦτο μία χαρὰ ἀνέκφρατος
καὶ μία εἰρήνη ὑπερφυσικὴ τὰς ὁποίας ὁ
ἅγιος ἠσθάνετο, ἀλλὰ καὶ ἐσκορποῦσε γύ-
ρω του.

Ἄκόμη περισσότερο συνέβαινε ἐνίοτε,
τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον νὰ κατέρχεται, κατὰ

τρόπον αἰσθητότερον, καὶ τότε τὸ σῶμα
τοῦ ἀγίου μετεμορφώνετο μέσα εἰς τὸ φῶς
τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὅσον ἀπίστευτον
καὶ ἂν φαίνεται τοῦτο εἰς ἡμᾶς, «τῶν ὑ-
ποίων τὰ πνεύματα ἔχουν σκοτισθῆ ἀπὸ
τὴν ἁμαρτίαν» (E. Berh-Gigel) τὸ φαινόμε-
νον τοῦτο εἶναι μίαν πραγματικότης. Κατέ-
χομεν εὐτυχῶς μίαν πραγματικὴν μαρτυρίαν
ἐνὸς τοιοῦτου συμβάντος. Πρόκειται διὰ
τὰς σημειώσεις ποὺ ἐκράτησε ὁ Νικόλαος
Μοτοβίλωφ, ἔπειτα ἀπὸ μίαν συνάντησιν
ποὺ εἶχε μὲ τὸν ἅγιον Σεραφεῖμ, καὶ αἱ
ὁποῖαι ἐδημοσιεύθησαν τὸ 1903 εἰς τὴν
«ἔφημερίδα τῆς Μόσχας». Ἴδου τί μᾶς διη-
γεῖται ὁ Μοτοβίλωφ:

«Ἦτο μία ἡμέρα ποὺ ἐχιόνιζε καὶ ἐπι-
πτον χονδραὶ νιφάδες, ὅταν ὁ πατὴρ Σε-
ραφεῖμ μοῦ εἶπε νὰ καθίσω δίπλα του, ἐ-
πάνω εἰς ἕνα κορμὸν δένδρου, μέσα εἰς
τὸ ξέφωτον τοῦ δάσους. Ἦρχισαμεν τὴν
συνομιλίαν γύρω ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.
Μοῦ ἔλεγε συνεχῶς ὅτι σκοπὸς τοῦ βίου
μας εἶναι ἡ ἀπόκτησις τοῦ ἀγίου Πνεύμα-
τος. Εἰς τὸ τέλος τοῦ λέγω: «Πάτερ, ὀμι-
λεῖτε ὄλον τὸν καιρὸν διὰ τὴν χάριν τοῦ
ἀγίου Πνεύματος, τὴν ὁποῖαν πρέπει νὰ
ἀποκτήσωμεν, ἀλλὰ πῶς δύναμαι νὰ τὴν
ἴδω; Τὰ καλὰ ἔργα εἶναι ὁρατά, ἀλλὰ
μήπως τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἶναι ὁρατόν;
Πῶς ἠμπορῶ νὰ γνωρίζω ἂν εἶναι μετ'
ἐμοῦ ἢ ὄχι;»

«Ἡ χάρις τοῦ ἀγίου Πνεύματος—μοῦ
ἀπήντησε ὁ ἅγιος—ἡ ὁποία μᾶς ἐδόθη κα-
τὰ τὴν ὥραν τοῦ βαπτίσματος λάμπει εἰς
τὴν καρδίαν μας, παρὰ τὰς πτώσεις μας
καὶ παρὰ τὰ σκότη ποὺ μᾶς περιτυλίσ-
σουν. Παρουσιάζεται μέσα εἰς ἕνα ἀνέκ-
φραστον φῶς, εἰς ὄλους ἐκείνους, πρὸς
τοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς ἐκδηλώνει τὴν εὐ-
νοϊάν Του. Οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι ἐγνωρίζον
κατὰ τρόπον αἰσθητὸν τὴν παρουσίαν τοῦ
Πνεύματος τοῦ Θεοῦ.»

Τὸν ἠρώτησα: «Πῶς ἠμπορῶ καὶ ἐγὼ νὰ
γίνω μάρτυς ἐνὸς τοιοῦτου φαινομένου;»

Τότε ὁ π. Σεραφεῖμ περιέβαλε τοὺς ὤ-
μους μου μὲ τὸ χέρι του καὶ μοῦ εἶπε: Φί-
λε μου, εἴμεθα καὶ οἱ δύο ἐντὸς τοῦ Πνεύ-
ματος, σὺ καὶ ἐγώ. Διατί δὲν μὲ κυττά-
ξεις;»

«Πάτερ δὲν δύναμαι νὰ σὲ κυττάξω διότι

(12). Μν. ἔργον σ. 114 καὶ 115.

(13). Μν. ἔργον σ. 116.

(14). Αὐτόθι.

τὸ πρόσωπόν σου ἔχει γίνει φωτεινὸν ὅπως ὁ ἥλιος καὶ τὰ μάτια μου εἶναι θαυμάσιμα.

«Μὴ φοβῆσαι, φίλε τοῦ Θεοῦ, διότι καὶ σὺ τώρα ἔχεις γίνει φωτεινὸς ὅπως καὶ ἐγώ. Καὶ ἐσὺ τώρα εὐρίσκεισαι εἰς τὴν πληρότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διότι ἄλλως θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ με ἴδῃς». Καὶ σκύβοντας πρὸς ἐμέ, μοῦ εἶπε γλυκὰ εἰς τὸ αὐτί: «Προσευχήθηκα, μέσα εἰς τὴν καρδίαν μου, πρὸς τὸν Κύριον διὰ νὰ σὲ καταστήσῃ ἄξιον νὰ ἴδῃς, με τὰ σαρκικὰ αὐτὰ μάτια, τὴν κάθοδον τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καὶ ἰδοὺ ὅτι αὐτὴ ἡ θεία χάρις ἐπεσκέφθη καὶ ἐπαρηγόρησε τὴν καρδίαν σου, ὅπως ἡ μητέρα παρηγορεῖ τὰ παιδιὰ τῆς».

«Τὸν ἐκύτταξα τότε καὶ κατελήφθην ἀπὸ ἱερὸν τρόπον. Φαντασθῆτε μέσα εἰς τὸν δίσκον τοῦ ἡλίου, τὸ πρόσωπον ἑνὸς ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος σὰς ὀμιλεῖ. Βλέπετε τὴν κίνησιν τῶν χειλέων του, τὴν ἔκφρασιν τῶν ματιῶν του, ἀκούετε τὴν φωνὴν του, αἰσθάνεσθε ὅτι ἕνα ἀπὸ τὰ χέρια του τυλίσει τοὺς ὤμους σας, ἀλλὰ δὲν βλέπετε οὔτε αὐτὸ τὸ χέρι, οὔτε αὐτὸ τὸ πρόσωπον, παρὰ μόνον ἕνα ἐκτυφλωτικὸν φῶς, τὸ ὁποῖον ἐκτείνεται μακρὰ καὶ γύρω ἀπὸ σὰς, καὶ τὸ ὁποῖον με τὴν λάμπιν του φωτίζει τὸ στῤῥωμα τῆς χιόνος, τὸ ὁποῖον καλύπτει τὸ ξέφωτον τοῦ δάσους καὶ τὰς λεπτὰς νιφάδας πού πίπτουν, ὡσάν ἄσπρη σκόνη».

Τὸ θαυμαστὸν αὐτὸ γεγονός μᾶς ἐνθυμίζει τοὺς ἡσυχαστὰς τοῦ ἁγίου Ὁρους, οἱ ὁποῖοι εἰς στιγμὰς συντόνου προσευχῆς καὶ ἀσκήσεως, ἤξιούντο νὰ βλέπουν, διὰ τῶν σαρκικῶν ὀφθαλμῶν, τὸ ἄκτιστον φῶς τῆς θεότητος, ὅπως οἱ Μαθηταὶ εἰς τὸ Θαβώρ¹⁵.

Ἄλλο χαρακτηριστικὸν τῆς πνευματικότητος τοῦ ἁγίου Σεραφεῖμ ἦτο ἡ ἐπιείκειά του ἀπέναντι τῶν ἄλλων, ἡ κατανόησις καὶ ἡ συμπάθεια ἀπέναντι τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας. «Ἐὰν ἕνας νέος ἢ μία νέα ὁμολογεῖ εἰς τὸν σάρατος ὅτι δὲν ἔχει τὸν καιρὸν νὰ προσευχηθῇ, ὁ ἅγιος

δὲν τοῦ ἔκαμε παρατηρήσεις, ἀλλὰ τοῦ ἔλεγε με γλυκύτητα: «Τὸ οὐσιῶδες εἶναι ὅτι δὲν ξεχνᾷς τὸν Κύριον καὶ ὅτι διατηρεῖς πάντοτε ἀγάπην πρὸς Αὐτόν. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν προσευχὴν, δύνασαι νὰ τὴν κάμῃς καὶ ὅταν ἐργάζεσαι καὶ ὅταν βαδίζῃς, ἀκόμη καὶ εἰς τὸ κρεβάτι σου. Ὁ Θεὸς ἀγρυπνεῖ ἐπάνω ἀπὸ τὴν καρδίαν σου»¹⁶.

Ὅταν ἔμαθε ὅτι εἰς ἕνα γειτονικὸν μοναστήριον γυναικῶν, ἡ νέα ἡγουμένη ἦτο πολὺ αὐστηρὴ καὶ αἱ μοναχαὶ ὑπέφερον, ἐπενέβη καὶ ἐζήτησε τὴν ἀλλαγὴν τοῦ κανονισμοῦ, εἰς τρόπον ὥστε οὗτος νὰ καταστή πῶς ἐλαφρὸς καὶ πῶς προσηρμοσμένος εἰς τὰς δυνάμεις των.

Δίδει τὴν πρέπουσαν θέσιν εἰς τὸ σῶμα καὶ τὴν ὑγείαν καὶ δι' αὐτὸ εἰς πολλοὺς θεραπευμένους συμβουλεύει, «φυλάξατε τὴν ὑγείαν, ὡσάν ἕνα δῶρον πολυτίμον, πού σὰς ἔχει δοθῆ ἀπὸ τὸν Θεόν». Δίδει ὁμως τὴν προτεραιότητα εἰς τὴν ψυχὴν καὶ αὐτὴν προσπαθεῖ νὰ κρατήσῃ διὰ τοῦ ἀγιασμοῦ νέαν. Εἰς ἡλικίαν 73 ἐτῶν, ὅταν αἰσθάνεται νὰ τὸν ἐγκαταλείπουν αἱ δυνάμεις, λέγει: «Μοῦ φαίνεται πῶς τὸ σῶμα μου εἶναι ἤδη νεκρὸν, ἀλλὰ ἡ ψυχὴ μου εἶναι νέα, ὡσάν μόλις νὰ ἐγεννήθη».

Ἡ προσευχὴ εἶναι ἡ προσφιλέστατος τοῦ ἀσχολίου. Δίδει καὶ οδηγίας διὰ τὸ πῶς πρέπει νὰ γίνεται: «Ὅταν κάμῃς τὴν προσευχὴν σου κλείσε τὰ μάτια σου δι' ἕνα λεπτόν καὶ προσπάθησε νὰ συγκεντρώσῃς τὰς πνευματικὰς σου δυνάμεις. Ἐὰν αἰσθανθῇς κούρασιν, σήκωσε τὰ μάτια σου πρὸς τὴν εἰκόνα ἢ πρὸς τὸ ἀναμμένο κερί. Συγκεντρωμένος οὕτω εἰς τὴν προσευχὴν, θὰ εὔρῃς αὐτὴν τὴν πνευματικὴν θέρμην, ἢ ὁποῖα πηγάζει ἀπὸ Αὐτὸν τὸν Κύριον, καὶ ἡ ὁποῖα γεμίζει ὀλόκληρον τὸ εἶναι ἀπὸ εἰρήνην καὶ χαρὰν. Καθόσον ἡ καρδία θὰ θερμαίνεται διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἁγαπημένου, θὰ γεμίξῃ ἀπὸ ἀγάπην πρὸς Αὐτόν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ θὰ ἀποβῇ διὰ σὲ μία πηγὴ χαρᾶς καὶ γλυκύτητος».

Ὁ ἅγιος Σεραφεῖμ γνωρίζει πολὺ καλὰ τὸν σκοπὸν τῶν θλίψεων. Τὰς θεωρεῖ ὡς

(15) Ἰδε Jean Meyendorff: «Introduction à l'étude de gregoire Palamas», Paris 1959

(16). Παρὰ V. Zander: μν. ἔργον σ. 37.

τὸ καλλίτερον εἰσιτήριον διὰ τὴν Βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

Τελευταῖαι ἡμέραι.

Αἰσθανόμενος τὸ τέλος τοῦ ἔλεγε εἰς τοὺς περὶ αὐτόν: «Θὰ φύγω, θὰ σὰς ἀφίσω μετ' ὀλίγον. Σὰς ἀφήνω ὅμως στὰ χέρια τοῦ Κυρίου καὶ τῆς Παναγίας Μητρός Του». Καὶ προσθέτει: «Ὅποια χαρὰ, ὁποῖαι πνευματικαὶ ἀπολαύσεις ἀναμένουν τὴν ψυχὴν, ὅταν οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ θὰ ἔλθουν νὰ τὴν ζητήσουν». Εἰς τὰς τελευταίας τοῦ ὑποθήκας δὲν ξεχνᾷ καὶ τὴν προσφιλῆ τοῦ Ἱεραποστολῆν. Εἰς τὸν συμμαναστήν τοῦ Τίμωνα παραγγέλλει: «Σπεῖρε, σπεῖρε παντοῦ καὶ ὅπου ἠμπορεῖς τὸν σίτον, πού ὁ Κύριος σοῦ ἔχει δώσει. Σπεῖρε τον εἰς τὴν ἀγαθὴν γῆν, σπεῖρε εἰς τὰ χαλίκια, σπεῖρε εἰς τὴν πέτραν, σπεῖρε εἰς τὸ ἄκρον τῶν δρόμων, σπεῖρε ματαξὺ τῶν ἀκανθῶν. Διότι ἠμπορεῖ νὰ συμβῇ οἱ σπόροι νὰ φυτρώσουν καὶ νὰ φέρουν τὸν καρπὸν των».

Ἦτο ἡ 1 Ἰανουαρίου τοῦ 1833. Κυριακὴ. Ὁ π. Σεραφεῖφ μεταβαίνει εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Μονῆς, ἀσπάζεται τὰς εἰκόνας, κοινωνεῖ καὶ ἀποχαιρετᾷ τοὺς παρευρισκομένους ἀδελφούς. Τὸ θράδου τὸν ἀκοῦν νὰ ψάλλῃ μέσα εἰς τὸ κελλίον του. Μετ' ὀλίγον γονατιστός, ἔμπρὸς εἰς τὴν

εἰκόνα τῆς Παναγίας, μὲ ἀνοικτὸν ἔμπρὸς τοῦ τὸ Εὐαγγέλιον, ὁ μέγας ἅγιος, εἰς αὐτὴν τὴν στάσιν παραδίδει τὴν ψυχὴν του εἰς τὸν Σωτῆρα Του. Τὸ πρωτὸ οἱ μοναχοὶ τὸν εὐρίσκουν νεκρόν. Τὸ κερί πού κρατοῦσε εἰς τὸ χέρι του εἶχε κάψει μίαν γωνίαν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ὀλίγος καπνὸς ὑπῆρχε ἀκόμη εἰς τὸ κελλίον. Ἀπέθανε μὲ τὸν τρόπον πού εἶχε κάποτε προεῖπει... Τὸν ἐτοποθέτησαν εἰς τὸ φέρετρον, πού εἶχε πρὸ πολλοῦ κατασκευάσει ὁ ἴδιος. Εἰς τὴν Μητρόπολιν τοῦ Σαρώβ ἐπὶ ὀκτῶ ἡμέρας τὰ ἀπειράριθμα πλήθη παρελαύνουν διὰ νὰ ἀσπασθοῦν μὲ σεβασμὸν τὸ σκῆνωμα τοῦ μεγάλου ἀγίου καὶ πνευματικοῦ των πατρός. Μετὰ 70 ἔτη, τὴν 19ην Ἰουλίου 1903 (ἐπέτειαν τῆς γεννήσεώς του), ἡ μεγάλη καμπάνα τῆς Μητροπόλεως τοῦ Σαρώβ ἀνήγγειλε εἰς τοὺς πιστοὺς ὅτι ἤρχιζε μία ἐπίσημος ἀκολουθία. Ἡ ἀκολουθία κατὰ τὴν ὁποίαν, ὁ π. Σεραφεῖφ ἀνεκνήρυχθη καὶ ἐπισήμως Ἅγιος τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας. «Ὁ πῶς μέγας ἀπὸ τοὺς συγχρόνους Ρώσους ἀγίους...»¹⁷.

ΣΟΛΩΝ Γ. ΝΙΝΙΚΑΣ

(17) Jean Meyendorff: «L'Église Orthodoxe hier et aujourd'hui» σ. 103.

'Επιστολαί

ΛΕΙΠΕΙ ΤΟ ΘΑΡΡΟΣ

'Αγαπητές μου «'Ακτίνες»

«Λείπει τὸ θάρρος» γράφει σὲ ἓνα ἀπὸ τὰ σημειώματα τοῦ τευχους Μαΐου ὁ συντάκτης τῶν ἀπόψεων.

Εἶναι αὐτὸ μιὰ πραγματικὴ διαπίστωση, τὸ νοιώθουμε στὴν καθημερινή μας ζωὴ. Κάθε φορὰ πού διαπιστώνουμε διάφορες ἀτασθαλίες στὰ ἄτομα ἢ στὴν κοινωνία, ἐξανιστάμεθα, θυμώνουμε, ἀγανακτοῦμε, λέμε ὅσα μπορούμε ἐν στενῷ κύκλῳ, καὶ ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα, ἢ ὅποια ποτὲ δὲν ἔρχεται γιὰτὶ φυγομαχοῦμε, γιὰ νὰ μιλήσουμε καὶ νὰ ὑπερασπισθοῦμε τὴν ἀλήθεια, τὸ θάρρος μας χάνεται καὶ ἡ δῆθεν σύνεσις μᾶς φυμῶνει τὸ στόμα.

Μερικοὶ ἀναβάλλουν γιὰ τὴν ἡμέρα τῶν ἐκλογῶν νὰ ἐκδικηθοῦν μὲ τὴν ἱερὴ ψήφου τους τὸ κακὸ, ἂν πρόκειται γιὰ πολιτικούς. "Ἄν πρόκειται γιὰ ἐκκλησιαστικούς ντε-πόμεθα νὰ μιλήσουμε. Σ'εβόμεθα τὸ σχῆμα. Τὰ χαρίζουμε ὅλα. "Ἄν ἄλλα πρόσωπα ἀσχημονοῦν εἰς θάρος τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀρετῆς, λόγῳ δειλίας τὰ παραπέμπο-μεν στὴν θεία δική.

"Ἐτσι τὰ θέματα περνοῦν, τὰ γεγονότα τρέχουν καὶ τὰ «λεωφορεία χάνονται» ἀφῆνοντας πίσω σύννεφο σκόνῃ γιὰ τοὺς «συνετοῦς».

Πραγματικὰ μᾶς λείπει τὸ θάρρος. 'Ἀλλὰ τί πρέπει νὰ γίνῃ; Γιὰ ποιὸν νὰ μιλήσωμε πρῶτα καὶ γιὰ ποιὸν δεῦτερα; Κι' ἐμεῖς πού βλέπουμε τόσα λάθη στοὺς ἄλλους, μπορούμε νὰ ποῦμε «τίς ἐλέγξει με περὶ ἁμαρτίας;» Μποροῦμε νὰ κάμωμε ἄγῶνα ἀφοῦ εἴμεθα σχεδὸν ὅμοιοι ἢ καὶ περισσότερον ἔνοχοι σὲ σφάλματα πού μᾶς κλείουν τὸ στόμα νὰ μιλήσῃ καὶ τὰ μάτια νὰ βλέπουν, καὶ μήπως λείπει τὸ θάρρος γιὰτὶ φοβοῦμεθα ὅτι θὰ ἀκούσωμεν τὸ «ἰατρεῖ, θεράπευσον σεαυτόν;»

Νομιζῶ πῶς τὸ θάρρος μπορεῖ νὰ θρεθῇ ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἔχη τὴν τόλμην νὰ διακηρῶνῃ διὰ τὸν ἑαυτὸν του «ἦμὲν ποτε καὶ ἡμεῖς σκότος». Τώρα δὲ νὰ εἶναι τέτοια ἡ ζωὴ πού νὰ μπορῇ νὰ πῇ «νῦν δὲ φῶς ἐν Κυρίῳ». 'Ἐάν δὲν γίνῃ αὕτῃ ἡ προσωπικὴ ἀλλαγὴ, ἀνανέωσις καὶ ἀνασύνταξις, τὸ θάρρος πάντα θὰ μᾶς ἐγκαταλείπῃ. Γιὰτὶ τὸ πραγματικὸ θάρρος τὸ ἔχουν οἱ ἐν Χριστῷ ἐλεύθεροι, εἶπεν ὁ Παῦλος.

Εὐχαριστῶ διὰ τὴν φιλοξενίαν
Π. ΦΩΤΕΙΝΟΣ

Πολλὰ εἶναι, ἴσως, τὰ παράδοξα φαινόμενα τῆς καθημερινῆς ζωῆς καὶ κινήσεως εἰς τὰς Ἠνωμένους Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς. Καὶ, τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος φαινόμενον, ἀσφαλῶς, τὸ παραδοξότερον ὄλων. Καὶ τοῦτο διότι, ἡ μὲν χώρα, ἐπισήμως τοῦλάχιστον, εἶναι ἀνεξίθρησκος, στὴν πραγματικότητά ὅμως, ἡ πράξις καὶ ἡ πίστις ἐνὸς ἐκάστου τὸ ἀντίθετον, καὶ παράδοξον, παρουσιάζει. Παίρνω τὸ θάρρος νὰ γνωρίσω, πρὸς τὸν ἀχώριστον ἐν τῇ ξένῃ συντροφῶν μου, τὰς «'Ακτίνας», ποῖον τὸ παράδοξον.

Κατὰ κανόνα, κάθε κάτοικος τῶν Η. Π. Α. ὁμολογεῖ ὅτι ἀνήκει ὡς πιστὸς εἰς μίαν τῶν Ἐκκλησιῶν ἢ τὴν Συναγωγὴν, ἢτοι Ρωμαιοκαθολικὴν, Διαμαρτυρομένην, Ὀρθόδοξον ἢ τὴν Ἑβραϊκὴν Συναγωγὴν. Εἰς σχετικὰς ἐρεῦνας, 95% ἐδήλωσαν ὅτι ἀνήκουν εἰς μίαν τῶν ἄνω ἐνοριῶν καὶ μόνον 5% ἐδήλωσαν ὅτι δὲν ἔχουν καμμίαν προτίμησιν Ἐθρησκείας. Δείγμα τῆς ὡς ἄνω ἐρεύνης θεωρεῖται καὶ τὸ γεγονός τὸυ τακτικοῦ ἐκκλησιασμοῦ. Εἰς τὸ ἐρώτημα «ἐκκλησιασθήκατε Κυριακὴν ἢ Σάββατον κατὰ τίς δώδεκα τελευταῖες ἐβδομάδες», ἡ ἀπάντησις ἦτο καταφατικὴ κατὰ 68% ἐπὶ τοῦ συνόλου, ἢτοι 82% Καθολικοί, 68% Διαμαρτυρόμενοι καὶ 44% Ἑβραῖοι καὶ Ὀρθόδοξοι. Τὸ ποσοστὸν τῆς ἀναλογίας προσδιορίζεται μὲ τὴν δύναμιν ἐκάστης Ἐκκλησίας ἢ Συναγωγῆς. Τὸ πλήρωμα τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Βορείου καὶ Νοτίου Ἀμερικῆς ὑπολογίζεται εἰς 1,500,000 ψυχῶν. Εἰς τὰς ὡς ἄνω ὅμως ἀναλογίας ὑπολογίζονται ὅλοι ἀπὸ κοινοῦ οἱ Ὀρθόδοξοι. Ἐνα Ἀμερικανικὸν Ἰνστιτούτον Κοιτῆς Γνώμης—Gallup Poll—ἀπεκάλυψε ὅτι 58% τῶν ἐνηλίκων ἀμερικανῶν ἐκκλησιασθήσαν τὰς τελευταίας τέσσαρες ἐβδομάδες.

Ἡ κίνησις τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων παρουσιάζει πρωτοφανῆ ἀνθρῖσιν. Αἱ ἐκθέσεις 241 διαφόρων Ἐκκλησιῶν ἀποκαλύπτουν ὅτι ἡ αὔξησις ἐγγραφῆς κατηχουμένων—ἐνηλίκων καὶ ἀνηλίκων—ὑπερέβη κάθε προηγουμένον ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας. Κατὰ τὴν διετίαν 1947-1949 ἡ ἐγγραφὴ κατηχουμένων—ἐνηλίκων καὶ ἀνηλίκων—ἠύξηθη κατὰ 7.3%. Ἡ ἐγγραφὴ μελῶν εἰς Ἐκκλησίας καὶ Συναγωγὰς κατὰ 5.8%, ἐν ἀντιθέσει μὲ τὴν αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ μόνον κατὰ 3.6%. Τὸ ἔτος 1953, ἡ συνολικὴ ἐγγραφὴ κατηχουμένων ἦτο 35,389,000.

Θὰ εἶναι ἀξιοσημείωτον καὶ τὸ γεγονός ὅτι ἐκ τῶν 95 γεροῦσιαστῶν τῶν ἐκ τῆς συνθέσεως τῆς 83ης συνόδου τοῦ Κογκρέσου, μόνον ἓνας ἐδήλωσεν ὅτι δὲν ἀνήκει

ἢ δὲν συμμετέχει εἰς καμίαν ὁμολογίαν. Πέντε δέ, ἄορίστως ἐδήλωσαν «διαμαρτυρόμενος».

Εἰς τὸ ἐρώτημα «Τί πιστεύουν οἱ Ἀμερικανοί;» οἱ ἔρευνες ἀπαντοῦν ὅτι: Κατὰ γενικὸν κανόνα πιστεύουν εἰς ἕνα Θεόν. Τρεῖς διάφοροι ἔρευναί ἀπεκάλυψαν ὅτι 97%, 96%, καὶ ἡ τρίτη 95% τῶν Ἀμερικανῶν πιστεύουν εἰς τὸν Θεόν. Ὡς ἤδη εἰδομέν, 75% θεωροῦν ἑαυτοὺς μέλη Ἐκκλησιῶν ἢ Συναγωγῶν. 65% περίπου ἐκκλησιάζονται τακτικῶς καὶ κατὰ διαστήματα. Τὸ ἔτος 1950 57% τοῦ ὅλικοι πληθυσμοῦ, ἦτοι 85,319,000 ἦσαν τακτικά μέλη Ἐκκλησιῶν ἢ Συναγωγῶν. Τὸ δὲ ἔτος 1953, 94,842,000 ἦσαν μέλη Ἐκκλησιῶν ἢ Συναγωγῶν, ἀναλογία 59.5% ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας. Εἰς τὸν χαιρετησθήριον λόγον του, εἰς τὴν ἐν Evanston, ILL., Συνέλευσιν τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, ὁ πρῶν Πρόεδρος Eisenhower παρετήρησεν ὅτι: «Ἀντιθέτως εἰς τὸ πῶς σκέπτονται πολλοί, τὸ ποσοστὸν τοῦ πληθυσμοῦ ποῦ ἀνήκει εἰς τὰς Ἐκκλησίας, ὀσμῆρας αὐξάνει. Ἐντὸς ἑκατονταετίας τὸ ποσοστὸν τοῦτο ἔχει πολλαπλασιασθῆ περισσότερον ἀπὸ τρεῖς φορές».

Παρ' ὅλον ὅτι δὲν ὑπάρχουν στατιστικαὶ προηγουμένων ἐτῶν, ὑπολογίζεται ἐν τούτοις ὅτι ὄχι περισσότερον ἀπὸ 10-15% τοῦ ὅλικοι πληθυσμοῦ ἀνήκεν εἰς Ἐκκλησίας ἢ Συναγωγὰς μετὰ τὴν ἑναρξιν τοῦ 19ου αἰῶνος.

Προσεύχονται οἱ Ἀμερικανοί; 90% ὁμολογοῦν ὅτι προσεύχονται κατὰ καιροῦς. Ἐκτιμῶν δεόντως τὸν κληρὸν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν, 68% πρεθεοῦν ὅτι ὁ κληρὸς ζῆ καὶ πολιτεύεται μετὰ πλήρη κατανόησιν. Εἰς τὸ ἐρώτημα «ποῖος προσφέρει σημαντικωτέρας ὑπηρεσίας ἐκ τῶν κυβερνητικῶν ἡγετῶν, ἐμποροβιομηχανῶν, ἐργατικῶν καὶ θρησκευτικῶν ἡγετῶν εἰς τὴν χώραν» ἡ ἔρευνα εἰδείξεν ὅτι: Τὸ 1942 οἱ θρησκευτικοὶ ἡγῆται κατεῖχον τὴν τρίτην θέσιν καὶ τὸ 1947 τὴν πρώτην. Συγκεκριμένως, 32.6% οἱ θρησκευτικοὶ ἡγῆται. 18.8% οἱ ἡγῆται ἐμποροβιομηχανίας. 10.6% οἱ ἡγῆται ἐργατικῶν κινήσεων, 6.7% τὸ Κογκρέσσον. Ἡ ἴδια ἔρευνα ἀπεκάλυψεν, διὰ τὸ ἔτος 1953, ὅτι 49% τῶν Ἀμερικανῶν ἐξέλεξαν τοὺς θρησκευτικοὺς ἡγῆτας «ποῦ προσφέρουν σημαντικωτέρας ὑπηρεσίας εἰς τὸ γενικὸν καλὸν» καὶ ὡς τοὺς πλέον ἀξιόπιστους. «Καμία ἄλλη ὁμάς—εἴτε κυβερνήσις, εἴτε τὸ κογκρέσσο, εἴτε ἡ ἐμποροβιομηχανία ἢ ἐργατικὴ κίνησις—ἐπλησίασεν τὸ ὕψος ἢ τὴν δύναμιν ἢ τὸ γόητρον τῶν λειτουργῶν τοῦ Θεοῦ. Παρατηρεῖται ἐπίσης ὅτι, ἀναμφιβόλως, συνεχῶς τὸ γόητρον τοῦ κληροῦ ὑπεισέρχεται εἰς τὴν συνειδησιν τῶν Ἀμερικανῶν. Καὶ τοῦτο, διότι ἀντανακλᾷ

εἰς τὴν καθολικὴν συνειδησιν ἢ ἀνυψουμένη γενικῶς θέσις τῆς θρησκείας εἰς τὴν ἀμερικανικὴν κοινωνικὴν ζωὴν.

Διὰ τὴν Ἁγίαν Γραφήν, Παλαιὰν καὶ Καινὴν Διαθήκην, 86.5% πιστεύουν ὅτι εἶναι «ὁ Θεόπνευστος Λόγος τοῦ Θεοῦ». Οἱ Ἀμερικανοὶ γονεῖς πιστεύουν κατὰ 98%, ὅτι τὰ τέκνα τῶν δέον ὅπως τύχουν κατηχήσεως καὶ ἀναπτύχθωσιν ὡς μέλη τῆς Ἐκκλησίας. Θεωροῦν δέ, 75%, τὴν θρησκείαν ὑψίστης σπουδαιότητος ζήτημα.

Αἱ σύντομοι αὗται ἔρευναί διεξήχθησαν κυρίως, ἀπὸ κοσμικοὺς ὀργανισμοὺς καὶ ἐδημοσιεύθησαν κατὰ καιροῦς εἰς τὸν κοσμικὸν καὶ σοβαρὸν τύπον ὅπως τὰς ἐφημερίδας New York Times, New York Herald Tribune, Ladies Home Journal, Information Service, NBC Newsweek Documentaries. Καί, δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον, χρῆζον ἰδιαιτέρας προσοχῆς εἰς τὸν κάθε ἀνθρώπον.

Ὡς Ἑλληνορθόδοξοι, ἐπέγει νὰ διαγνώσωμεν, κληρὸς καὶ λαός, τὸν ῥόλον τοῦ διαδραματιζέμεν ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἐν τῷ κόσμῳ. Ἄν καὶ τὸ κατωτέρω ἀπόσπασμα προέρχεται ἀπὸ πνευματικὸν ἡγῆτην, τὸν Σεβασμιώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Ἀμερικῆς, Βορείου καὶ Νοτίου, ἐν τούτοις πολλὰ λέγει καὶ πολλὰ ἐννοεῖ. Εἰς τὴν ἐκθεσίν του πρὸς τοὺς κληρικοὺς καὶ λαϊκοὺς ἀντιπροσώπους τῆς XVII κληρικο-λαϊκῆς Συνελεύσεως ἐν Denver, Colorado, συνελθούσης ἀπὸ 28ης Ἰουνίου ἕως τῆς 3ης Ἰουλίου 1964, ὁ Σεβασμιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀμερικῆς Κος Κος Ἰάκωβος, ἐπὶ λέξει, εἶπε: «...Χθές, μὰς ἠτένιζον ὡς ἀσήμοντον Ἐκκλησίαν μιᾶς ἐθνικότητος. Σήμερον, μὰς ἀτενίζουσιν ὡς ἀξιόπιστον Ἐκκλησίαν μετ' ἐθνικῆς ἀξίας. (Ethnic Values). Χθές, εἴμεθα ἡ Ἐκκλησία τῆς τυπικῆς λατρείας. Σήμερον, εἴμεθα ἡ ζωσα Ἐκκλησία, ὄχι τοῦ παρελθόντος, ἀλλὰ τοῦ παρόντος...»

Περὶ τὸν νὰ σημειώσῃ τις, ὅτι οἱ ἐπὶ τοῦτο κοινωνιολογοὶ καὶ ἄλλοι παρατηρηταί, διαθλέπουσιν ὅτι αἱ συνειδηταὶ καὶ καθολικαὶ πεποιθήσεις, θρησκευτικαὶ πεποιθήσεις, ἐπιδρῶν ὅπωςδὴποτε εἰς τὴν καθημερινὴν καὶ κοινωνικὴν ζωὴν ἐνὸς ἐκάστου Ἀμερικανοῦ. Ἄς σημειώθῃ καὶ τὸ γεγονός ὅτι ἡ τεκνογονία θεωρεῖται συνειδητῆ καὶ καθολικῆ πίστις, ὄχι μόνον εἰς τὰς μάζας τοῦ λαοῦ ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἀνεπτυγμένας τάξεις. Πολιτικοί, δικηγόροι, ἱατροί, καθηγηταί, ἐμπόροι, βιομήχανοι, γενικῶς ὄλοι, ἔχουν τρία ἢ περισσότερα τέκνα, πλεῖστοι ὅσοι δὲ πέντε ἢ περισσότερα.

Αὐτὰ ἀπὸ τὰ λίγα, ἴσως ὄχι καὶ τόσον γνωστά, παράδοξα τοῦ Ἀμερικανικοῦ λαοῦ τῶν Η. Π. Α. ἐν μέσῳ 20ῦ αἰῶνι.

Πρεσβ. ΣΤΥΛ. Ν. ΜΑΡΚΑΝΤΩΝΗΣ
Watertown, New York

ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ

Δαβίδ "Οϊστραχ.

Με έκδηλη συγκίνηση ο μουσικός κόσμος των έγχορδων οργάνων και μαζί μ' αὐτὸν δλόκληρο τὸ μουσόφιλο κοινὸ τῶν Ἀθηνῶν παρηκολούθησε τὶς ἐμφανίσεις τοῦ Ρώσου βιολιστοῦ Δαβίδ "Οϊστραχ στὸ Ἡρώδειο, οἱ ὁποῖες ἐδόθησαν μὲ τὴ συμμετοχὴ τῆς Ὀρχήστρας τοῦ Ραδιοσταθμοῦ Ἀθηνῶν μὲ διευθυντὴ τὸν Γάλλο ἀρχιμουσικὸ κ. Μποντώ. Σήμερα, ὁ Δ. "Οϊστραχ γιὰ μὲν τοὺς μουσικοὺς τῶν έγχορδων ὅλου τοῦ κόσμου εἶναι ἀναμφισβητήτως ἕνα μυθικὸ καὶ ἀσύλληπτο πρότυπο, μιὰ συναρπαστικὴ μουσικὴ μοναδικότητα, γιὰ δὲ τὸ διεθνὲς κοινὸ τῶν συναυλιῶν, ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους καὶ ἴσως ὁ μεγαλύτερος ζῶν βιολιστὴς τῆς ἐποχῆς μας.

Ἀπὸ τοὺς τελευταίους δίσκους του καὶ ἰδίως ἀπὸ τὶς ξένες ἀναποκρίσεις σχετικῶς μὲ τὶς ἐπιδόσεις τῶν τελευταίων συναυλιῶν του, σχηματίζει καεῖς τὴν ἀντίληψη ὅτι ὁ διάσημος καλλιτέχνης διέρχεται τὴν εὐτυχέστερη περίοδο τῆς μουσικῆς του σταδιοδρομίας, τὴν περίοδο ἐκείνη τῆς πλήρους μουσικῆς ζωτικότητος καὶ ἰδίως τῆς μουσικῆς ὀριμότητος. Τὸ παίξιμό του ἔχει ἀποκτήσει ἐκείνη τὴν στοχαστικότητα τῆς ἀκμῆς, τοῦ μόχθου, τῆς εὐρυμαθείας, γεγονὸς τὸ ὁποῖον προσδίδει στὴν ἔκφρασή του, ἕνα τόνο ἀγέρωχο, ἀρενωπὸ, θεληματικὸ, ἀπηλαγμένο ἀπὸ κάθε μεταοδοξία καὶ κοῦφες παρορμήσεις. Τὸ πνεῦμα του διερευνᾷ καὶ πασχίζει γιὰ τὴν εὔρεση καὶ τὴν ἔκφραση τοῦ Μεγάλου, τοῦ Ὑψηλοῦ, τοῦ Ἐνθεοῦ. Ἡ νότα δὲν εἶναι πλέον ἕνας μοναχικὸς ἦχος, μιὰ συχνοῦς παλμικῶν δονήσεων, ἀλλὰ ἕνα νόημα, μιὰ ἰδέα, ἕνας ψυχικὸς παλμὸς, τὸν ὁποῖον προσπαθῆ νὰ ἀποκαλύψῃ σὲ συνδυασμὸ μὲ ὅλες τὶς ἄλλες νότες—νόηματα.

Ἡ ἐκπληκτικὴ τεχνικὴ του εἶναι ἀπολύτως πειθαρχημένη στὴ διακονία τῆς ἐκφράσεως. Δὲν εἶναι ὁ μουσικὸς ἀκροβάτης. Εἶναι ὁ μελίρρυτος ὁ ἑλλάλος ρήτωρ ὁ ὁποῖος συναρπάζει καὶ γοητεῖ ὄχι μόνον μὲ τὰ ἐκφραστικὰ σχήματα καὶ τὴν τεχνικὴν, ὅσο μὲ τὴν βαθύνοια τὴν εἰλικρίνεια, τὸ ὑψηλότερον.

Ἡ ὄρχηστρα τοῦ Ραδιοσταθμοῦ δὲν μπορῶ νὰ πῶ ὅτι ἀντεπεκρίθη πλήρως στὶς αξιώσεις τῆς ἐιδικῆς περιπτώσεως. Ἀρρυθμίαι, ἀκαταστασίες στὶς «ἀντρέ» ἀσυμφωνίας στὰ πνευστά, ἐματῶν ἄν τις προσδοκίαι αὐτῆς τῆς μεγάλης εὐκαιρίας. Ἡ εὐθύνῃ βαρύνει φυσικὰ τὸν ἀρχιμουσικὸ

κὸ κ. Μποντώ ἀλλὰ καὶ τοὺς μουσικοὺς τῶν πνευστῶν οἱ ὁποῖοι ἦσαν τακτικὰ ἀπρόσεκτοι. Γιὰ τὴν ἐρμηνεία τοῦ «Κοριολάνου» ὑπῆρχαν πολλὲς ἀντιρρήσεις ἰδίως στὰ «τέμπι».

Τρίο Μπολτσάνο

Τὸ χαρακτηρίζω ὡς «ἀπώλεια» μιᾶς μεγάλης εὐκαιρίας τὸ ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι φιλόμουσοι δὲν ἐγνώρισαν τὸ περίφημο «Τρίο Μπολτσάνο». Ἦλθε στὴν Ἀθήνα ξαφνικὰ, ἔδωσε μιὰ συναυλία χωρὶς καμμιὰ διαφήμιση καὶ προετοιμασία στὸ Ἰταλικὸ Ἰνστιτούτον καὶ ἔφυγε ὅπως ἦλθε, ἀθόρυβα, ἀφοῦ τὸ ἄκουσαν 200 περίπου ἄτομα. Κακὴ ὀργάνωση, ἀλλὰ καὶ κακὸ στὴ δουλειὰ καὶ τὸν προορισμὸ τοῦ Ἰνστιτούτου. Λυποῦμαι πού τὸ λέω στὸ τόσο φιλικὸ μου Ἰνστιτούτο, ἀλλὰ αὕτη εἶναι ἡ ἀλήθεια.

Ἐπαιξαν Στράντέλλα, Κλεμέντι, Μπέτοβεν, Μπράμς. Ἀλλὰ, τί παίξιμο, τί συγχρονισμός, τί εὐγένεια ἤχου. Ὅλα ἦσαν μουσικὴ, ὁμορφία, ποίηση, πνεῦμα. Τρεῖς ἄνθρωποι μιὰ ψυχὴ, μιὰ τεχνικὴ, μιὰ σκέψη. Ἴδου τὰ ὀνόματά τους. Νούντσιο Μοντανάρι (πιάνο), Τζανίνο Κάρπι (βιολί) καὶ Σάντε Ἀμαντόρι (βιολοντσέλλο).

Ἐρ. Μαϊνάγρι

Παρακολοθώντας τὸ παίξιμο τοῦ ξακουστοῦ Ἰσπανοῦ βιολοντσελλίστα, σκεπτόμουν, ὅτι στὴν πραγματικότητα μιὰ εἶναι ἡ μεγάλη, ἡ μοναδικὴ καὶ ἡ τεράστια σὲ σημασία ἐπιτυχία γιὰ τὴν ἱστορία καὶ τὴν σταδιοδρομία τῶν μεγάλων καλλιτεχνῶν: ἡ ἔγκαιρη ἀποχώρησις. Ἡ ἀποχώρησις ἀπὸ τὴν ἐνεργὸ καλλιτεχνικὴ ζωὴ, τὴν κατάλληλη ἐκείνη καὶ μεγάλη στιγμή, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν ἀκμὴ τῆς ἀνόδου καὶ τὴν ἀφετηρία τῆς πτώσεως.

Ἀπὸ ὅτι ἀπέμεινε ἀπὸ τὸν ξακουστὸ καὶ γηραιὸ πᾶν καλλιτέχνη εἶναι ὁ γνωστός γλυκύτατος ἦχος του, ἡ διαύγεια ἡ εὐγένεια καὶ ἡ συγκίνηση τῆς πλατείας μελωδίας. Τὰ γρήγορα «τέμπι» εἶναι δυστυχῶς ἀνελέητα. Ἐκεῖ ἀποκαλύπτονται ὅλες οἱ ρυτίδες τοῦ χρόνου.

Ἡ μικρὴ ὄρχηστρα Ἀθηνῶν νομίζω ὅτι ἔπεσε θύμα τοῦ ὑπεροπτικοῦ προγράμματος τὸ ὁποῖον κατήρτησαν οἱ ὑπεύθυνοί της. Ἡ ἐπιτυχία, δὲν εἶναι θέμα ἔργου ἀλλὰ τρόπον ἐκτελέσεως. Γιατί νὰ συμπεριληφθῆ π. χ. στὸ πρόγραμμα ἡ δυσκολώτατη «Σερενάτα» τοῦ Τσαϊκόφσκυ, ἐφ' ὅσον οἱ συντάκται τοῦ προγράμματος ἐ-

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ι. Γ. ΑΛΕΞΙΟΥ: «Μορφές», Μυτιλήνη 1965.

Μορφές, σαν του Vigny, του Χάινε, της Sand, του Nichols, του Papini, του Dubos, του Bloy, του Ουράνη, του Καρυτάκη, σκιτσάει ο συγγραφέας τούτου του θιβλίου. Σύντομες ματιές στην πνευματική τους οδύσεια, χαρακτηρίζει ο ίδιος τὰ μικρά τούτα δοκίμια, πού, κατά καιρούς, είχε δημοσιεύσει στις «Ακτίνες». Δεν ασχολείται με τὸ καθαρά λογοτεχνικό τους ἔργο. Μὲ τὴν ψυχική τους οδύσεια ασχολείται. Κι' αὐτὸ εἶναι τὸ σημαντικό!

Πολλοὶ μιλήσανε γιὰ τὸ ἔργο τῶν μεγάλων διανοητῶν. Λίγοι φτώσανε τὰ κλειστά δώματα τῆς ψυχῆς τους. Μὲ φῶς καθαρὸ. Ριγμένο μὲ ἀγάπη. Γιατί χρειάζεται πνευματικό, μεταφυσικό, ὑπόβαθρο. Χρειάζεται κάτι πέρα ἀπὸ ἀπλή διεισδυτικὴ ἱκανότητα: ἡ πείρα τοῦ ψυχικοῦ ἔρευνητή. Καὶ ὁ σ. τῶν «μορφῶν», ἐκτὸς ἀπὸ τὴν τέλεια γνώση τῶν κειμένων, ἔχει τὴν πείρα τοῦ ψυχικοῦ ἔρευνητή. Μέσα ἀπὸ τὰ κείμενα βλέπει «τὸ ἑσωτερικὸ τοῦ ἀνθρώπου, ἀκούει τὴν ἔξομολόγησή τῆς καρδιάς του».

Καθὼς ὁ σ. ἐξετάζει τὴν πνευματικὴ οδύσεια τῶν μεγάλων, αὐτῶν, διανοητῶν, μὰς φανερώνει τις συγκλονιστικώτερες τραγωδίες. Γιατί συγκλονιστικὴ τραγωδία εἶναι ἡ ζωὴ κάθε μεγάλου διανοητή, ὅταν πορεύεται μακριὰ ἀπὸ τὸ φῶς τῆς αἰωνιότητος. «Κάθε συνειδητὰ ἀντιπνευματικὸς ἐπαναστάτης, πὺ κόβει κάθε δεσμὸ μὲ τὴν πνευματικὴ κληρονομιά τῶν αἰῶνων, τὴν πίστι, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ θρεθῆ μπρὸς στὸ θάραθρο» (σ. 13). «Ἡ περιφρόνηση στὸ Χριστιανισμὸ καὶ στὶς «ἄλλες καθιερωμένες ἀξίες τοῦ πνεύματος» φέρνει τὸν ἄνθρωπο, καὶ περισσότερο τὸν «καλλιτέχνη, προσοτὰ στὴν ἀγωνία, στὸ χάος. «Ἡ τρελλὰ ἢ ὁ θάνατος εἶναι τὸ τέλος τῆς ἀσκοπῆς καὶ ἀπαίσιος αὐτῆς ἀγωνίας. Ἔτσι ἀ-

πομένει ὁ ἀρνητῆς παιχνίδι στὰ χέρια τοῦ κακοῦ. Παιχνίδι τραγικὸ, σπρωγμένο στὴν ἄβυσσο τοῦ χαμοῦ. Τὸ κοινάντημα τῶν ἀρνητῶν κάθε ἐποχῆς!» (σ. 22). Γιατί ἡ ψυχὴ «ζητάει τὸν ἐπιούσιον ἄρτον τῆς». Δὲν μπορεῖ νὰ τραφεῖ ἀπὸ τὴν ἐπιφανειακὴ χαρὰ. Ζητάει τὴν πραγματικὴ εὐτυχία. Καὶ «εὐτυχία εἶναι ἡ ἄρμονία τῆς ψυχῆς, ὁ συντονισμὸς τῆς πρὸς τὸ θεῖο. Ἡ ἁμαρτία ὅμως εἶναι διάσπασις τῆς ἄρμονίας αὐτῆς καὶ γι' αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ φέρνει μαζί τῆς τὴν ἀληθινὴ εὐτυχία. Δίνει ἓνα κέλυφος χαρᾶς, κούφιο ἀπὸ μέσα. Τὸ σπάζεις καὶ μένεις μὲ τὴν ψυχὴ ἄδεια ἀπὸ τὴ μεγάλη, τὴ σωστὴ εὐτυχία» (σ. 47). «Ὅσοι ζήσανε στὴν ἀρνησι, ζήσανε στὴ χώρα τοῦ θανάτου, γιατί ζήσανε στὴν ἁμαρτία. Κι' ὅπως πολὺ σωστά τονίζει ὁ σ. «ἡ ἁμαρτία εἶναι ἡ χώρα τοῦ θανάτου, ἡ σκοτεινὴ σκιά, μιὰ καὶ εἶναι προσωπικὴ προσβολὴ τῆς ἀγαθότητος καὶ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴν ἐλεύθερη βούλησι τοῦ «τέκνου» του» (σ. 56).

Ἄνάμεσα στὶς ἄλλες μορφές, ὁ σ. σκιτσάει καὶ τὴ μορφή τοῦ Βερίτη. Ὅχι τὴν πνευματικὴ του οδύσεια. Ἀλλὰ τὴν πνευματικὴ του ζωὴ! Δὲν εἶχε πνευματικὴ οδύσεια ὁ Βερίτης. Πνευματικούς ἀγῶνες εἶχε. «Ἦταν ἡ ζωὴ του ἓνας δημιουργικὸς ἀγὼν γιὰ νὰ ξαναγίνη ἀπὸ τὴν ἀρχή, ἐπάνω σὲ γνήσιες χριστιανικὲς θάσεις, ἡ ψυχοσύνθεσις τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ, νὰ κτισθῆ ὁ καινούργιος πύργος τῆς ἀληθινῆς ζωῆς» (σ. 42). Ὁ ἄνθρωπος πὺ ἔφτασε ὡς τὴ θυσία γιὰ τὴν ἰδέα. Ὁ ἄνθρωπος πὺ τραγούδησε τὴν καινούργια Ἑλλάδα. Πὺ ἠλέκτριζε τὰ νειάτα. «Ἦταν μιὰ δύναμις, μιὰ πνευματικὴ δράσις μὲ σημασία πολὺ πλατιά ἀπὸ τὴν καθαρὴ λογοτεχνική». Ἡ μορφή πὺ πρέπει νὰ ξαναζωντανεψῆ μέσα μας. Νὰ μᾶς ἠλεκτρίσῃ. Νὰ ἐγκαταλείψωμε τὴν πνευματικὴ νάρκη. Νὰ ἐξαγεννηθοῦμε μέσα στὸ ὑπέρκαλλο φῶς τοῦ καινούργιου ἀγῶνα γιὰ μιὰ ἀληθινὴ ἀνα-

γνώριζαν ὅτι ὁ νέος αὐτὸς μουσικὸς Ὁργανισμὸς οὔτε πείρα, οὔτε χρόνον, οὔτε ὁμοιογένεια δυνατοτήτων διαθέτει γιὰ τέτοια ἐκτεθειμένα καὶ ἐπικίνδυνα ἔργα. Ἔπειτα, γιὰ τὸ πρόγραμμα νὰ εἶναι τόσο μεγάλο καὶ κατὰ συνέπεια κουραστικὸ. Ἄσκοπες καὶ ἐπικίνδυνες ὑπερβολές. Ἐνα σεμνότερο καὶ κανονικῶν διαστάσεων πρόγραμμα θὰ διευκόλυνε τὸν κ. Καφαντάρη καὶ τοὺς μουσικοὺς τῆς ὀρχήστρας νὰ ἐπιτύχουν ἀπολύτως στὴ προσπάθειά

τους, δεδομένου, ὅτι μερικὰ τῶν ἔργων τοῦ προγράμματος ἦσαν γνωστὰ στὴν ὀρχήστρα ἀπὸ προγενέστερες ἐμφανίσεις.

Εἶναι γνωστὸς οἶπροθέσεις καὶ οἱ προσπάθειες τῆς ὀρχήστρας νὰ σταθεροποιηθῆ στὸν μουσικὸ στίβο. Ἡ σεμνότης, ἡ εὐθυκρισία, ἡ αὐτοκριτικὴ εἶναι τὰ προτερήματα τὰ ὁποῖα πρωτίστως χρειάζεται μιὰ νέα καὶ ἀπὸ νέους δουλεια.

Κ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ

γέννηση. Νά μπορούμε «δριστικά στο πανδοχείο της αγάπης του Ίησού», όπως χαρακτηριστικά γράφει ο σ. για τόν Φρ. Μωριάκ στο μελέτημά του: «Από την πνευματική πορεία του Φρ. Μωριάκ»—(Αθήναι 1964).

Οί «μορφές», αυτά τὰ σκίτσα ζωής, είναι ένα βιβλίο γραμμένο με πολύ αγάπη. Ένα βιβλίο απαραίτητο όχι μόνο στους νέους, αλλά σέ όλους τούς πνευματικούς αγωνιστές, περισσότερο όμως σέ κείνους που κρύβουν κάποιο ταλέντο μέσα τους.

★ ★ ★

Ο Γερμανός θεολόγος και φιλόσοφος Romano Guardini—γνωστός σέ όλους μας από τὸ βιβλίο του «ὁ Κύριος», πού με τόσο ἐπιτυχία μετάφρασε στὰ ἑλληνικά ὁ καθηγητής τῆς θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Ἀρχιμ. κ. Ἱερών. Ι. Κοτσώνης—με τὸ βιβλίο του «ὁ πολιτισμός ὡς ἔργον καὶ ὡς παρακινδύνευσις»— πού κυκλοφόρησε καὶ στὴν Ἑλλάδα, τὸν περασμένο χρόνο, με μετάφραση τοῦ Ἀρχιμ. κ. Χρυσόστομου Κουσκουτοπούλου—μας θάξει μπροστὰ σ' ἕνα μεγάλο πρόβλημα: Τὸ πρόβλημα τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ. Ὁ ἄνθρωπος, ὅπως τονίζει ὁ σ. στὴν εἰσαγωγή τοῦ βιβλίου του, ἔχει σήμερα στὰ χέρια του ἀνυπολόγιστες φυσικὲς δυνάμεις καὶ τίς κατευθύνει σέ ἔργα πού ἄλλοτε μόνο γιὰ οὐτοπίες μπορούσαν νὰ θεωρηθοῦν. Ὡστόσο, αὐτὴ ἡ ἀποκάλυψη καὶ ἡ κατάκτηση τῶν φυσικῶν δυνάμεων δὲν μπόρεσαν νὰ λευτερώσουν καὶ ψυχικὰ τὸν ἄνθρωπο. Ἀντίθετα, ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος κυριαρχεῖται ἀπὸ κάποιο φόβο καὶ ἡ συνειδήσή του βρίσκεται σέ ἀμηχανία, ἀκριθῶς ὅπως καὶ πρῶτα. Γιατί οἱ ὑπερμεγέθεις ἐκπολιτιστικὲς δυνάμεις ξεφύγανε ἀπὸ τὸν ἔλεγχό του. Μείνανε ἀκυβέρνητες, ἔτσι πού νὰ τὸν παρασέρνουν σέ θεωρήσεις ἐξωπνευματικῆς. Τὸ κέντρο «τοῦ ἐκπολιτιστικοῦ συνειδότητος», τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου, κεῖται πρὸς τὰ ἔξω καὶ ὄχι πρὸς τὰ ἔνδον. Κι' αὐτὸ εἶναι ἡ τραγικὴ του μοῖρα, πού ὁ ἴδιος προκάλεσε. Μόνο ἂν κατορθώσει ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος νὰ ξαναβρῆ τὴ χαμένη του ἐλευθερία, τότε—καταλήγει ὁ Guardini,—θὰ μπορέσει νὰ ξεφύγει ἀπ' αὐτὸ τὸ φόβο καὶ τὴν ἀμηχανία. Τὴν ἐλευθερία «ἡ Χριστὸς ἡμᾶς ἠλευθέρωσε».

★ ★ ★

Ἀξιέπαινη ἡ προσπάθεια τῶν ἐκδόσεων τοῦ «Ἑλληνικὸ Κινηματὸς Πνευματικῆς Ἀναγεννήσεως» νὰ κυκλοφορήσει (Κατερίνη 1963), σέ μετάφραση τοῦ κ. Σάββα Ι. Κανταρτζή, τὸ βιβλίο τοῦ

CHARLES M. SHELDON: «Μόνον ἑπτὰ μέρες», πού στάθηκε στὴν Ἀμερικὴ, τὴν Ἀγγλία καὶ τὴ Ρωσσία ἕνα ἀπὸ τὰ πολύκροτα βιβλία τοῦ περασμένου αἰώνα. Τὸ βιβλίο, σύγχρονο καὶ σήμερα—προπαντὸς σήμερα—θυμίζει στὸν ἀναγνώστη πὼς σκοπὸς μας πάνω στὴ γῆ εἶναι ἡ ἐτοιμασία μας γιὰ τὴν Αἰωνιότητα.

Ἡ μετάφρασις τοῦ κ. Κανταρτζή πολὺ προσεγμένη καὶ ἡ γλῶσσα θαυμάσια.

★ ★ ★

Ο κ. ΣΤΕΛΙΟΣ Α. ΓΑΖΗΣ στὸ βιβλίο του «Θουκιδίδου Ἐπιτάφιος Περικλέους» (Θεσσαλονικὴ 1964) ἐπιχειρεῖ μιὰ ἑμμετρὴ ἐλεύθερη ἀπόδοση στὸ ἀρχαῖο τοῦτο κείμενο. Ένα εἰσαγωγικὸ σημείωμα στὴν ἀρχή, χωρὶς ὑποσημειώσεις καὶ σχόλια, κατατοπίζει ἀπλῶς τὸν ἀναγνώστη. Ἡ ἔκδοση εἶναι ἐπιμελημένη καὶ πολυτελέστατη.

★ ★ ★

Χρήσιμο βοήθημα στὰ χέρια τῶν νομικῶν, καὶ τῶν πνευματικῶν, γενικώτερα, ἀνθρώπων, ἡ κωδικοποιημένη «νομοθεσία πνευματικῆς ἰδιοκτησίας» (Αθήναι 1964) τοῦ κ. Δημ. Α. Στεργιανόπουλου. Ἡ συλλογὴ περιλαμβάνει τὰ νομοθετήματα,—ὅπως ἰσχύουν σήμερα—πὺ ἀναφέρονται στὴν προστασία τῆς πνευματικῆς ἰδιοκτησίας. Τὸ ἀλφαριθμητικὸ εὐρέθριο, πού ἀκολουθεῖ στὸ τέλος, πολὺ βοηθεῖ στὴν εὐκόλη χρῆση τῆς συλλογῆς.

ΝΙΚΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

★

ΤΑΣΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗ: Ἀναγνωρίσεις, (Δοκίμια), ἐκδ. «Ἄλβιν Ρέντμαν» (Ἑλλάς) Ἀθήνα 1965.

Με τὸ καινούργιο τοῦ βιβλίου ὁ κ. Τάσος Ἀθανασιάδης, συγκεντρώνει ὅσα δοκίμια, ἀρθρα ἢ μελετήματά του εἶδαν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας τὰ τελευταῖα εἴκοσι ἕως εἴκοσιπέντε χρόνια, δημοσιευμένα σέ διάφορες ἐφημερίδες ἢ περιοδικά. Ἡ συγκέντρωση αὐτὴ, μᾶς βοηθεῖ πολὺ στὸ νὰ ἐκτιμήσουμε τὸ πνευματικὸ μέστωμα τοῦ συγγραφέα, καθὼς μάλιστα ἔχουμε νὰ κάνουμε, αὐτὴ τὴ φορά, ὄχι μ' ἕνα μυθιστόρημα ἢ μὲ μιὰ βιογραφία του, γραμμένα μέσα σ' ἕνα περιορισμένο ὀπωδήποτε χρονικὸ διάστημα, ἀλλὰ με δοκίμια ἢ μελετήματα, γραμμένα στὸ μᾶκρος μιᾶς εἰκοσιπενταετίας.

Δὲ θὰ με ἀπασχολοῦσε ἐδῶ, τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ τόμος πού κρατοῦμε στὰ χέρια μας

χαρακτηρίζεται ως τόμος «δοκιμίων», ενώ δε μπορούμε να δώσουμε αυτό το χαρακτηρισμό σε όλα τα κομμάτια που τον απαρτίζουν. Γιατί από τα δεκαεννέα συνολικά μελετήματα του τόμου, τέσσερα-πέντε μπορούν να διεκδικήσουν τον τίτλο αυτό, αφού όταν μιλούμε για δοκίμια, έννοούμε ένα όρισμένο λογοτεχνικό είδος, με δικά του χαρακτηριστικά γνωρίσματα, έτσι όπως το έννοουσε και το καλλιέργησε ο Μονταίνι.

Άσχετα όμως προς αυτή την παρατήρηση, τα «δοκίμια» του κ. Ἀθανασιάδη, έκφραση και μαρτυρία μιᾶς πνευματικής ὀδοιπορίας, ἀνάμεσα σε πολλές και διάφορες καταστάσεις, γεγονότα, ἐκδηλώσεις και ἐμπειρίες, δίνουν στο σημερινό ἀναγνώστη τὴν ἀφορμὴ, γιὰ νὰ κάνει γόνιμες σκέψεις, καὶ νὰ θυάλει πολυτίμημα συμπεράσματα πάνω στα θέματα που τράβηξαν τὸ ἐνδιφέρον τοῦ συγγραφέα. Χαίρεται κανεὶς στὸν κ. Ἀθανασιάδη τὴ στοχαστικότητά του καὶ τὸ βάθος τῆς σκέψης του, μαζί με ἕνα πυκνὸ καὶ ἑλκυστικὸ γράψιμο, δοκιμάζει δὲ ἀκόμη μεγαλύτερη χαρὰ καὶ ἱκανοποίηση ὅταν σκέφτεται καὶ διαπιστώνει ὅτι ὁ συγγραφέας, γεννημένος μυθιστοριογράφος (χαρακτηριστικὸ ἔργο του τὸ τρίτομο μυθιστόρημά του—ποταμὸς με τὸν τίτλο «οἱ Πανθέοι»), δὲν εἶναι μόνον ἕνας παραμυθᾶς, ἀλλὰ καὶ ἕνας θαθεῖα σκεπτόμενος καὶ προβληματιζόμενος ἄνθρωπος, πὺ ὁ στοχασμὸς του καλύπτει τὰ σημαντικότερα προβλήματα τοῦ μεταπολεμικοῦ ἀνθρώπου.

Μὲ τὸ χαρακτηριστικὸ τίτλο «Ἀναγνωρίσεις» τὰ δεκαεννέα «δοκίμια» τοῦ κ. Ἀθανασιάδη, ἀντικαθερφετίζουν ὅλα τὰ προβλήματα καὶ τὶς ἀναζητήσεις τοῦ μεταπολεμικοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἰδιαίτερα τοῦ Ἑλληνα. Παίρνοντας ἀφορμὲς ἀπὸ ἀνθρώπινα περιστατικά ἢ ἀπὸ ἀποκαλυπτικὲς συναντήσεις καὶ συζητήσεις (χρόνος καὶ πόνος, διάλογος με νέο μοναχὸ—στιγματίτυπο ἀπὸ μιὰ χιλιετηρίδα κ. ἄ.), ἀπὸ περιπλανήσεις του ἀνάμεσα σὲ μορφὲς καὶ προσωπικότητες τῆς πνευματικῆς, τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς ἐπισημονικῆς ζωῆς, τῆς δικῆς μας καὶ τῆς ξένης, κι ἀκόμα ἀπὸ ἀνθρώπινους χαρακτηριστῆρες, ὅπως πλάστηκαν καὶ διαμορφώθηκαν μέσα σὲ διάφορα λογοτεχνικὰ ἔργα, μᾶς δίνει τοὺς πιὸ χαρακτηριστικὸς σταθμοὺς τῆς πνευματικῆς του πορείας. Ἔτσι στὰ τρία «δοκίμια» του γιὰ «τρὲς μορφές

τοῦ σύγχρονου οὐμανισμού» (γιὰ τὸ φυσικὸ Ρόμπερτ Ὀππενχάιμερ, γιὰ τὸ βιολόγο Ζάν Ροσσάν, καὶ γιὰ τὸ μυθιστοριογράφο Ἄλντους Χάξλεϋ) βλέπουμε ὄχι μόνον τὸ στοχαστικὸ καὶ καλλιεργημένο συγγραφέα, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐνημερωμένο πάνω σὲ θέματα καὶ προβλήματα τῆς ἐπισημονικῆς καὶ φιλοσοφικῆς σκέψης τῶν ἡμερῶν μας, φαινόμενο ὄχι καὶ τόσο συνηθισμένο, προκειμένου γιὰ τοὺς νεοἑλληνες συγγραφεῖς. Ἀκόμα στὸ μέρος τοῦ βιβλίου με τὸν τίτλο «ἀπὸ τὴν πινακοθήκη μου» συναντοῦμε ἐξαιρετὰ μικρὰ μελετήματα καὶ πορτραῖτα γιὰ τὸ Βενιζέλο, τὸν Π. Γιαννόπουλο, τὸν Παπαντωνίου, τὸ Φ. Πολίτη, τὸν Ἀλ. Πάλλη, τὸν Κ. Θεοτόκη, τὸν Καρθαῖο, μέσα στὰ ὁποῖα, ἀνάγλυφα, παρουσιάζεται ἡ νεοελληνικὴ, πολιτικὴ καὶ πνευματικὴ, πραγματικότητα, με τὶς ἐπιτεύξεις τῆς, τοὺς ὀραματισμοὺς τῆς καὶ τὰ προβλήματά τῆς.

Τὸν τόμο τὸν κλείνουν, μιὰ ἀνάλυση τοῦ «Καποδίστρια» τοῦ Καζαντζάκη, μιὰ τοποθέτηση τοῦ «Κατάδικου» τοῦ Κ. Θεοτόκη κι ἕνα ἐξαιρετὸ μελέτημα γιὰ τὴν πεζογραφία τοῦ Ἡλία Βενέζη.

Θὰ ἤθελα νὰ δώσω ἕνα δείγμα γραφῆς ἀπὸ τὸ τόσο ἐνδιφέρον αὐτὸ βιβλίο τοῦ κ. Ἀθανασιάδη, παρμένον ἀπὸ τὸ πρῶτο «δοκίμιό» του με τὸν τίτλο: «Χρόνος καὶ Πόνος»: «Ἐνα προγραμματισμένο ἔργο—ἡ ἐπίδιωξη ἑνὸς σκοποῦ—εἶναι ἱκανό, σὰ φίλτρο, νὰ μεταβάλλει μέσα μας τὴν αἴσθηση τοῦ χρόνου, ἀλλάζοντας ταυτόχρονα καὶ τὴ στάση μας μπροστὰ στὸ φαινόμενό του. Τότε, ἐνῶ ὁ χρόνος ψαράνει τὰ μαλλιά μας, ἐμεῖς θυθισμένοι στὸ πάθος μας, τὸν αἰσθανόμαστε σὰν ἕνα σύμμαχο στὴ δημιουργία μας. Ὁ χρόνος γίνεταί τὰ σκαλοπάτια γιὰ τὸ φτάσιμο ὡς τὸ ἰδανικό μας. Ὅσο περισσότερο αἰσθάνεταί ὁ ἄνθρωπος πὺ δὲν ὑστέρησε σὲ ἱκανότητα γιὰ τὴν πραγματοποίηση τῶν ἰδανικῶν του, τόσο πιὸ λυτρωμένους εἶναι ἀπ' τὸ χρόνο».

Ὅταν κλείσουμε τὸ βιβλίο τοῦ κ. Ἀθανασιάδη, θὰ ἔχουμε, σίγουρα, τὴν ἱκανοποίηση ὅτι μᾶς δόθηκε ἄπειρες φορὲς ἡ ἀφορμὴ—ἔστω κι ἂν διαφανήσαμε ἐδῶ ἢ ἐκεῖ με τὶς γνώμες τοῦ συγγραφέα—νὰ συλλογιστοῦμε θαυότερα καὶ νὰ στοχαστοῦμε κι ἐμεῖς, με τὴ σειρά μας, με περισσότερη συνείδηση εὐθύνης, γύρω στὰ προβλήματα τοῦ καιροῦ μας καὶ τοῦ τόπου μας.—

Ε. Ν. ΜΟΣΧΟΣ

Μηνιαῖον Περιοδικὸν «ΑΚΤΙΝΕΣ». Ἐκδοσις Χριστιανικῆς Ἐνώσεως «Ἀκτίνες». Γραφεῖα: ὁδὸς Ἀκαδημίας 45, Ἀθήναι 135 (Τηλ. 624-233).—Θεσσαλονίκης: Ἀγίας Σοφίας 38.—Υπεύθυνος: Γ. Δ. Ἰατροίδης, κατοικία Ἀριστοφάνους 10 Ἀθήναι (114). Ἔτησια συνδρομὴ δρχ. 70, ἔξωτ. \$ 5. Χειρόγραφα, δημοσιεύμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.